

313 Jaanā Gāta

313
VASARA 2023

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 313
SUMMER 2023

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
juris.zagarins@gmail.com

Art Editor – Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor – Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Juris Šlesers,
Vladis Spāre, Lilita Zaļkalne

Business Manager – Tija Kārkle

1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
tijalaura@comcast.net

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from *JG*287 (winter 2016) to *JG*311 (winter 2022) may be purchased for USD 10 apiece. This includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita* are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

69. GADAGĀJUMS 313. NUMURS – VASARA S A T U R S

D Z E J A

- 2 Dagnija Dreika. Bilžakmeņi
- 6 Aija Rozena. Par Tiepelu un Talaviju
- 9 Alise Mētra. Mājas
- 11 Elīna Vendija Rībena. Dzīve turpinās
- 17 Evelīna Mūrniece. Cilvēks = mežs
- 19 Kaspars Zalāns. Rīga
- 21 Kristīne Locika. Impresijas

P R O Z A

- 23 Džena Andersone. Balto zirgu gaidot
- 28 Gunita Lagzdiņa. Sargeņģeļi
- 33 Sergejs Moreino. Uglica – Marrākeša 21
- 37 Elīna Līce. Šeit virs zemes
- Tukuma prozas fermentācija 2022:
- 42 Ināra Bezmere. Piektais cēliens
- 44 Guntis Tālers. Tauriņa spārnu vēziens
- 47 Guna Roze. Liedaga Bolero
- 49 Maija Laugale. Barons
- 51 Gvido Drage. Mildu maiss

A P C E R E S

- 54 Arno Jundze. Karogs 1940-1949
- 64 Linda Treija. Eleonorai Šturmai – 95!

M Ā K S L A

- 67 Linda Treija. Gints Grinbergs zem iztēles kupola

G R Ā M A T A S

- 70 Sanita Dāboliņa: Gundega Repše
- 72 Agija Ābiķe-Kondrāte: Kristaps Vecgrāvis
- 74 Ingus Barovskis: Jana Egle
- 76 Lāsma Gaitniece: Daumants Znatnajs

D A Ž O S V Ā R D O S

- 78 Vita Gaiķe un Linda Treija

I N M E M O R I A M

- 82 Jānis Elsbergs: Lienīte Medne Spāre
- 83 Lāsma Gaitniece: Elga Sakse

Uz vāka Gints Grinbergs. *Gaismas pienenes*. Metināts tērauds, alumīnijs, saules baterijas gaismiņas. 2022

***JG* pateicas par Labvēļu atbalstu!**

Gints Grinbergs. *Lāpstu dālija*. Metināts tērauds, atrasti priekšmeti – lāpstas. 2021

Dagnija Dreika

Dagnija Dreika – dzejniece, rakstniece, tulkotāja, svešvalodu speciāliste, daudzu grāmatu autore, saņēmusi vairākas starptautiskas prēmijas, franču Literatūras un mākslas ordeņa kavaliere. Kopā ar ukraiņu dzejnieku Juriju Zavgorodniju strādājusi pie ukraiņu dzejas antoloģijas tapšanas latviski un latviešu – ukraiņiski. Atdzejojusi viņa krājumu *Svētvakars*, ko izdeva apgāds DAUGAVA. Godinot šī autora piemiņu, sarīkojusi plašu dzejas pasākumu abās valodās ukraiņu skolas bērniem kopā ar komponistu Māri Lasmani un aktieriem Anitu Grūbi un Pēteri Vilkasti.

BILŽAKMEŅI

(Bilžakmeņi ir dzelzs laikmeta pieminekļi no kaļķakmens, kuros reljefā izcirsti attēli un ornamentu. – Aut.piez.)

No nodaļas AIZVIŅGADE, AIZVIŅSAULE

Pēdas, gandrīz nemanāmas

1

No nekuries šurp vai no šejienes turp, uz kūpošo
krāšņatu vietu, kurp deguns rāda, nekad nekļūdās tas.
Tik ved, es eju un ošņāju kā allaž, sajutusi – asi
metālisko piegaršu uz mēles, ādas rūgtumu lūpās,
atmiņu saldeno smārdu – pēc neesamības un trūdiem.
Allaž tāpat – kaut kurp, un vienmēr atrodas tās
tur, kur negaidu, iznāk pretī no zemes un ūdens,
uzrunā piepeši, uzdzen trīsas vai stingumu,
nedzirdami kužinājas, ierokoties kādā patrepē, būdā.
Un es atkal sāku no gala – riņķoju izstādes ringā,
spīdīgā asinssune, gaisušo miņu sadzinēja
ar seniem radurakstiem un tirpstošu skaustu,
sasmaržodama to, kurš joprojām lūkojas tukšuma vējā.
Tur mūžam ir viņa pēdas, pat dzisušas, neapjaustas.
No tā laika līdz šim, un nekad nebūs galā viss
starp mums. Vēl ir tālu bezgala aukstums,
jo es saozu tās – mūsu sasaistes karstās. Asinis.

2

Cik slāņu manī vēl, cik nojausmu un smaržu
no tā, kas kaut kur iezīmējās, īsa ierējiena
vai kauciena? Un sīvuma, kas nezūd? Varbūt garša
vēl mutē saglabājusies no sūra piena.
Un cits nekas. Tik pēdu raksti vien.

No sniegu segumiem un dubļu iespaidumiem,
no putekļiem, kur lasāms viss līdz mielēm

iz kaulu drupačām un citām vielām,
pēc maitas izgarojumiem smird kažoks.
Es ostīdama augsnē iegrebjos līdz sakņu gumiem,
kur dziļumos guļ bezgalības dažas.
Un vairs nenieka. Iedubusi dobe.
Kā neatsaukšanās. Tik noklab asie zobi
pret klusumu, kur sarūs apkārpītas važas.

3

Es esmu tai ciltsgrāmatā, ja gribi, tad lūko,
Kas vēl šajā sējumā slēpjas no mums.
Varbūt kāds mājiens ar pusvārdu vai ar mietu,
To negaidot atsegs šķēlums vai šķērsgriezums.
Rokas vēl neatlaižas, to pašu lappusi plūkā,
Kur paslēpies neatvairāmais, uzglūn starp rindām,
Neatkāpsies ne lūdzams. Uzslāņojumi, nogulas,
Izrakstījumi, iegrobes riņķos smagos, ķēdēs,
Pazemes ezeros, debesu spilvenos, aku vindās.
Divi neskaidri atspīdumi aizsvīdušā pusnakts spogulī,
Aizpludojošā vilnī nezin kur pie Šķēdes.

Kaut kur sniegritī

...Kaut kur sniegritī Mesija iet...

(Jurijs Zavgorodnijs – autores atdzejojumā no ukraiņu mēles)

Puteņo smagi un sāpīgi, aizsnieg plīsumi
Zemē un kailumu apseģos, nobrukušās pārejās,
Miesās un laikā, atskaite sākas par jaunu.
Ar kādu citu, vairs nepazīstamu visumu,
Kurā nav ne sirdsapziņas, ne kauna.
Sak, ja reiz visi ir traki, es arī jukšu
Prātā, lai tikai neatšķirtos no pārējiem.
Tur, kur ritēja dzīve, tagad tik rēgi mājō.
Nav ko kautrēties, ja labu no ļauna
Neatšķirt vairs. Sitēji, šāvēji, kārēji
Piesegušies ar itin kā dievvārdiem. Rau,
Dīvaini gan – palika pēdas tukšumā,
Nule uzsnigušajā sniegā, kur neviens nav gājis.

Atkārtojumies

Vai Baturina* asiņo tur

Vai Troja iet bojā...

(Jurijs Zavgorodnijs – ukraiņu/latviešu dzejnieks autores atveidojumā)

Nekas nav beidzies pavisam. Sākas no tā paša gala.
Ar neizbrienamu vasaru, neizsalstamu ziemu,

Neatzīšanās sāpēm, bērū un atvadu psalmiem.
Bilžakmeņu uzraksti vēstī par aizviņciemū,
Vājprāta epidēmijām aptrakušu valdnieku galmos,
Sārtiem, sapni par tirāna rīklē iedzītu pīpes iemuti.
Tas, kurš aizbēdzis, drebot svešos kankaros vīstās,
Kailo dzīvību glābj, cits gabalā, paša vecākus pārdevis.
Skatos un brīnos – ko reiz pazinu, vairs nepazīstu.
Glēvuļu ordas brīvlaistas – pēc patikas ārdās,
Kāds, kas vēl palicis sveiks, turas pie lielgabala.
Atrisinājuma nav – pagaidām. Nekāda. Neviena.
Šakāļi gaudo jau tuvu, vilku ēnas zem eglēm.
„Kas no mums palicis / pēc soda dienas“?
Mūk un jūk uz visām pusēm čūskas un šķirgatas.
Es musketi ņemu un no jauna sēžos seglos –
Jau atkal kāds zem manis nošāvis manu zirgu.

*Baturina – kazaku hetmaņpilsēta, nodedzināta 1709.gadā kopā ar iedzīvotājiem – sievietēm un bērniem. To nopostīja cara Pētera I karaspēks tāpēc, ka hetmanis Mazepa atbalstīja zviedrus. – Aut.piez.

Aizviņgade, aizviņsaule

1

Samilza savulaik, auga, uzblīda, plīsa,
Dārdēja pārkoņi, skraidīja zibeņi, tūces kā aveni.
Nepāriet negaiss, kas ir spēkā vēl tagad.
Domāju, cik neglābjami zūdīga, īsa
Mēdz būt drošā, mierīgā dzīve pavēnī.
Mirklis – un iesūcēja piltuve ievēl visu,
Kas bija vērtīgs, izspļaudama melus un lāstus,
Tā, izrādās, nekad nav pazinusi neko citu.
Dimdoņa turpinās, traku rumaku auļi.
Likumi nedarbojas, loģika nelīdz, atmaksa kavējas
Vēl arvien. Žokļi un šekumi putās, ālējas skiti,
Kaudami, kas nāk priekšā, arīdzan savējos.
Aizviņgade ir prom, tuvojas aizviņsaule.

2

Sviedri un asinis kopā aizpludo, dubļi ķepīgi,
Atkal kāds atbrīvotājs sulīgi piesauca māti.
Kaulkambari, uguņi, posta darbi stepē,
Tārpu ordas un dzēlīgās dējējas mušas.
Kam ir spēks, tam arī vara un vaļa.
Šis gads mums pārbraucis pāri kā kaujas rati.
Tie suņi un kaķi, kurus cilvēkzvēri nav aprijuši,
Plosa un ēd kritušo mutes bajāru gaļu.

RĪDZENE

Pazemnieku upe. Atrakumi un tecējumi,
Noplūdumi zemgrīdē, aizapziņā iezīmogotie,
Itin kā nebūtībā, kurā arī ir kāda esamība,
Atspīdumi no liekugunīm un altāru svecēm
Aizgruvušās baznīcās, kurās joprojām notiek
Spokaini dievkalpojumi, pusnakts melnās mesas.

Esmu tur bijusi. Nebīstos vairs nekādu ērmu.
Nedz arī urdzēšanas – galvenās skaņas, tonikas.
Ir jau redzēti visādi spoki, ķēmi un māži,
Izrādījušies, aizmiglojušies appelējušās hronikās,
Lai gan iedomājās sevi mūžīgus esam.
Tas, kas virszemē, palaikam ir šķērmāk.
Mēs kā ūdeņi raujam līdzī tik to, ko nesam.

Nacionālo kultūru asociācijas pasākumā Dagnija Dreika kopā ar dalībnieci ukraiņu tautas tērpā.

Aija Rozena

Aija Rozena (1958) ir juriste. Dzeju sāka rakstīt 2018. gada martā. Dzejas rakstīšanas pamati apgūti Ronalda Brieža vadībā Latvijas Rakstnieku savienības „Literārās Akadēmijas” Dzejas meistardarbnīcās (2019, 2020) .

Skat. arī Aijas Rozenas dzejoļus (*sarunas ar vīramāti*) *Jaunās Gaitas* šī gada vasaras numurā JG309, 2. lpp.

par Tiepeli un Talaviju

ne jau vējš to skursteņiem piesita, drīzāk istabā mitušo kalpoņu gari – pēc gadiem istaba nodega, līdz ar pēdējo sargu no laudīm, muižas polieti Mariju.

bijām Marijas sodība. drillējām ziņģi, ko Marija necieta, nerimstot klaudzējām durvīs un aizspurdzām. daudz pelēkas ķiveres (savādu krustu un putnu to sānos), nebalsī aurojām: halt, hitler, halt!¹ – līdz Marija, jāgot uz zirga un vicinot ķēdi, poliski žvadzēja:

*kievs te ārdijās muižā, sasita vitrāžas,
klavieres pied***a pilnas ar s*diem.*

vai nu Marijai varēja ticēt, bija bez skolas, dēla armijā rakstītās vēstules lasīja mūsu mamma, Marija meklējot bulciņas, pirktas no reizes uz reizi, tik cietas un netīras bija. reiz (1. aprīlī) izteicās, radio dzirdēts, karš šodien sācies.

viņdien es redzēju Mariju, blakus kapličas taciņai, bez krusta vai kopiņas, uzraksta, guļam uz zemes –

dēla aizmirstā fotogrāfijā.

un muižu bez norādēm, piemiņas zīmēm kā dzeltenu, traktora blietētu klajumu. it kā nebūtu bijis ne mammas, ne tēta, mazās Rundāles gleznaino sienu,² gadsimtu

¹ no vācu val. – halt, hitler, halt! – stāvi, hitler, stāvi!

² sienas gleznojums Tiepeles muižas kungu mājas zālē atsedza Rundāles muzeja restauratore Ieva Lancmane un viņas palīdzē Jūra Avinaite (avots - <<https://rundale.net/wp-content/uploads/2022/05/Tiepeles-mui%C5%BEa-I.jpg>>).

likteņu.³ tikai vējš kā paziņa zibsnijās krāsām, siku atmiņu fragmentiem.

māsa reiz istabu izberza, iekārtoja - izmeta lupatas (krājām čigānam, māla bļodās, ko mainīt), gultu pārklāja vecmamma strīpās izaustu segu, galdiņu – papīra mežģinēm, sienu - bildēm no tā laika melnbaltiem žurnāliem,

un viss kļuva īpašs –

smaržoja svaigi ienestiem pļavu ziediem, pārmācot urīna dvaku no spaiņa, kur čurāja.

tagad drīkstēju pamest gultu piekrauto lielo istabu un flaneļa segu, kuras stūrī, zilimelnas piesūcies, rēgojās kolhoza zīmogs, un melno kasti virs galvas, no kuras kā sīciņas zvaigznītes, sprakšķēja bailes,

nekam citam tur nebija vietas.

māsai patika dziedāt, viņa dziedāja vienmēr, darot ikdienas darbus, izņemot reizi, kad kāds neveicams ienaidnieks, neredzams mošķis, kāds gara – stāvoklis sliktais aizstiepa prieku. kur tāds uzradās, nebija, bija, kas bija, to nespēju saskatīt, bet man sājēja vārdi:

mēs vairs nebūsim draudzenes, ja es neprastu klausīt.

vēl atceros pirmoreiz ieraugām sniegu, sniegpārslas virpuļo un melni putni virs muižas, to pārpilns, riņķo un saķercas, jaucas un sajaucas, putni – sniegpārslas, sniegpārslas – putni, tie muižas sargsuņi, kovārņi: nosaka brāļi.

³ 15. gs. Tiepeles muiža piederējusi kādam Vilibaldam Vitkopam, no kā cēlies vietas vāciskais nosaukums. Vēlāk muižu ieguva Tepelu dzimta, no kā savukārt radies tās tagadējais nosaukums. Muižai īpašnieki vairākkārt mainījās, un 1776. g. to nopirka Rīgas birģermeistars Melhiors fon Vīdavs. Pie Tiepeles muižas ap 1516. gadu Valters fon Pletenbergs stādījis ozolu par godu kādai lielai uzvarai pār zviedriem (avots <<http://www.trikatasvesture.beverina.lv/>>).

tik brīdis ļauts ārā, šļūcu pagrabā, jāšķiro tupaņi, puvušo vairāk kā veselo, pirksti kļūst zili, paciešos, drīz tikšu ārā, tur sniegpārslas, kovārņi, virpuļi, attopos istabā, maza un vientiese, nezīnu –

brāļu vai sargsuņu apmānīta.

tad spītējos augšup pa Tiepeles kalnu, nesu avota ūdeni, nēši par garu, uzmetu kūkumā, saliekto elkoņos spaiņiem caur parku, piebērts ar riekstiem, tie ciedru, vairošos mammas dāliju, dažādu krāsu un izskata, tam šobrīd nav laika, māsa pagalmā

melnajā katlā vāra mums konfektes,

smaržo jau iztālēm, tik pietrūcies ūdens.

drīz tumsnēt sāk vakars, tēvs čīkstina garmošku, es, dūmeņi iekārtu skatienu, meklēju sikspārņus. tad kumeļa lēcieniem – senlaiku ziņnesis, uzmanu Tiepeli-Talaviju,

un pēkšņi dzimst zvaigznes.

tās tūjas zaros, egļu galos tik uzzībsnī pa vienu, divas, sāk tinkšķināt kā kavējušās zalvēm trinkšķ.

un satumst viss, vairs neatšķirt, kur pamale, kur tūja, egļu zari, kur zvaigznes dzimst.

te atjāj jodi, nedzird taurētāju,⁴ kas sargās Tiepeli un Talaviju.

es eglē uzrāpjos, pār mežiem laižu skaņu tauri kā gudra lācene, kas riešas, dzimstot bērniem, tik dziļu velku elpu,

tad pūķi izpūšos un cīnos taurētāja kauju –

es dzenu jodus, glābju Tiepeli un Talaviju.

un visur zvaigznes dzimst, te tinkšķ, tur trinkšķ, it visur tinkšķ un trinkšķ.

2.

muiža glabāja spēles: podiņu krāsns un gleznainu trauku lauskas, vitrāžu gabaliņi - zilzaļi, sarkani, arī dzeltenie, skatot pret sauli, trīsuļoja.

lielajā istabā rīkoja balles. mamma sacēpa gaišbrūnas, magonēm pārkaisot bulciņas, posās tēta dāvātu brokāta kleitu, veidoja copi – matus tina ap kaprona apvilktu gumiju, galus pogāja

un mums bija svētki.

tolaik ļaudis daudz dziedāja. dungoju

⁴ interteksts - R. Blaumanis "Tālavas taurētājs" (balādiskis vēstījums par Tālavas taurētāju, kurš brīdina savu tautu par ienaidnieka tuvošanos, pats iet bojā).

līdzī kaut ko par zilajiem viršiem, vasaras pēdējiem goda vārtiem un mūžzaļo jaunību (lai ko tas viss nozīmētu).

savos trīs četros copi saucu par bulciņu. laikam darīju mammai, ko labu - viņa tad gaiši un laimīga smējās.

mammu, viņas sešdesmit piecos, ievada slimnīcā, naktīs daudz runājām (tolaik nebija ierasts lieks maigums).

kad mammas skatiens kā senlaiku pulksteņa rādītājs, lēni un smagi pabīdot laiku, kā gribot mūs pārskaitīt, atmiņā paturēt, apstājās viņai vien zināmā tukšumā, māsa vainoja dakteri, es patvēros mežā,

nespēju piedot sev

to nakšu šaubas un tincināšanu, gadiem vairījos fotogrāfiju.

3.

arī tēvs bija septītais, tas mūs vienoja – maģisks burvju un zintnieku, zāļu sieviņu cipars:

noteica tētis, pārnesdams dzeltenu ķekaru pušķus – deviņu vīru spēku. spēks lieti nodereja, nereti mājup no smēdes viņš, aprāvis dziesmu Zied zilās puķes mežā malā⁵, plirkšķim⁶ noblarkšķot, stāvajā muižas puskalnā aizmīga. kad spēlēja garmošku,⁷ dejojot slēpos zem lakata, kā zināja atminēt, sauca par Putnoto, šūpojot debesīm paceltās rokās. reiz (vēl nepratu runāt) nevieta nopēra, ilgāk sāpēja siksnas neskartās vietas.

tonakt piesala. tēti atrada agri no rīta, viņš nespēja parunāt,

sanācām visi,

šaurajā palātā lūdzāmies, debesīm pacēlām rokas.

vējš izloka smilgas un atkal tās klāt, manas draudzenes skumjas, noslīd kā ota pār vaigiem, velk pelēkas svītras. ak, garmoška Tuļskaja, garmoška Tuļskaja, kā tukšajā smēdē vējš plēšas tev čīkstina, es sasedzu lakatā.

⁵ dziesmas vārdu autors I. Pijols

⁶ plirkšķis - žargonisms – mopēds.

⁷ garmoška - žargonisms – harmonikas, akordeons.

**Gints Grinbergs. *Ziepju burbulis*. Nerūsejošs tērauds, detaļas grieztas ar lāzeri.
Diametrs - 213cm. 2010**

Pēc dzejas meistarklasēm Literārajā Akadēmijā (2017.g.), Alise Mētra turpināja rakstīt, un ir publicējusies avīzēs *Kultūrzīmes* un *Konteksts*, žurnālos *Jaunā Gaita*, *Domuzīme* un *I'mperfekt*, kā arī portālos *Satori* un *Punctum*. Šogad plānojas Alises debijas dzejas krājums.

Kad esmu mājās – ilgojos būt ārā, kad esmu ārā – ilgojos atkal pēc mājām. Kā telefons sāku uzlādēties, kad iekrītu savā gultā. Reiz pazīnu pensijas vecuma sievieti, kurai nebija mājas. Viņa allaž sev sameklēja, kur dzīvot, bet viņa nezināja, kura būs kārtējā pārceļšanās diena. Toreiz runājāmies regulāri un par daudz ko. Tikai to vienu jautājumu tā arī nesaņēmos viņai pavaicāt.

Alise Mētra

Mājās

* * *

tā bija atbrīvošanas diena
visas gleznas tika atvieglotas no naglām
atbrīvotas no rāmjiem un kopā ar neskaitāmajos puķu podos
iesprostotajiem augiem iznestas kāpņu telpā
novietotas uz trepēm uz palodzes un pret sienām atstutētas
no šī rosīgā trokšņa bija sarosījušies kaimiņi
atrāvušies no saviem televizoriem un iznākuši otrpus dzīvokļu durvīm
nesaprotot kas viņiem tagad ar to visu jādara
kamēr pirmais ņēma vienu puķu podu un pāršķēla pret sienu
atbrīvodams augam jau sen notirpušās kājas
nesa to iekšā dzīvoklī uzreiz pa kreisi uz lielo vannu
aizkorķēja notekcaurumu un sabēra zemi līdz pusei
lai augs kārtīgi var iegrozīties kā tam ērtāk
un gāja atpakaļ uz trepēm pakaļ gleznai
ar gliemezi tieši centrā
ņēma to un nesa iekšā taisni uz viesistabu
norāva televizoru no galdiņa ar visiem vadiem
maigi tur nolika gleznu atstutējot ar muguru pret sienu
tagad viņam bija miers
tagad beidzot viņā iestājās miers
viņš pat negribēja vairs domāt par kaimiņu rosīšanos
viņš atsēdās dīvanā tieši pretī gliemezim
uzlika polsterētās ausis uz savām
dūrē saspieda vada metālisko galu
aizvēra acis dziļi ieelpojot
saprata ka vēl nekad mūžā nav dzirdējis
tādu mūziku

* * *

zālēs iesaugušas gultas amerikāņu kalniņi sarūsējuši tramvaji kokos iestrēguši velosipēdi
nekur neaizbraukuši mašīnu sastrēgumi zālēs iesauguši gulbis dīķa zālēs iesaudzis pils zāle
zālēs iesaugusi ar kurpi sūnās iesaugušu izplēsišu to nesīšu mājās nopucēšu ar drāšu birsti un
zālēs sēdēšu gaidīšu tevi nē viņu nē nezīnu kurš pirmais atnāks

* * *

no mana saullēkta līdz manam rietam
ir desmit komats vienpadsmit metri
pušu tuvums šķiet tik sasniedzams
ja tur vidū stāvu rokas izstiepusi

domāju par dzīvokļiem kur gaisma nespēj izskriet
cauri
tādi plakani mitekļi kā ieelpa bez izelpas
divi saulrieta logi
un abi translē iekšpagalmu

* * *

agrāk vientuļie varēja sūtīt sev vēstules
tagad vientuļie var ielikt tikšanos ar sevi
un stundu nosēdēt
tukšā zoom zvanā

* * *

šoreiz tumsa aptumšināja acis
ar savu melnzemes krāsu
un atskanēja šķavas
ne manas
bija dzirdama švīkāšanās
tikšķēja laiks starp dziļo un pusdziļo miega fāzi
kamēr istabā izkārtās drēbes kā naktsputni
klusumā elpoja līdz tos sabiedēja
sasistu plaukstu troksnis
tā nebiju es
kamēr ieelpas-izelpas tahometrs
bija nojucis savos rādījumos
es pamodos un vairs nevarēju
hronoloģiski pastāstīt tikko redzēto sižetu
tas bija scenārijs uzrakstīts jau iepriekš
tā nebiju es

* * *

tās vairs nav svešās skumjas
tās ir manējās
kuras trijos naktī pamodināja
un iesprauda sērkokociņus acīs

* * *

nekur nav tik labi kā mājās
nekur nav tik droši kā pagrabā
kad tavas mājas kļūst pagrabs
un tava power banka tavā azotē
tu taupi vārdus . .
tu taupi vārdus
lai atstāto māju siltums
neizdziest caur muti

Elīna Vendija Rībena publicējas kopš 2017. gada. Iznākuši divi dzejas krājumi *Suursna* (40 grādi, 2021) un *kreveles* (Valters Dakša, 2023). Darbojusies izdevumos *Tvērums* un *Avīzes Nosaukums*, šobrīd atpūšas un strādā pie dzejprozas krājuma.

Elīna Vendija Rībena

DŽĪVE TURPINĀS

un pavasaris

ar lāpstu vārdu galotnes nocirst sliekas pārcirst uz pusēm
atvērta zemes vāts smaržo pareizi
kārtīga zeme auglīga
apmest velēnu saskaldīt viendabīgā masā
pieneņu saknes stingras cipslas uzsist ar grābekli
nolīdzināt
apvērst grābekli otrādi sabakstīt caurumus apm. 5 cm. citu no cita
iebērt sēkliņas trīs saujas smilšu
saspļaut dobītē
āmen

tu izgaisti

lielāko tiesu mūža nebiji spēris kāju pār robežu
tagad reizi mēnesī tev ir komandējums
pārsteigta konstatēju absolūtu nejūtīgumu
fakti par tevi kā garāmbraucošas mašīnas
piefiksētas
ja vien tā pati nebrauks man virsū
arī es turpinu savas gaitas

nepateikto vārdu dēļ

izlietu ūdeni nesasmelsi bet reizēm ūdens ir jāizlej
lai aplietu mirtes uz kapu kopiņas piemēram
ja tomēr ūdens izlijis netīšām tad var lūkoties savā atspulgā
agrāk cilvēkiem nebija spoguļi un ūdens bija vienīgā iespēja ieraudzīt sevi

vēl izlietu ūdeni var savākt ar tualetes papīru vai dvieli
paliks mazliet mitrums bet tas izžūs
ieguldot kolektīvas pūles to var izdarīt pavisam ātri

ja peļķi pārāk ilgi atstās uz nepiemērotas grīdas
tad uz tās uzmetīsies kūkums
kāds var peļķē arī paslīdēt vai saslapināt zeķi
pasilidot var kaut ko salauzt piemēram degunu
saslapinot zeķes var tikt pie iesnām

ja ūdeni izlej izlietnē tad gan to nevar dabūt atpakaļ
bet var dabūt jaunu ūdeni un ieliet to krūzē
nekur neizliet vienkārši skatīties
vai ieliet burkā burku aizskrūvēt
gaidīt līdz sarodas aļģes

principā ūdeni vienmēr vajadzētu izliet
ūdenim ir jāsavienojas ar citiem ūdeņiem
viens pats tas zaudē vitalitāti un sāk smirdēt
piemēram ja ilgi nepačurā tad var pārplīst urīnpūslis
ūdenim labāk tomēr ļaut tecēt

tecētspēja ir iemesls izlietiespējamībai

visklātesamība

riebīga garša mutē uzēd marakujas saldējumu
fontam ir nozīme
pasūtu ceptu avokado ar karamelizētiem sīpoliem
izkūsis marakujas saldējums noslēpj garšu no mēles
pāri pārklājas cita
kaķis guļ pie kājām vai viņš zin
ka pasaule ir palikusi mīksta
es
esmu plastilīns
logs ir vaļā
putni saule mašīnas veido troksni
tas sastājas savācas tieši virs manas galvas
dzeltena švīka uz dzeltena spilvena
siltuma dzimumzīme
žurkas mani vēro es viņām iedodu sūnas
kaut kāda mērcīte rozā krāsā
laikam vakar pasūtīju siera uzkodas
vakar pasūtīju arī trīs dažādus saldējumus
vakar aizvedu mūsu uz kafejnīcu
tiramisu siera kūka divas pina coladas
iztērēju daudz naudas
nauda neliekas īsta gribu tikt no tās vaļā
radiators tikš ja to neizslēdz
šodien nebiju darbā trešo dienu man ir migrēna
dzeru ļoti daudz pretšāpju zāles kuras liek man
nejusties īstai
gaidu
kad pāries
sāpes liek justies īstākai
vakarā iešu uz radio lasīt dzeju
runāt par avīzi
istabā sēžu saulesbrillēs gaisma ir pārāk spilgta

rakstu uz papīra lapas jo arī gaisma no kompjūtera
ir pārāk spilgta
man mugurā ir auduma bikses man mugurā ir rozā kleita
kaķis ņaud kaut ko no manis vēlas
varbūt uzmanību
pakasu viņam aiz auss viņš man nolaiza pieri
pēc divdesmit minūtēm cepts avokado
karamelizēti sīpoli kaut kādas ogas laikam ievārijums arī
ļoti garšīgi no fazendas tur ir skaisti
vakar nopirku sev divas skaistas rozes ķekaros
katra pa 3.80
aizvakar nopirku acālijas no rimi
acālijas nelej bet mērcē ūdens bļodā
man gribas lai viss ir skaisti
uz grīdas uzrodas putekļi
lai cik bieži to neslaucītu
lasu pirmo aplauzumu grāmatai par kultiem
atzīmēju ar zilu pildspalvu labojumus
no burtiem galva nesāp tik ļoti kā no gaismas
man jāsatiek draudzene kaut kur laukā
būs jāvelk saulesbrilles arī tur
saulesbrilles spiež manus deniņus
bet vismaz vairs nejūtu vēlēšanos smēķēt
rakstu īsziņu cilvēkiem no meža nākošsvētdien ar māru brauksim ciemos
viņi saldē ūdeni pirms dzeršanas un gatavo čagas tēju
vēl viņi smēķē pašaudzētu tabaku
tur ir upe tas ir tālu
jābrauc ar vilcienu
mutē aizvien riebiņa garša
visiem ir izmaiņas dzīvē galvenokārt pavasaris

esmu istabā logs ir vaļā nevaru skatīties pārāk gaišs
garša mutē nelaba
piektdiena

dzīve turpinās

reizēm vajag

Ierasties divatā vai trijatā
Neskatīties nevienam acīs atrast brīvus soliņus āra terasē kur apsēsties

Uztīt cigareti no drošas vietas novērot kā cilvēki nāk iet stāv pīpē meklē šķiltavas skatās
telefonos
Sasveicināties dažādos tuvības veidos pamāt ar galvu ar roku apskaut aši ilgi pateikt čau
klusī un pieklājīgi vai skaļi un entuziastiski

Doties siltumā pretī gaismai un troksnim samaksāt desmit eiro ar salocītu banknoti pastiept
labo roku ar atrocītu piedurkni saņemt zīmogu
leiet telpā kurā ir troksnis gaisma migla cilvēki saulesbrillēs cilvēki auduma biksēs cilvēki
kapucēs cilvēki kailiem pleciem sasvīduši cilvēki cilvēki kuru ķermeņi ritmiski raustās cilvēki
kuri netrāpa uz sietiena bet nevienu tas neinteresē sveši cilvēki pazīstami cilvēki cilvēki kuri
grib iepazīties dzēruši cilvēki nenoguruši ar ūdensglāzēm rokās ar ūdensglāzēm ko padod
cits citam

Atrast savu vietu dūmakā uzvilkt saulesbrilles novilkt jaku apsiet ap vidukli ļaut ķermenim
uzmeklēt ritmu un tam atbilstošu kustību to atrast

Nostatīt kājas stingri un stabili pie zemes piesiet sevi pie cementa grīdas un ļaut kustēties
gurniem sāniem pleciem galvai rokām

Ar rokām aptaustīt basa pulsu ļaut tām pacelties augstāk nolaisties zemāk kā ziedam kā
strūklakai ar sarežģītu konfigurāciju

Acis pievērt saulesbrilles nenovilkt palikt neredzamam pustumsā un gaismās sarkanas
gaismās salātzaļās kas met tīklus pret griestiem

Nogurt meklēt draugus lai izietu uzsmēķēt nevienu neatrast apsēsties trokšņa stūrī pierakstīt
saraukt uzacis lai izskatās ka tiek darīts kaut kas svarīgs lai sarunu uzsāktu tikai tie draugi un
paziņas ar kuriem ir ērti kuriem nav nekas jāpierāda nav jānotur vai jāattaisno uzmanība pat
ja tas tā ir tikai paša prātā

Turpināt turpināt nakts mūžīgo ciklu līdz ausmai tresīt kurīt bazarēt padzerties ūdeni
pačurāt bazarēt kurīt tresīt ad infinitum negaidīt kad pienāks rīts ļaut basam pukstēt citu
pulksteņa ritmu ļaut pukstēt savas sirds vietā

silts

dzīve ir uzbriedis apelsīns pilns ar sulu nē persiks
uzblīdis vietām atsprādzis vaļā no tā pil
pili pēc pīles salda salda
salda salda
sula
tās pievilinātas salido lapsenes
iedur savus snuķīšus maigās mizas plaisās
un sūc
un sūc
un sūc
noreibušas aklas

un visiem sulas pietiks visiem
sulas pietiks

mūžīgi mūžos

naktis strauji kļūst aizvien īsākas
tikko sācies vakars strauji izkūst
uzlec saule mazdrusiņ par strauju
es nepaspēju attapties
diena jau tiecas uz rietu
ja rīt nebūtu pirmdiena ja rīt būtu vienkārši diena
varbūt būtu mazlietiņ vieglāk
es aizietu gulēt piecos no rīta un pamostos pusdienlaikā
tad ilgi dzertu brokastu kafiju glaudītu kaķi
diena piepildītu sevi pati
diena piepildītu sevi
pati

septiņas dienas kurš izdomāja septiņas dienas
un nedēļas kurš izdomāja nedēļas
katra svētdiena pārejot pirmdienā atgādina
par samsāras riteni no kura es netieku vaļā
es zinu
es droši vien esmu alkatīga
nepietiekami novērtēju savu brīvību
pieņemu par pašsaprotamu savu vieglprātību
ne visi to var atļauties

bet ja mēs neskaitītu nedēļas
tad es nejestu cik ātri atkal pienāk otrdiena
ceturtdiena sestdiena pirmdiena
otrdiena piektdiena svētdiena
otrdiena ceturtdiena utt utt utt utt

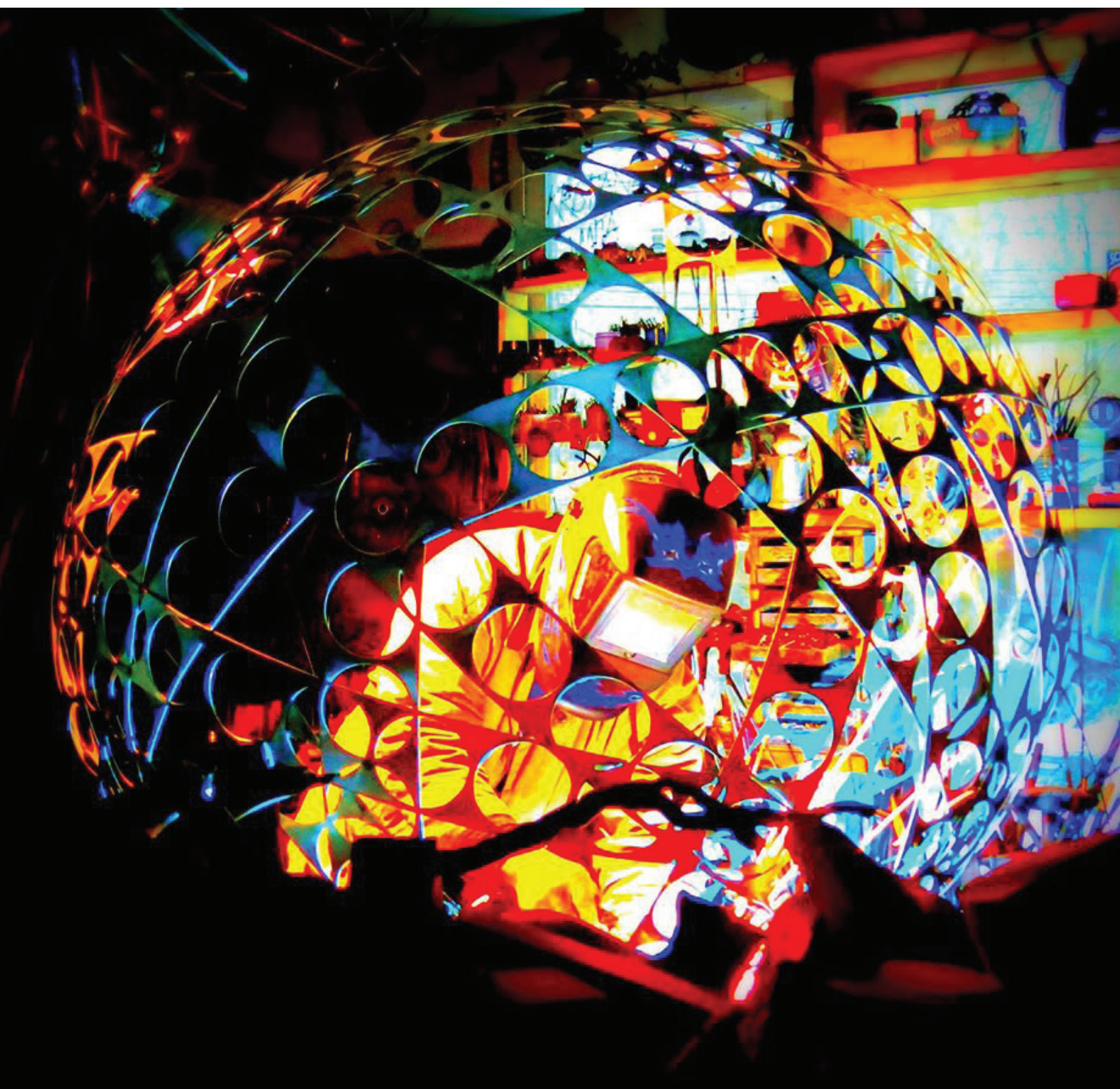
lēnām paliek siltāks
tas padara mani skumju
gaismas vienmēr ir par maz
vienmēr uz pārmēru īsu brīdi
pirms to atkal aprij lielā tumsa
pirms ielas atkal pieaug ar sniegu

es vienkārši negribu domāt par rīt dienu
negribu redzēt kā paiet laiks
es gribu būt nomodā četras dienas pēc kārtas
gribu izspiest savu nomoda sulu līdz pēdējam
gribu runāt piecpadsmit stundas bez apstājas
katru dienu uzrakstīt jaunu dzejoli
katru dienu skatīties saulē ilgi
nekad pulkstenī neskatīties
tikties satikties

gribu aizmirst dienu un stundu nosaukumus
gribu nedomāt par regulāru garlacīgu miega un nomoda ritmu
nevis izgaist bet sadegt
nevis izgaist
bet sadegt

skatos kā saule pazūd aiz jumtiem
jau atkal
nespēju viņu apturēt
varu tikai padoties

šonakt būs pilnmēness
un tad arī tas
pāries

Gints Grinbergs. *Burbuļa izgatavošana*. 2018

Evelīna Mūrniece

Evelīna Mūrniece (2002) dzejniece.
Publikācijas: *Jaunā Gaita* (2022, 2023 vasara),
Avīzes Nosaukums (2022 „cilvēciņi”, 2023
„uzdrīkstēšanās”; „kam tic mākslinieks”).
Aicinājuma dalībniece (2021-2023), Literārās
Akadēmijas absolvente (2023).

* * *

**man nesalst
kad esmu viens
man salst
ja blakus
kāds silst**

* * *

meklēju vārdus
tipinot uz darbu no darba
uz mājām no mājām
caur mežu kur gājām
es ar tevi vasarā
tas bija sen bet es atceros
kā nevarēju tev pateikt
apstājies es gribu tev pateikt
pateikt ka ļoti tevi
nu tā

vai tu gribi nosalt pie jūras kopā ar mani

es prasū vai tu gribi atnākt
vai tu gribi neatnākt pa to ceļu
kur vēl nav iemīts ceļš
vai tu gribi ar mani kopā
tā teikt
nu kā lai pasaka

vai tu gribi ar mani kopā
uzkāpt kokā
nenokrist lejā
saprasties dzejā
vējā (tējā ir par daudz medus)
vai tu gribi ar mani
bučoties
jo
es ar tevi bučoties
ļoti ļoti
kā lai to pasaka

negribu

cilvēks=mežs

cilvēks ir bērzs
apaudzis ar mizu
tik biezu kā migla
agrā vasaras rītā

cilvēks ir kadiķis
pilns ar putekļiem
lido viņa galvā domas
grēki svētumi un rētas

ozols ir cilvēks vecs
pilns krunku stāv
pār savu ģimeni
sētu un godu

cilvēks ir liepa
noaudzis sūnām
kā žogs tās viņam
mitras biezas tumšas

kā zars viens
cilvēks stiepjas dzīvē
līgojas ir un zied
norūdās piekūst lūzt

* * *

vakars

uzpūšu dūmaku mēnesim
viņš saka pagaidi
es vēl neesmu pilns

* * *

kā lai sakaltušai liepu lapai pasaka
ka viņa jau ir mirusi
ka visi viņu redz pamestu uz ceļa
bet turpina soļot garām

* * *

veltīts
prasu izmisumam kāpēc tu ar mani
draudzējies
viņš saka nē ar mani draudzējies tu

sastrīdamies

es saku man vajag mieru
vai tu vari man sniegt mieru
viņš saka tā tas nestrādā
un nopērk man kokosriekstu

* * *

dzīve ir
zila
kā zilums
zila
dzīve
ir man
un ja tava dzīve
ir citās krāsās
man ir
pilnīgi vienalga

* * *

esmu piemirsis

kā tas ir

nebūt par visaptverošu

tumsas kamoliņu

kas tin

un tin

un

tin

un

tin

sev ap kaklu

nedienās mērcētu rūgtuma striķi

un gaida to brīdi

kad skriemeļi padosies

* * *

**apber mani ar sniegu
neslēdz manī gaismu
bez tumsas esmu akls**

Kaspars Zalāns

Rīga

Ko tu tielējies,
Ko tu liedzies, piegulētāja?

Atpletusi bulvārus plaši,
Kurš var izskaitīt, cik soļi ir mērkti
Tavu ielu darvā,
Cik valodās čuksti ir skanējuši
Sīrupainus glaimus un dzestrus darījumus
Zem pareizo un nepareizo ticību kupoliem.

Tu sedzies aiz stiklotiem plīvuriem,
Renovāciju maskaras, lepni norādi
Uz pasaules plašuma pazīšanām.

Redzīgai acij tik un tā nekas garām nepaslīd,
Nepaslīd tavi likie un sarepējušie locekļi,
Vienlīdzīgo austrumnieku roku laužīti,
To atstātās herpčovkas,
Gadu desmitiem nedziedētās.

Tevi ir maz kā skaista,
Varbūt tikai zem pareizā apgaismojuma.
Ir klaji klāts, ka tavs lepnums
Vien smiņķis mazvērtībai.

Tevi izmanto un aizmirst jau pēc stundas,
Tavs siluets ir neizteiksmīgs,
Tava vēsture ir piemīlīga, taču ne neordināra.

Tomēr līdzās divkosībai, trulumam,
Lētumam, paštaisnumam un neizteiksmībai
Kaut kur tevī ir arī vienkāršība.

Svešs tev Londonas vai Amsterdamas tirgoniskums;
Tu nespēj domāt tik tālu,
Lai ar viņām sacenstos,
Tu esi pārāk savpatīga un skarba,
Lai būtu tik pieejama, cik Berlīne vai Madride,
Tu vari būt nejauka, bet tu nekad nebūsi
Tik nežēlīga, cik Maskava vai Ņujorka.

Tu esi grimusi, apmaldījusies lauku meiča
Bez virziena vai stājas,
Bez manierēm vai izteiksmīguma.

Es riebumā novēršos, kad tu,
Divvalodīgi švepstot, kaitējies
Ar katru, kam kabatas kaut mazliet par biezu.

Kaspars Zalāns (1994) raksta dzeju (debijas krājums gaidāms pie Valtera Dakšas), tulko (Sudraba tintnīca par H. F. Lavkrafta stāstu tulkojumu), rediģē citu grāmatas (skatīt, piemēram, Viļa Lāciša *Ar skatu uz universitāti*), strādā kā zinātniskais asistents Vācijā un reizēm nodarbojas ar boksu un kikboksu.

Bet tad no rīta tu man uzsmaidi
Savu prasto, sadrumstaloto smīnu,
Steidzīgi nobraucot brunču priekšu,
Lai tecētu vien tālāk.

Un, gribot negribot,
Uz to vienu trulo, bezdomīgo mirkli,
Tu man esi glīša,
Mana Rīga.

* * *

caurumiņš zeķē
ar mazo ruksišgalvu spraucamies
vīteņojam pēc piena un pa ceļam kādu sierbulciņu
ar

kamēr balkoni virknēm krīt un citi ruksiši viļņos plunčājas
kamēr mašīnas meklē stāvvietas
atrast kāpnītes uz zvaigznīti
kur pakūkot
ar

* * *

čūskas ādas kaklasaite
mirst ikrīta kapučīno

krokodilādas portfelis
nokož līguma
zemsvītru

* * *

apredzēšana piemētās
izsitās pārlicība
nosītās poņa

* * *

nakts paplašinājās
jaunieši plūst zemūdeniski

* * *

kā lai nosauc tieši to mirkli, kad attopies, ka esi aizmirsies, kā bija mīlēties ar kādu kādreiz
sensen dikti, dikti iekārotu un baudītu?

vai ir vārds brīdim, kad aizmirsti, kā sauc cilvēku, kuru centies iepazīstināt kādam citam, un
reizē attopies aizmirsis vārdu arī otram?

vai ir nosaukums sajūtai, kad aizkaitinājums uz vecākiem līdzvērtīgs mīlestībai pret tiem vai
arī kad tu gribētu vienu dienu pavadīt ar precīzu sevis dubultnieku?
kā aprakstīt vēlmi stundu atrasties pirmsorgasma kairinājumā?

kurā vārdnīcā rodams apzīmējams vēlmei spēt pēc izvēles sev izraisīt stāvokli starp miegu un
pamošanos? nākotne ir zābaks, kas mūždien triecas kādam sejā,
nākotne ir zābaks, nabags, kam mūždien jātriecas kāda sejā

Kristīne Locika

Esmu liepājniece, beigusi gan Lietišķās mākslas, gan Mūzikas vidusskolu, kopš astoņdesmitajiem gadiem dziedājusi ar Austru Pumpuri, izaudzinājusi sešus bērnus, ierakstījusi piecus mūzikas albumus un nu beidzot izdevusi pirmo dzejas grāmatiņu. Dzejā par savu skolotāju Atmodas gadus saucu Valdi Atālu. Dziedu un spēlēju ērģeles draudzes baznīcā un strādāju par aprūpētāju Sociālās aprūpes centrā.

Impresijas

* * *

Klusums nogrimis tavu acu dziļēs.
Bezprāta auļos lēkšo sirds
kā mēms zirgs, krēpēm plīvojot,
caur atmiņu staignāju putu vērpētes šķīst.
Kā mēms zirgs, acīm aizvērtām bailēs,

prom no tā, kas apziņā gulst
tik smagi kā akmens pieminēklis vārdiem,
kas miruši sirdī dus nemodināmi.

Tik smagi pakavi dun pulsa gaitā,
tik negribēta aust gaisma tālē,
bet klusums dziļi Tavu acu dziļēs
plaukst neprasīts. Kā bērniņš klēpī plaukst.

* * *

Es jau nē –
ne šajā vietā,
ne šajā dienā!

Nav dzejas gars
mans viesis
šeit.

Bet piedzimt vēlas
sīka lāse sirdī
kā asara,
kas nenorit
nekad.

* * *

manās kabatās nav vairs atmiņu
ko sviest pret ezera virsmu
kas tālu un skanīgi lēkšotu
ūdens apļos atspertoties

nav sapņu kurus izbārstīt
ielu baložiem allaž badīgiem
nav šodienas pat kur noslaucīt

par daudz uzstājīgās vagas no vaiga
tik pašā stūrīti drupača
no sirds kā maize reiz siltas

* * *

Visklusākās taciņas grimst miklā tumsā
zem ābeļu asarām apaļām, ritošām.
Gurst acis, alkaini tāluma tveroties,
pār apvārsni zemāk lai avota slāptu.

Milst dūmakains rīts, bez miega atmodies,
stiepj rokas, lai saullēkta dzīslīņas tvertu.
Rij malkiem gaismu, tā pazūd kā atvarā
sirds tumstošo taciņu žūstošā mezglā.

* * *

Man nevajag, lai jūnijs steigtos -
man vajag, lai Jāņi lēni nāk.
Lai lēni ievu ziedi beigtos
un pavisam lēnām nāve sāk

sev pildīt doto uzdevumu:
kas nobriedināts - pārtop rūgts,
ja netiek apēsts, izdzerts, izsēts,
par zemi pārtop neatgūts.

Man nevajag, lai gaisma steigtos
no rīta miglas vālus rīt,
man vajag, lai vēl neizbeigtos
tā dzīvība, kas gaismā līst.

Man nevajag ne strauju gaitu,
ne ideju, kas pēkšņas klieudz.
Man vajag tīru, īstu dzīslu,
kas rītu naktij klātu sien.

Gints Grinbergs. *Melnā mušīņa*. Metināts tērauds, atrasti priekšmeti. 2020

Džena Andersone

Džena Andersone divus gadus mācījiesies Literārajā Akadēmijā prozas meistardarbnīcā pie Ievas Melgalves, Ronalds Brieža un Ilzes Jansones. 2021. gada nogalē izdots pirmais stāstu krājums *Dadži*, kas bija nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Spilgtākā debija”, un rakstnieka Egona Līva piemiņas balvas „Krusta ļaudis 2022” pasniegšanas ietvaros saņēma speciālbawu par ieguldījumu latviešu literatūrā. 2022. gada nogalē izdots otrs stāstu krājums *Sainis*.

BALTO ZIRGU GAIDOT

Biezās mūra sienas ar vairāk nekā gadsimta laikā sevī sakrāto spītu visiem spēkiem turas pretī augusta saules nokaitētajiem pīķiem. Kveldējošā tveice tā vien lūko, kā ielauzties nelielajā, tumšzaļas liepas apēnotajā tiesas zālē ar aplupušajiem divviru logiem. Skaļi tikšķošais sienas pulkstenis rāda piecpadsmit minūtes pāri vieniem. Līdz darbalaika beigām vairākas stundas.

Šodien ir piektdiena, un tas ir iepriecinošākais fakts, kas man neliek mieru jau no paša rīta. Katru piektdienu gaidu kā atpestīšanu. Piektdienās esmu pacilātā omā. Arī tagad labpatikā izstaipu savas buraudekla korpēs ieautās kājas. To gan daru piesardzīgi, lai nejauši neapgāztu zem galda novietoto atkritumu urnu.

Nesaprotu, kāpēc tiesas zālē vispār vajadzīga miskaste. Turklāt zem mana galda, it kā es grasītos te pusdienot vai graužt ābolus un akurāt šeit būtu nepieciešams atkritumu spainis. Katru reizi kā te apsēžos, tā atceros par nejēdzīgo priekšmetu, kas zem galda maisās pa kājām, un ik reizi pēc tiesas sēdes aizmirstu to nolikt citā vietā.

Tā nu sanācis, ka pēdējos divdesmit gadus piezemējos šeit gandrīz katru darbadienu, ja vien neesmu slimis vai nesēžu savā kabinetā, rakstot spriedumus. Kā nekā esmu tiesnesis. Teju visu savu apzinīgo darba mūžu sēžu šajā mazajā, omulīgajā tiesu namiņā, jo neesmu vis nekāds karjerists. Nekad neesmu rāvies ne uz galvaspilsētu, ne apgabala tiesu, nē, to visu man nevajag. Man ir labi tā, kā ir. Reizēm palikt ēnā un

lieku reizi neizbāzt purnu no alas ir krietni veselīgāk. Dažs labs izlēcējs no mūsu miesta jau ir tā apsvilinājies, ka maz neliekas. Kur jāskrien? Pēc kā jātriecas? To visu es nesaiprotu. Dzenies, kur gribi, tāpat iznākums visiem viens – sešas pēdas zem zemes Jaunajos kapos. Nu, vai arī Vecajos, ja radiem pietiks naudas, lai nopirktu tur kapavietu. Ek, kāda starpība...

Manu piektdienas noskaņojumu šodien nedaudz sabojājis apsūdzētais, kurš visiem, arī man, par lielu pārsteigumu ir ieradies uz tiesas sēdi. Būtu iepriekš zinājis, nebūtu tik neapdomīgi nozīmējis lietas izskatīšanu piektdienā. Sasodīts!

Tagad šis nepatīkamais pārsteigums apsūdzētā Epšteina personā stāv manā priekšā, atbalstījies uz kruķiem, un smīkņā. Kreisā kāja viņam amputēta. Kājas stumbeni viņš atbalstījis pret kruķa augšdaļas šķērsi. Skatiens nekaunīgs un tiešs. Kā jau visiem, kas pārliecināti par savu neaizskaramību.

– Cik jums pilni gadi? – Pārbaudu viņa pasēdatus.

– Divdesmit seši, tiesneša kungs. – Epšteins skaļi noskalda.

– Invaliditāte jums kopš kura laika?

– Rudenī laikam būs jau pieci gadi. – Viņš skatās augšā uz griestiem, kustinādams lūpas. – Jā, pieci.

– Avārija? – Prasu pēc iespējas neitrālākā balsī, lai viņš nepamanītu manu prasto ziņkārību.

– Pakļuvu zem vilciena...

– Piedzēries bija uz sliedēm aizmidzis! – Pēkšņi sarunā iesaistās cietusī. – Viņš vienmēr dzer!

– Tā! Cietusī, tiesa jums nav devusi vārdu! – Pārtraucu cietušās daiļrunību pusvārdā, kamēr viņa nav sarunājusi vēl nez ko.

– Jā! – Epšteins pavicina krukli cietušās virzienā. – Dabūsi pa pāksti!

– Apsūdzētais! Kārtību tiesas zālē ievērojiet! – Nedaudz paceļu balsi un pabungāju ar pildspalvu pa galda virsmu. – Savā starpā nesarunāties! Jums jāatbild tad, kad jums jautā, nevis jāvervelē kaut kas, kad vien ienāk prātā.

– Atvainojiet... – Apsūdzētais nedaudz piesarkst un pamet niknu skatienu uz cietušo.

Cietusī ir viņa vecuma meiča īsā sarafānā un stipri sakrāsotu seju. Rudie mati saņemti divās augstās astēs gandrīz kā Pepijai Garzeķei bizes.

– Jūs saņemat invaliditātes pensiju? Kaut kur piestrādājat arī? – Turpinu pārbaudīt ziņas par apsūdzētā personību.

– Kur nu šis strādās! – Pepija atkal iejaucas. – Viņš taču ubago! Caurām dienām sitas pa autoostu, naudu kļančīdams...

– Cietusī! Šis ir otrs brīdinājums! Vēl viens tāds izgājiens, un tiksiet izraidīta no tiesas zāles par kārtības traucēšanu. Ir skaidrs? – Paņemu rokās kriminālprocesa likumu grāmatu, nedaudz to pavcinu un nolieku atpakaļ uz galda. Tas tā, pabaidīšanai. Tāpat jau redzams, ka jēgas nekādas. Ļautiņi prasti, ar grāmatu tādus vis nenobiedēsi.

– Jā, pareizi! – Apsūdzētais arī nepaliek parādā. – Lai lasās ārā! Tiksim arī bez viņas skaidrībā...

– Tā! – Skanīgi uzsitu ar likumu grāmatu pa galdu, ka nodun vien. – Aplukstiet jel! Visi aplukstiet!

Apsūdzētais Epšteins stāv, krukus padusēs iežmiedzis, no dusmām un karstuma jau gluži sarkans. Pepija, saknīpējusi lūpas, spītīgi skatās ārā pa logu.

– Vai ir noraidījums tiesas sastāvam? Nav? Lūgumi, papildinājumi?

– Nē, nav. – Epšteins purina galvu vienā laidā. – Nē, nē, neko nepapildinu, nē.

– Tā, apsūdzētais, tiesa jums ir uzaicinājusi aizstāvības nodrošināšanai advokātu. – Pametu acis uz advokāti, kura savā brūnajā mantijā izskatās pēc lielas trapeces. – Vai jums būs nepieciešams aizstāvis tiesas sēdē?

– Aizstāvis? – Epšteins izbola acis. – Tas ir kā? Par maksu?

– Nu gan sadomājies... – Cietusī izšauj, bet tad atpopas un ar pirkstiem pati sev uzstipina lūpām.

– Valsts nodrošināts aizstāvis. Jūs esat mazturīgais, – šķirstu lietas materiālus, – tāpēc valsts jums...

– Nē, nē, paldies, man nevajag valsts advokātu! – Apsūdzētais lepni atgrūž. – Es pats labs advokāts...

Cietusī nosprauslojas un noliecas pie grīdas, tēlojot, ka viņai kaut kas nokritis. Prokurors apmierināti nošmaukstina. Trapece sēž, saknīpējusi lūpas. Īsts balagāns.

– Labi, tad parakstieties pie sekretāres protokolā, ka atsakāties no aizstāvja. – Pamāju ar roku uz Ērikas pusi.

Ērika ir mana sekretāre jau gandrīz desmit gadus. Labākais palīgs, kāds vien šajā tiesā bijis. Droši vien, ja nebūtu viņas, es jau sen būtu atmetis visam ar roku. Varbūt pat pārkvalificētos uz advokātiem vai kaut ko tam līdzīgu, mazāk piņķerīgu. Viņa man palīdz visu atcerēties, nepalaist garām termiņus, datumus un pulksteņa laikus. Viņa zina visas mūsu sastāva lietas gandrīz no galvas. Varu paprasīt jebkuru jautājumu par lietas materiāliem, un viņa nekļūdīgi pateiks, kas kurā sējumā vai lapā atrodams. Ērika protokolē ne tikai tiesas sēdes, izsūta pavēstes, gatavo spriedumu un citu svarīgo dokumentu melnrakstus, bet arī atgādina man par nodokļu deklarāciju iesniegšanas termiņiem, pieraksta mani pie zobārsta, laicīgi brīdina par kolēģu dzimšanas dienu datumiem, manā vietā saraksta apsveikuma kartītes Ziemassvētkos, sazvana komunālos dienestus, ja netieku galā ar rēķiniem, un vēl un vēl, un vēl... Vienvārdsakot bez Ērikas es būtu kā šis Epšteins bez kājas.

Apsūdzētais veikli piesteberē pie sekretāres galda. Ērika pastiepj protokola lapu uz viņa pusi. Tā vietā, lai liktu autogrāfu, Epšteins nemirkšķinādams lūr sekretārei blūzes izgriezumā. Viņa to pamana un pietvīkst. Es nedaudz nokrekšķos, un viņa pietvīkst vēl košāk.

– Ilgi tur? – Nemierīgi sakustinu kājas un neviļus trāpu pa sasodīto miskasti tā, ka nograb vien. Epšteins satrūkstas, zibenīgi uzvelk veidlapā savu ķeburu un klidzina atpakaļ uz apsūdzēto solu.

Paskatos uz Ēriku un nez kuru reizi nodomāju – cik labi būtu viņu apprecēt. Taču tas man nespīd. Kā nekā viņa ir divdesmit gadus par mani jaunāka. Vienu reizi izmēģināju laimi – tā kautrīgi uzliku Ērikai plaukstu uz ceļgala. Dzērumā protams, vecgada darba ballītē. Dabūju tik pamatīgu pļauku kā īstu ugunszīmi. Piedzīvoju pamatīgu izbīli. No tās reizes šādus izgājienu vairs nesmu atļāviens, un notikušo mēs nekad nesam pārsprīdusi. Ērika ir traki skaista vecmeita. Arī visu mūžu kaut ko gaida. Droši vien princi baltā zirgā. Ko gan vēl šajā pilsētelē citu var gaidīt. Katrs tīko pēc sava baltā zirga, kurš aizvedīs kaut kur tālu, tālu prom. Prinča lomai es vairs nekvalificējos, nav tas vecums. No manis pāri palicis vien kleperis. Eh...

– Tā, labi. Tad aizstāvi mēs varam atbrīvot no pienākumu pildīšanas. Paldies, ka ieradāties. – Ar žestu parādu Trapecei, ka ilgāk viņa var neuzkavēties.

Advokāte, aizvainota uz visu pasauli, neapmierināti krāmē portfeli uz galda izliktos papīrus. Redzams, ka viņa nesteidzas un dara to tīšuprāt. Neciešu advokātus. Mana bijusī sieva arī bija advokāte. Piektajā laulības gadā nomainīja mani pret prokuroru. Tāpēc prokurorus neciešu vēl vairāk.

Beidzot Trapece ir tikusi galā ar savām grabažām un kā barža izkuģo ārā no tiesas zāles, atstādama aiz sevis nelielu sviedru smakas šleifi. Gluži kā mana bijusī sieva. Ejot prom, viņa arī atstāja tikai piesvīdusī naktskreklu veļasmašīnā un kaķi. Netīro kreklu izmetu ārā, bet Sebastians joprojām dzīvo pie manis. Jau desmito gadu. Vissakarīgākais dzīvokļa biedrs, kāds man jebkad bijis.

– Varam pāriet pie lietas izskatīšanas pēc būtības? Varam? Labi. Sēdieties, Epšteini! –

Nodirigēju solā iestrēgušajam stāvam. – Lūdzu, prokuror, lasiet apsūdzību.

Esmu ticis līdz atelpas mirklim. Kamēr prokurors, kuram droši vien es arī šķietu kaitinošs kaut vai tā iemesla dēļ, ka piektdienā esmu nozīmējis šo nejēdzīgo lietas iztiesāšanu, monotonā balsī lasa Epšteinam apsūdzību, varu nedaudz atpūsties. Karstums ārā ir pamatīgs, un es jūtu, kā zem mantijas pavilktais krekls ir viscaur sasvīdis. Kāda dundura pēc es nozīmēju šodien tiesas sēdi? Tagad mierīgi sēdētu savā kabinetā, rakstītu lēmumus, kas pa nedēļu iekrājušies, un pēc stundas, pusotras varētu atkorķēt piektdienas pirmo alus pudelīti.

– ... tādējādi ar savām darbībām tīši nodarīja cietušajai Fogelei vieglus miesas bojājumus... izdarīja Krimināllikuma simt trīsdesmitā panta otrajā daļā... – Pabeidzis lasīt, prokurors uzmet man zīmīgu skatienu un, palocījis galvu, atslīgst krēslā.

– Apsūdzētais, piecelieties, lūdzu! Vai jūs saprotat, kāda nozieguma izdarīšanā tiek apsūdzēts?

– Nū-u... saprotu. – Epšteins bez jebkāda entuziasma noburkšķ.

– Vai jūs atzīstat savu vainu?

– Nu kā? Nu viņa jau arī ir vainīga, ne jau es viens, nu...

– Apsūdzētais, jautāju vēlreiz – atzīstat vai neatzīstat savu vainu? Tagad mēs te nerunājam par cietušās rīcību, bet par jūsu konkrētām darbībām, kas iekļautas apsūdzībā.

– Nē, nu es atzīstu, ka iesitu viņai, jā, bet es negribēju salauzt viņai to degunu... nebiju takš domājis, ka viņa tik mīksta... – Epšteins izskatās pavisam sašļucis.

Pepija, sakrustojusi rokas uz krūtīm, ar plašu žestu pārmet vienu kāju pāri otrai un triumfējoši uz mani paskatās. Man viņas tīri cilvēciski žēl. Gan jau arī gaidīja princi ar zirgu, bet tā vietā dabūja Epšteinu bez kājas. Liktenis ar varen smalku humora izjūtu.

– Labi, tā tad faktiskās darbības atzīstat? Sītāt viņai ar krūķi un tad vēl ar dūri?

– Nē, no sākuma ar kulaku, pēc tam ar krūķi. – Epšteins steidz precizēt.

– Nu tā tad atzīstat pilnībā vainu?

– Nu, jā, bet es negribēju tīšām lauzt viņai neko... – Apsūdzētais ir stūrgalvīgs.

– Nodoma lauzt nebija, bet iesist gribējāt? Iesist ar dūri pa seju gribējāt viņai? Jā vai nē? – Turpinu tincināt ietiepīgo vienkāji.

– Jā! Gribēju! Skaidrs, ka gribēju! Kamēr es kioskā pārku cigaretes, šitā kaza turpat aiz stūra mīcās ar kaut kādu ņergu! Slam-pa! Gribēju sadot pa ragiem tā, lai saprot vienreiz!

– Skaidrs, tad parakstieties pie sekretāres protokolā, ka atzīstat vainu.

Epšteins steigšus metas pie Ērikas galda. Pamanu, ka tagad pietvikusi ir nevis sekretāre, bet gan apsūdzētais. Kaut jel ātrāk beigtos šī sēde!

Epšteins laikam telepātiski sajūt manu enerģētiski raidīto lodi un, neskatīdamies ne pa labi, ne pa kreisi, parakstās protokolā un aizlēkšo atpakaļ savā vietā.

– Apsūdzētais, ņemot vērā, ka jūs pilnībā atzināt savu vainu inkriminētā nozieguma izdarīšanā, un cietusī lietā nav iesniegusi kaitējuma kompensācijas pieteikumu, kāds ir jūsu viedoklis – vai varam neizdarīt pierādījumu pārbaudi? Vai arī tomēr vēlaties pārbaudīt lietā savāktos pierādījumus? – Nedaudz pašķirstu krimināllietas sējumu cerībā, ka nevajadzēs iet tam visam cauri.

– Ko tur pārbaudīt, es tāpat visu zinu... – Epšteins noīd.

– Labi, cietusī ko teiks?

– A kāda jēga man prasīt kompensāciju? Tāpat no viņa nav ko paņemt, visu nodzēris...

– Meiča atrej. – Man vienalga, var nepārbaudīt!

– Ja saprotu pareizi, tad jums ar apsūdzēto joprojām ir kopīga māsaimniecība? – Cenšos būt pēc iespējas mierīgāks.

– Nu skaidrs, ka ir! Bet ja tas tā turpināsies, tad drīz vairs nebūs! – Pepija ir pavisam drosmīga. – Salikšu visus punktus uz i!

– Kāpēc jūs turpināt dzīvot pie apsūdzētā, ja viņš pret jums ir vardarbīgs? – Prasu punktu licējai tieši un bez aplinkiem. – Ko jūs gaidāt? Ko jūs gribat no viņa vēl sagaidīt?

Šis divainais pāritis ar katru mirkli kļūst aizvien kaitinošāks. Cenšos būt savaldīgs, lai nekļūtu rupjš.

– A ko ta man darīt? Uz laukiem atpakaļ es tač' nebrouku! – Pepija ir dusmīga. – Dēļ šitā greizsirdīgā muļķa!

– Aiztaisi muti! – Epšteins nočūkst kā uz slapja dvieļa uzlikts pletizeris. – Tiesneša kungs, tā ir viņas vaina, viņa speciāli grib, lai esmu greizsirdīgs, viņa...

Ak, mans kungs, kas par bērnodārzu! Divi lieli, bet nepieauguši cilvēki spēlē lomu spēles. Viens no otra kaut ko grib un kaut ko gaida, paši nesaprazdami, kas viņiem vajadzīgs. Un tam visam pa vidu tagad vēl es ar savu justīciju. Ar ko es vispār nodarbojos?

– Valsts apsūdzība ko teiks? – Pievērsos pieklusušajam prokuroram, kurš bezmērķīgi kaut ko skribelē tukšā papīra lapā, nevarēdams sagaidīt brīdi, kad tiks no šejienes ārā, lai ar galvu ieņurkotu piektdienā.

– Godātā tiesa, uzskatu, ka pie šādiem apstākļiem varam neizdarīt pierādījumu pārbaudi, jo...

Kādu brīdi viņš vēl penterē, atsaucas uz likuma pantiem un normām. Es skatos ārā pa logu, aiz kura tik aicinoši māj liepas dziļi zaļais pavēnis.

Visa dzīve, katrs mirklis pāiet vienā vienīgā gaidīšanā. Katru dienu gaidu tiesas sēdes beigas, gaidu darba dienas beigas, gaidu autobusu, gaidu telefona zvanu, gaidu vēstuli, liepas pavēni, gaidu, gaidu, gaidu... un svarīga ir tikai šī gaidīšana. Nevis dzīve, bet viena liela uzgaidāmā telpa.

Smieklīgākais ir tas, ka mirkli, kad esi sagaidījis kāroto stundu, sekundi vai zvanu, tas momentā zaudē savu sākotnējo nozīmi. Tu jau esi tajā iekšā kā gaidītājs sagaidītājā objektā, un sākas jauns process – bažas par sagaidītā brīža īslaicīgumu – mirklīgumu... jā, kļūstu vecs, vecs, pavisam vecs. Vienīgais, ko negaidu, tā ir nāve. Par to cenšos nedomāt un neieļaut savā šaurajā, augstiem žogiem norobežotajā domas telpā. Tā tikai man vēl trūka!

– Labi, tad tiesa nolemj neizdarīt pierādījumu pārbaudi lietā, pārbaudīt tikai apsūdzētā raksturojošos datus un pāriet pie tiesas debatēm, – monotoni un automātiski norunāju savu skaitāmpantu.

Diezgan ātri tieku galā ar Epšteina raksturojošajiem datiem, nekā daudz jau tur nav. Nepabeigta deviņu klašu izglītība, no pēdējās mācību iestādes raksturots apmierinoši, agrāk nesodīts, vairākkārt saukts pie administratīvās atbildības par alkoholisko dzērienu lietošanu sabiedriskās vietās, vienu

reizi par sīko huligānismu – mēģinājis aizdedzināt kaimiņienes pastkastīti. Ak, vai.

Veikli paziņoju tiesas izmeklēšanu par pabeigtu, pārējam pie tiesas debatēm un dodu vārdu prokuroram, kurš izskatās nīgrs un pagalam nogarlaikojies.

Prokurors, lieki nekavējoties, pieprasa pusgadu nosacīta brīvības atņemšanas soda. Pepija no lielā karstuma kļuvusi apātiska un debatēs izteikties negrib.

Epšteina bravūra ir izkususi kā saulē atstāts saldējums. Diez ko viņš gaida no dzīves? Arī zirgu? Princesi Pepiju viņš jau dabūjis. Kā redzams, ar to šim par maz. Īsts ērms.

Tagad droši vien viņš gaida tiesas sēdes beigas. Gluži tāpat kā visi šajā zālē sanākušie cilvēki, kas līdzīgi avarējuša autobusa pasažieriem gaida nākamo reisu.

– Lūdzu, apsūdzētais, jums pēdējais vārds.

– Es apsolu, ka vairs tā nedarīšu, goda vārds nē, es... tas bija pārpratoms, negribēju viņai to degunu... lūdzu man piedot un nesodīt bargi. Paldies. – Epšteins stāv sašļucis, pieķēries saviem krukļiem kā pēdējam glābņam.

– Tiesa dodas taisīt spriedumu, tas tiks jums pasludināts pulksten piecpadsmitos trīsdesmit. – Strauji pieceļos, smagajai ķēdei žvadzot, paķeru lietas sējumu, pasitu padusē un ātri izsoļoju no zāles.

Kabinetā ir nedaudz vēsāks. Atgāžos savā krēslā, noņemtu šķindošo ķēdi un pārskatu sprieduma melnrakstu, ko Ērika vakar katram gadījumam sagatavojusi. Man tikai jāieraksta sods un citi sīkumi.

Pēc dažām minūtēm esmu ticis ar to galā. Kādu mirkli vēl uzkavējos, lai mans darbs neizskatītos paviršs un sasteigts. Iztēlojos, kā smacīgajā tiesas zālē visi trīnas uz cietajiem soliem, gaidot mani. Atceros, ka agrāk jaunībā es vienmēr satraucos, ka lieku kādam uz sevi gaidīt. Biju steidzīgs un iztapīgs. Tagad tas viss zudis un izplēnējis kā kaļķakmens citronūdenī. Esmu pārstājis steigties un nesatraucos, ja darba lietās kādam mani jāgaida. Tā gan.

Lēnām ielieku spriedumu vāciņos un cienīgi soļoju atpakaļ uz tiesas zāli. Nospiežu durvju rokturi un atceros, ka esmu aizmirsis uzlikt ķēdi. Sasodīts! Cienīgums nedaudz noplok. Nu nekas, iztikas Epšteins bez šiem go-

diem, bet prokurors pat nepamanīs. Un ja pamanīs, tad tāpat neko neteiks. Amata zīme paliek uz rakstāmgalda pēcpusdienas karstajā saulē gaidām mani, bet es eju pasludināt spriedumu.

Epšteins dabū prokurora prasīto sodu, paklanās gandrīz līdz zemei un, bailīgi uzmetis Ērikai atvadu skatienu, aizsteberē prom. Pepija izskatās vienaldzīga kā jūra novembrī. Sajūtos diezgan apmierināts, piektdiena ir godam sagaidīta. Tā izlīst pār visiem kā priecīga vēsts.

Kad atgriežos kabinetā, pa logu redzu Epšteinu, kurš turpat uz ielas izskaidrojas ar cietušo. No malas skatoties, viņi ir diezgan saskanīgs pāris. Varu saderēt, ka vēl šovakar abi kopīgi iešmigos, un atkal viss būs pa vecam. Cilvēki nemainās. Par to esmu pārliecināts.

Šajā pilsētelē visus savus apsūdzētos zinu gandrīz no galvas. Tie, kuri sāka zagt četrpadsmit gadus, turpina to darīt arī trīsdesmit četros. Nekas viņus nemaina un nebiedē. Dažkārt no zagšanas viņi pāriet uz kaut ko smagāku, laupīšanu, piemēram. No kādiem divdesmit notiesātajiem tikai viens nesēž atkārtoti man pretī uz apsūdzēto sola. Redzu to jau desmitiem gadu, tāpēc par cilvēkiem un dzīvi kopumā man nav nekādu ilūziju. Te viss kā uz delnas.

Epšteins pamana, ka es skatos, un man salutē. Ātri novēršos no loga, nošķūrēju no galda papīru kaudzes un sametu tās seifā. Sodienai pietiks, turpināšu pirmdien.

Aizslēdzu kabinetu un dodos uz izeju. Pa ceļam atsveicinos no Ērikas. Viņa runā pa telefonu, tīdama ap pirkstu tā spirālveidīgo vadu. Izskatās, ka flirtē ar kādu. Jācer, ka savienojuma otrā galā ir īsts princis, nevis zirgs. Pamāju viņai ar roku. Ērika pasmaidā pretī un turpina triekt ar nezināmo zvaniņtāju.

Izeju pa durvīm un atceros par miskasti. Brīdi svārstos. Varbūt aizskriet atpakaļ uz zāli un iznest ārā to urnu? Taču jau nākamajā mirkli prātā uzaust kaķis. Zinu, drīzāk jūtu, ka Sebastians jau ir uztrausies uz palodzes un nekustīgi vēro ielu. Lai gan rit jau desmitais gads, joprojām neesmu pārliecināts, kurš no mums abiem manu mājās pārnākšanu gaida vairāk. □

Gunita Lagzdiņa

Gunita Lagzdiņa (1977) – rakstniece, pie kuras dažkārt atnāk dzeja. Korektore un redaktore jeb dimantu slīpētāja.

Esmu rakstniece, kuras darbi top ne kā vairumam spalvas brāļu un māsu. Es nekad nezinu, kas būs mani varoņi, kas ar viņiem notiks un ko vispār uzrakstīšu – stāstu vai romānu. Es tikai piesēžos pie baltas lapas un ļaujtos tam, kas atnāk. Vienīgais, ko daru – atrodu kalendārā varoņu vārdus. Un tad viņi sāk dzīvot savu dzīvi. Un beigās man pašai ir pārsteigums un brīnums, kā no tādas „pierakstīšanas” sanāk stāsts, kas aizkustina lasītāju.

SARGEŅĒĻI

Nevienam nevajadzētu šādā laikā nekur doties, Ervita jau kuro reizi nodomāja, prātīgi un uzmanīgi vadīdama automašīnu pa sniega putras klāto šoseju. Rīts tik tikko ausa, un redzamība uz ceļa bija stipri ierobežota. Taču ne tikai tāpēc. Par šādiem laikapstākļiem mēdz teikt: zeme ar debesīm iet kopā. Pa nakti bija diezgan pamatīgi uzsnidzis, bet šobrīd plosījās gaužām nemīlīgs smidzenis sniega un lietus veidolā.

Sikās un asās kā piraiju zobi lietoslāses centās skaisti balto ainavu sakapāt netīri pelēkā

dubļu masā. Tikmēr negantais ziemelis trieca tām pretī atskabargainu sniegpārslu zalvi, kas, nonākušas uz zemes, cīņā diemžēl zaudēja. Kaprīzais novembris lika Ervītai ne reizi vien ar nostalgisku nopūtu atcerēties dziļās kupenas dzimtajā Latgales pusē, kur joprojām gandrīz ik gadu gadalaiki mijās klasiskā secībā un, cik nu globālā sasilšana ļāva, arī ilgumā.

Lāgiem, kad ziema tomēr ņēma virsroku, arī piejūras apgabalos dzīvojošie ļaudis varēja gan jūsmot par žilbinoši košām, pastkartīšu cienīgām ziemas ainavām, gan izbaudīt slēpošanas, slidošanas un ragaviņšļūkšanas priekus. Tieši to Ervīta kopā ar ģimeni – vīru Munti un dēlu Miku – vēl vakar bija darījusi, ejot mājās no bērnodārza. Iekārtojusies dēlam aizmugurē uz ragutiņām, viņa vienā balsī ar trīsgadnieku gavilēja un ūjināja, skubīnot kamanu vilcēju: „Tēti, velc! Velc ātrāk!” Taču šodien uz pilsētu viņai nācās doties vienu, jo vīrs ar dēlu, nepieraduši pie tik ziemīgiem apstākļiem, pamodās ar nelielu iekaisuma temperatūru un aizsmakumu.

Atstājusi abus slimīķīšus mājās ar instrukcijām, ka jādzer daudz šķidruma un jākustas, lai plaušas ventilētos un iekaisums neietu dziļumā, Ervīta negribīgi sēdās savā mazlitrāžas auto un brauca uz darbu. Kaut gan ziema viņai ļoti patika, pie stūres šajā gadalaikā viņa tomēr nejutās omulīgi, tāpēc stūrēja ļoti prātīgi un uzmanīgi. Jo īpaši tāpēc, ka ceļš šorīt vēl nebija tīrīts.

Pametusi acis salona paneli, Ervita konstatēja, ka šārīta plānu maiņa iecirtusi pamatīgu robu laika menedžmentā. Viņa kavēja, tāpēc uzspieda zābaka purngalu uz akseleratora pedāļa mazliet stingrāk. Tomēr jau pēc brīža bija spiesta to atlaist, jo pa starpu sniega un lietus virpuļiem pamanīja ceļmalā stāvam tumšu stāvu ar paceltu roku, kas turēja ieslēgtu luksturīti. Sīkā gaismiņa lēnām šūpojās no vienas puses uz otru, raisot asociācijas ar vientuļnieku, kurš pēc kuģa katastrofas nonācis uz neapdzīvotas salas un nupat pamanījis tuvojamos citu kuģi.

“Nekad neņem stopētājus, ja mašīnā esi viena!” Ervita atcerējās Munta pamācību, taču tad ieraudzīja, ka aiz masīvā stāva kūņojas vēl kāds – daudz mazāks un, spriežot pēc spožajām svītrām, kas piepeši iznira no tumšas aizsega, daudz labāk sagatavots situācijām uz ceļa.

Māmiņa ar bērnu, Ervita secināja un, neklaušidama prātā joprojām skanošajai vīra brīdinošajai balsij, tomēr samazināja braukšanas ātrumu, līdz apturēja auto pavisam.

– Labrīt! Vai varat mūs aizvest līdz pilsētai? – atvērusi pasažieru puses durvis, salonā sāsārtušu, slapju seju pabāza sieviete apmēram Ervitas vecumā. – Nokavējām autobusu, bet Kadrijai jau pēc pusstundas jābūt kabinetā pie ārsta, – viņa aizsūsusies skaidroja, pavilkdama sev priekšā koši sarkanā pufaičiņā un šallē ievistītu bērneli, no kura bija redzams tikai tikpat sarkans deguntelis un spožas kā asarām pildītas, bet visticamāk vēja sapūstas acētes.

– Jā, protams! Kāpiet iekšā! – Ervita draudzīgi aicināja, nopriecēdamās, ka aizmugurē ir bērnu sēdekļi un nebūs jāpārkāpj noteikumi par pasažieru pārvadāšanu. Taisnību sakot, meitenīte gan izskatījās drusku vērtāka par viņas Mikiņu, un tai, iespējams, būtu vajadzējies sēdēt uz paliktņa, taču labāk tā nekā, nosprieda autovadītāja, priecīga arī par to, ka nebūs jāturpina brauciens neomulīgā vienatnē. Kompānijā tomēr foršāk.

– Milzīgs jums paldies! – stopētāja sirsnīgi pateicās, sprādzējot meitiņu aizmugures beņķa viduci. Un tad nedroši ievaicājās: – Vai drīkstu iet priekšā?

– Jā, protams! – Ervita piekrītoši pamāja, labi apzinādamās, ka viņas miniauto nevar dižoties ar plašu salonu. Jau viņai pašai, kad pie stūres sēdēja Muntis, aizmugurē tik tikko pietika vietas blakus zīdaiņu kulbai, kur nu

vēl tagad, kad to nomainījis masīvais bērnu sēdekļis ar *IsoFix* sistēmu. Taču stopētāja auguma aprišu ziņā bija vismaz divas Ervitas.

Kad miesās dūšīgā sieviete iekārtojās priekšā, Ervita pagriezās pret mazāko pasažieri un ar smaidu uz lūpām noprasīja: – Vai tev ērti? Varam braukt?

– Jā! – par Kadriju nosauktā spulgām acēlēm droši atbildēja. – Mēs ar Andželu esam gatavas. – Un, lai svešā tante saprastu, par ko runa, sīkās roķeles pašūpoja acu augstumā lupatu lelli, kas izskatījās tik daudz pieredzējusi un pārdzīvojusi, ka jau sen kā zaudējusi oriģinālo krāsu.

– Andžela ir Kadrijas mīllietīņa kopš dzimšanas, – kā nolasijsi Ervitas domas, neveikli taisnojās Kadrijas mamma. – Visur tai jābūt līdzī. Mazgāta jau neskaitāmas reizes un pārcietusi neskaitāmas pārsūšanas, bet nomainīt pret citu, frišāku lelli Kadrija nav ar mieru.

– Protams! – Ervita saprotoši pasmaidīja, atceroties, ka pašai bērniņā bija „tāda pati” Andžela, tikai vārdā Dženija. Un viņa gan kā bērns, gan kā mamma lieliski zināja, kas tas par kreņķi, ja ar mīllietu kas notiek – tā saplīst vai, nedod dievs, pazūd. Tad mieru mājās atgūt, mēģinot iemainīt pret citu spēļmantiņu, ir gandrīz neiespējami. Nelīdz nekas. Vajag to vienu, un viss. Kauns atzities, bet Dženijas nozaudēšana sāpēja vēl aizvien. Pat pēc tik daudziem gadiem.

– Andželai sāp vēders, tāpēc mēs viņu vedam pie daktera, – mazā braši čaloja, smaida iedrošināta. – Vai tu arī brauc pie daktera?

– Nē, uz darbiņu! – Ervita laipni paskaidroja un, attapusi, ka laiks nestāv uz vietas, iemeta aci paneļa pulksteni.

Redzētais neiepriecināja. Priekšnieks atkal būs neapmierināts, viņa secināja. Pēdējo mēnešu laikā pārāk bieži bija gadījies kavēt darbu. Septembrī Mikiņš bija uzsācis bērndarznieka gaitas un, kā jau tas ierasts, biežāk dzīvojās pa mājām, jo te saķēra vienu vīrusu, te citu, tā ka mammai nācās ņemt slimības lapu. Par laimi, šoreiz – cik nu vīra saslimšanu var uzskatīt par laimi – ar dēlenu mājās varēja palikt tētis. Tāpēc Ervita cerēja, ka darba devējs pārāk nedusmos, arī ja viņa kādu minūti nokavēs. Bet ilgāk čammāties gan vairs nedrīkstēja.

Izgriezusi auto atpakaļ joslā, autovadītāja lēnām uzņēma ātrumu, sodīdamās, ka joprojām nekur nemana ne ceļa tīrītājus, ne

kaisītājus. Arī citu spēkratu uz ceļa nebija. It kā viņām vienīgajām būtu nepieciešamība kurb doties tādā netaisnībā.

– Tante, vai tu tici eņģeļiem? –piepeši ne no šā, ne no tā ieprasījās aizmugurē sēdošā knīpa, un Ervita ieinteresēta pagriezās pret mazo jautātāju reizē ar tās māmiņu, kura kautrīgi apsaucā meitu, acīmredzot gribēdama aizrādīt, ka nepieklājas ar tādiem niekiem traucēt šoferīti.

Nākamajā mirklī visas mašīnā sēdošās apžilbināja spoža gaisma, it kā tām šajā brīdī patiesi pievienotos eņģeļi, nolaidies no debesu augstumiem.

Ervita zibenīgi apcirtās otrādi, lai saprastu, kas par lietu, bet bija jau par vēlu – pretī, skaļi taurēdams un starmešus mirkšķinādams, milzīgā ātrumā lidoja kaut kas liels un nenovēršams.

* * *

– Vai esi pārliecināta, ka gribi to darīt? – Aiva vaicāja, apstādinājusi automašīnu pie drāšu pinuma žoga, aiz kura slējās metāllūžņu kalni.

– Esmu! – Ervita izdvesa līdz ar skaļu nopūtu un, lai apliecinātu savu apņēmību, atvēra spēkrata durvis.

– Pagaidi! – Aiva iesaucās un, izlēkusi laukā pa savu pusi, apskrēja apkārt braucamajam. – Es palīdzēšu, – viņa pasniedza pretī rokas un izvilka draudzeni uz ietves, un tad pasniedza no auto aizmugures nodalījuma izmakarētos krukšus.

– Tu domā, ka, redzot to, kas palicis pāri no tava mini, saņemi kādas citas atbildes? – Aiva, iedama blakus, līdzjūtīgi jautāja.

– Es ceru, – Ervita nočukstēja un apņēmīgi klidzināja uz priekšu. Viņai nebija atmiņu par to, kas notika uzreiz pēc spožās gaismas uzliesmojuma, jo pie samaņas nāca vien dažas dienas vēlāk. Kā tika klāstījies Muntis, kurš savukārt atstāstīja kravas automašīnas šofera teikto, Ervitas vadītais auto pēkšņi esot iebraucis pretējā virziena braukšanas joslā, kur izraisījis sadursmi ar balķvedēju. Labi, ka pieredzējušais šoferis laikus noreagējis un pagriezis kravenieku nost no ceļa, tāpēc Ervitas miniauto kā skārdene palocījies apakšā zem nedaudz augstāk novietotās piekabes, nevis cietis frontālā sadursmē – purns pret purnu. Tas esot paglābis sievieti no drošas bojāejas.

Un vispār – viņa esot dzimusi laimes krekliņā, jo tikusi cauri vien ar sasitumiem, nobrāzumiem un pāris lūzumiem. Laimīgā kārtā netika skarti ne iekšējie orgāni, ne galva. Tiesa gan, glābēji, kas cietušo griezuši laukā no samīcītās metāla bundžas, domājuši, ka ieraudzīs vien bezveidīgu gaļas pikuci, kuram palīdzēt vairs nav iespējams.

– Bet kas ar Kadriju un viņas mammu? – Ervita asarām acīs bija vaicājusi, apjautusi, ka avārijā vainojama tieši viņa. Visiem tak zināms, ka šoferis nedrīkst novērsties no ceļa ne mirkli, nemaz nerunājot par satiksmi tādos apstākļos, kad redzamība apgrūtināta un droša braukšana teju neiespējama. Viņa taču būtu varējusi acu kontaktu ar mazo knīpu nodibināt atpakaļskata spogulī, nevis grozīties kā vējbrāvētājs, Ervita turpināja sevi šausīt. Un šausmināties: ja nu noticis visļaudzākais...Viņa tak savu mūžu sev to nepiedo tu.

Sākumā Muntis bija nodomājis, ka sieva murgu, piesaukdama cilvēkus, kuru vārdi viņam neko neizsaka. Vieglāk bijis izvairīties no atbildes, izliekoties, ka nesaprot, par ko runa. Taču vēlāk, kad cietusi jau pati spēja pastāstīt par to, kas liktenīgajā rītā notika uz ceļa, teicies, ka par abām minētajām pasažierēm neko nezina. Automašīnā Ervita esot bijusi viena pati.

Domādama, ka vīrs cenšas viņu pasargāt, neatklājot drausmīgās nolaidības sekas, Ervita, kolīdz spēja pārvietoties patstāvīgi, pa kluso bija aizlavījusies un slimnīcas uzņemšanas nodaļu, taču arī tur sastaptā māsiņa apgalvoja, ka torīt stacionēta tikai viena paciente no minētās avārijas vietas. Kad Ervita centās iebilst, visi lūkojās uz viņu kā jukušu, droši vien pieļaudami, ka varbūt tomēr cietusi arī galva, lai gan kompjūtertogrammā un citas pārbaudes neko sliktu neuzrādīja.

Pēc izrakstīšanās no slimnīcas Ervita bezmaz pa taisno bija devusies uz ugunsdzēsēju depo, taču arī tur puīši, raustīdami plecus, apgalvoja to pašu – avārijušajā auto neviens citas dvēseles nav bijis. Un esot pilnīgi izslēgts, ka kāds būtu varējis sadragātajā spēkratā palikt neskarts un izkļūt no tā saviem spēkiem.

Ervita jau sāka noticēt, ka tāri notikumus un jo īpaši abas sastaptās stopētājas patiesām tikai iztēlojusies. Varbūt nosapņojusi, iemiegot pie stūres. Jo – kā gan citādi izskaidrot, ka bez pamatojuma iebrukusi otrā joslā?! Taču atmiņas par mazo Kadriju ar dzirk-

stīgajām ačtelēm bija tik dzīvas, ka sieviete nespēja tās izmest no prāta.

Un tagad Ervita bija ieradusies metāllūžņu novietnē, kur pēc avārijas tika nogādāts viņas auto. Tā kā pati īpašnice vēl nebija noņēmusi savu kustamo īpašumu no uzskaites, tas nebija iznīcināts un, atrazdamies starp desmitiem līdzīgu vraku, mēmi gaidīja savu likteni.

– Taisni brīnums, ka esat palikusi dzīva, – iesaucās sirms vīrelis ap gadiem septiņdesmit, uzzinājis, kādā vajadzībā abas sievietes ieradušās. Ervita, protams, neatklāja patieso iemeslu, kālab grib savu transportlīdzekli redzēt, bet izmantoja iespēju piekrist izgāztuves uzrauga viedoklim, ka jāredz posta darbi, lai no apdrošinātājiem piedzītu maksimumu. Apsargs gan laikam nebija informēts, ka avārija notikusi minētās autovadītājas vainas dēļ, tāpēc drīzāk būtu jābaidās, vai baļķvedēja apdrošinātājs nevērsīsies pret vaininieci ar regresa prasību. Taču Muntis bija mierinājis, ka kraveniekam nodarītā skāde neesot liela – tā kā Ervitas vadītais auto trāpījis starp riepiņiem, apskrāpēti vien dažī dzelži un baļķi. Šoferis bijis laimīgs, ka nav bojāgājušo, bet par bleķiem nepārdzīvojot, savukārt policija negadījumu norakstījusi uz drošībai neatbilstošu ceļa segumu, kā dēļ cietušās personas spēkrats visticamāk sanests sānslīdē. Tā ka tiesu darbi nedraudēja, bet Ervita tik un tā savām acīm gribēja pārliecināties, kas no viņas braucamā palicis pāri un vai patiešām nepastāv nekāda varbūtība, ka izglābies vēl kāds. Viņa gan nespēja iedomāties, ka sirsnīgā sieviete ar meitu varētu pamest izpalīdzīgo svešinieci nelaimē vienu.

– Tas posms jau sen zināms dēļ daudzajām avārijām, – rādīdams ceļu starp auto vrakiem, vīrelis mēloja, acīmredzami iepriecināts par jauno dāmu sabiedrību. – Ļaudis runā, ka, to ceļot, grants esot vesta no tuvējiem karjeriem, kur pēc Otrā pasaules kara atklāts masu kaps. Smagas avārijas tur notiek ik pa laikam. Vai neatceraties? Pirms kādiem gadiem pāris tur traģiski gāja bojā tā biznesmeņa K-k-k... Kļaviņa... vai Krūmiņa... vot, neatceros... karoč, kaut kāds kuits bij' uzvārdā... ģimene. Fūre šos aizķērusi un vilkusi zem sevis kādu kilometru līdzī. Norautie locekļi mētājušies pa visu brauktuvi. Esot izskatījies kā pēc kara.

Ervita ar šausmām acīs lūkojās uz mutīgo stāstnieku, nespējama iebilst ne vārda, ka šādas detaļas labprāt būtu nedzirdējusi.

Tikmēr draudzene kaut ko klikšķināja telefonā, it kā vispār neklausītos.

– Nu, rau! Šitas ir jūšējais?! – Vīrelis labā noskaņojumā, it kā nupat būtu atstāstījis tikai kādu... visai interesantu atgadījumu iz dzīves, norādīja uz vraku, kas līdzinājās kabrioletam, kuram pārbraucis tanks. Sedana jumta daļas nebija vispār, bet durvis mētājās atsevišķā kaudzītē blakus. Neizskatījās, ka tādā pankūkā vispār kāds būtu varējis palikt dzīvs.

– Evakuatorists sprieda, ka jūs paglābīs īsais augums. Sēdētu augstāk, būtu pārrauta uz pusēm kā skudra, – lūžņu novietnes uzraugs turpināja uzburt šausminošas ainas.

Tikmēr Aiva piebikstīja draudzenei un pasniedza savu telefonu. – Paskaties! Ziņa par negadījumu tajā ceļā posmā pirms diviem gadiem.

Ervita mehāniskām kustībām paņēma sniegto aparātu, nespējama aptvert un valdīt emocijas, kas uzbangoja, klausoties večuka briesmu stāstus un iztēlojoties, kā viss būtu varējis beigties.

Enģeļi... Kadrija bija jautājusi: vai Ervita tic enģeļiem. Ak dievs! Šādā situācijā tiešām varēja izdzīvot tikai tāds, kurš tic augstākiem spēkiem. Kuram ir savs sargeņģelis.

Aizmiglotu skatienu Ervita ielūkojās telefona displejā, īsti nesaprotot, kas viņai jādara. Jāzvina kādam? Varbūt Muntim, lai brauc pa kaļ un ved savu emocionāli sagrauto sievu prom no šīs vietas? Tad viņa ieraudzīja ziņu portāla virsrakstu, kas vēstīja: „Uzņēmējs Kociņš šausminošā negadījumā zaudē sievu un piecgadīgo meitu.” Acis negribot pārskrēja tālākajām rindkopām, bet prāts nespēja (vai, ticamāk, negribēja) uztvert lasīto. Un tad Ervita pamanīja foto pie ziņas. Viņai pretī gaišiem smaidiem lūkojās jauns, slaidis vīrietis ar apaļīgu sievieti pie sāniem un viņiem priekšā uz apsedlota ponija sēdēja pārlaimīgs bērns puķainā kleitīnā. Kadrija! Telefona ekrānā gan cilvēku sejas bildē izskatījās mazas, tomēr Ervita viņus atpazīna. Kadriju un viņas mammu. Pasažieres, kuras bija uzņēmusi savā auto liktenīgajā ritā. Kā tas ir iespējams?

– Starp citu, mēs izvācām mantas no jūsu auto. Vismaz tās, kurām varējām tikt klāt, – tikmēr kaut kur realitātē turpināja ļurināt runātīgais vīrelis. – Nāciet! Tūlīt atradīšu.

Aiva saudzīgi pagriezta draudzeni izejas virzienā. – Ejam! Tev jāapsēžas un jāiedzer kaut

kas nomierinošs. Vismaz ūdens. – Viņa pārņēma vadību, redzot, ka Ervita šobrīd nespēj aptvert, ne kas notiek, ne kas jā dara. – Klau, es, protams, tādām lietām ne visai ticu, – Aiva čukstēja, kad abas bija palikušas divatā, – bet ir dzirdēts, ka bojāgājušu cilvēku dvēseles uzturas „nozieguma” vietā un var parādīties citiem kā dzīvi cilvēki. Ar miesu un asinīm! Tu taču arī esi redzējusi „Ekstrasensu cīņas”?!

Ervita tikko manāmi pamāja ar galvu, prātā atbildēdama, ka viņa gan tic šādām pārda-biskām lietām, kaut arī nekad ar neko tādu nebija saskārusies. Līdz šim. Cita izskaidrojuma notikušajam vienkārši nebija. Viņa uz ceļa satikusi spokus. Vai, precīzāk, eņģeļus, kuri stāvējuši klāt briesmu brīdī.

– Nu, lūk, te būs jūsu mantas! – Ervitas virzienā tika pasniegts melns atkritumu maiss, kad abas bija aizklunkurojušas līdz sarga būdai.

Aiva paņēma pustukšo maišeli un aiz elkoņa izvadīja draudzeni laukā no šausmīgo atmiņu uzjundīšanas vietas. Aizvedusi līdz automašīnai, viņa palīdzēja tai iesēsties transportlīdzeklī un grasījās uz aizmugures beņķa novietot melno maisu, kad Ervita iesaucās: – Nē! Dod to man!

Aiva negribīgi pasniedza prasīto, klusībā cerēdama, ka tajā nav nekā tāda, kas draudzeni varētu satriekt vēl vairāk.

Taču kļūdījās.

Pavērusi maisu, Ervita no tā izvilka pluskainu, izbalējušu lupatu, kuru, asi ievilkdama elpu, sažņaudza pirkstos un cieši piespieda pie krūtīm.

Kunkulis, kas palika redzams starp īkšķi un rādītājpirkstu, vedināja domāt, ka tas nav nošķurkāts apgērba gabals vai vecmodīgs kabatlakats.

Aivai pretī raudzījās divas debeszilās pogu acis.

– Kas tas? – viņa nedroši ievaicājās, neatminēdamās, ka Mikiņš būtu spēlējis ar lelēm.– Mana Dženija, – Ervita tik tikko dzirdami nočukstēja un, neko vairāk nepaskaidrodama, piespieda lūpas lupatleļļuka pierēi.

□

Sergejs Moreino dzimis Maskavā (1964), kopš 1987. dzīvo Latvijā, Latvijas Rakstnieku savienības biedrs (1991). Piederēja t.s. „Avota/Rodņika” lokam, vadīja avīzes *Labrīt* krievu redakciju, veidoja piejūras pilsētu izdevumu *Vārds. Rīgas almanaha* galvenais redaktors (no 2021). Tulko no krievu, latviešu, poļu un vācu valodām krievu un latviešu valodās.

Sergejs Moreino

Tam, kurš dodas pret dienu, nav jābaidās no nakts.

Jevgeņijs Golovins

UGLIČA – MARRĀKEŠA 21

Dzērieni bija daudz maz OK: melnais bušmils, „austrumvācu” fita-kola, džins no „Penny”, kurš atnesa, nezinu, tāds ne visai džins, kaut arī ne šmiga, toniks stikla pudelītēs, laims: vārdu sakot, viss. Bija šņabis, viena pudele, un vīns, trīs vai četras pudeles, etiķete pie etiķetes, man bija bail ieskatīties tām vaigā, jo vakars tikko sācies. Taču es aizgāju.

Karls teica:

– Mēs braucām cauri tukšiem ciemiem, sestdien vakarā un svētdien no rīta, neviena cilvēka uz ielas, visas durvis ciet, visur kādas lapeles izlīmētas, mašīnas ceļmalās un pagalmos stāv, tad pēkšņi šajā tukšainē kāds puisēns uz stāvriteņa, es nodomāju, vecie un jaunie ir nomiruši un guļ zem šiem te jumtiem savās gultās, uz grīdām, trepēm, vien bērni izdzīvoja un izmanto visu, kas palicis no pieaugušajiem, pieraduši pie smakas, bet varbūt arī visus kaut kur jau aprakuši, liķus čupā un sadedzināja, nevienam nav daļas gar dūmiem, iespējams, ka atraduši atslēgas mašīnām, salējuši benzīnu vienā un vizinās pa nakti.

Tas bija savāds vakars. Katrs runāja kaut ko savu, bet likās, ka mēs visi domājam vienu kopēju domu. Vai otrādi. Katrs domāja ko savu, bet runāja to, kas ieskaņojās kopīgā sarunā, teju kārtis pasjansā, itin kā visiem būtu kāds kopīgs mērķis: ar savām domām aizpildīt kaut kādus lauciņus. Sastingušu rakstu, apstājušās dzīves bildīti. Teorētiski raksts varēja sakustēties, bildīte pazust, dzīve – pavirzīties no vietas.

Televizorā dziedāja Rejs Čārlzs, pēc viņa sejas, kaut arī aiz melnām brillēm puspaslēptas, varēja noprast, ka viņš pats sevi no malas neredz; pilnībā savā balsī iegrimis, viņš mīlējās ar savu mūziku – mūsu acu priekšā.

Tomēr es aizgāju. Lai gan dzērieni bija.

Klāra teica:

– Tas ir kā ērces kodiens, nogalē tikai tos, kuri gatavi mirt, mīklainas ir šīs ērcu lietas, neviens nevar vai negrib izskaidrot, kas ar saskostajiem notiek, daži teju jūk prātā un darīt neko nevar, viss sāp, rokas, kājas netur, bet kad viss ir garām, tad būtībā nekas nav garām, viņi atminas un atminas savu kodumu un baidās un baidās, bet ir cilvēki, kurus ik gadu kož un neko, viņi pat savas ērces uz analizēm nestiepj.

Dzērieni bija pavisam labi – visītis, austrumvācu „vita cola”, grappa no „Penny”, – bet es aizgāju. Milzīgajā plazmas ekrānā Rejs Čārlzs kādā nebeidzamā koncertā. Karls runā krieviski bez akcenta, mani tas bešī ārā. Jau ar pirmo frāzi dzirdu, ka viņš nav krievs, un man visu laiku liekas, ka viņš mani apceļ. Es pats spēju tīri runāt svešvalodā tikai ar nepazīstamiem cilvēkiem. Teātri spēlējot. Tad es varu tēlot to, kas neesmu. To, kurš nav es.

Mušīņa teica:

– Ērces ir mazi meža vampīriņi, mēs visi nomirsim, bet viņi izdzīvos, jo viņi mīl, viņi mīl mūs, viņi ir mūsu mīlnieki, kā filmā, sniega karaliene baltos cimdos Tilda Svintone melnā un zeltā guļ uz grāmatām, vai atceraties šo kadru?

Mušīņas acis šķielē, bet kopumā viņa ir tīri OK, tas ir, viss ir savās vietās, gan kājas siltajās zeķēs, gan krūtis zem vilnas kleitas iezīmējas, turklāt viņa ir baigi gudra, tā Mušīņa. Ja vien nebūtu tik ļoti samīlējusies Klārā. Es teicu:

– Mums grib aizliegt riskēt, cilvēka dzīvē riskam nav vietas, necīkstamies ar zobeniem, neļājam ar šķēpiem kaujas zirgos, kara gadījumā mēs arī daudz ko neriskējam, uzreiz kļūstam par lielgabalu gaļu un mums nav no kā izvēlēties, bet risks ir izvēle, mums atliek dūru cīņas, bet tās tik urlām, sist cilvēkam gīmī, kam tas, speciāliem cilvēkiem, no viņiem pēcāk atlasīs tos, kuri sitīs mūs, vēl biatlonisti, tos trenē skriet un šaut, lai vēlāk viņi slepkavotu pēc pasūtījuma, bet mums drīz nolaupīs pat tiesības vadīt pašu vāgus, aizstājot tos ar bezpilotniekiem.

Mušīņa iekārtojās uz grīdas, uz divānspilvena, Klārai starp kājām, pakausi uz nabas, elkoņus uz ceļiem, uz Klāras bikšu maigās brūnās ādas. Lūpas, šķīta, kļuva valganās, lūpu

krāsa izplūda, seja citpasaulīga, Klāra uzlika delnas Mušiņas vaigiem un acis Klārai arī sagriezās. Ar tādām acīm viņa varētu pirmajam pretimnācējam teikt „Ejam pie manis!” – vai tikpat veiksmīgi „Ej dirst!” vecajam mīlniekam. Uz Klāras smalkajām plaukstām rotaslietu gandrīz nebija – viens gredzens un viena aproce, viņa, it kā starp citu, ar labās, ar aproci dekorētas rokas īkšķi un rādītājpirkstu saspieda Mušiņai nāsis, bet virsū tādām kaušiņam uzlika kreiso delnu, gredzenotu, un mēs kā duraki blenzām uz šo te gredzenu, izliekoties, ka lūkojamies Reja Čārlza brillēs, jo skatīties Klāras sejā nebija iespējams, viņas lūpas arī kļuva valgas, varēja just pa gabalu, un arī viņa iegrima sevī, mīlēdamies ar Mušiņas elpu – te atlaižot, te saspiežot tai nāsis. Ar katru reizi Mušiņa iepeldēja arvien dziļāk nirvānā, Klāras acis arvien stiprāk iekvēlējās citpasaulē gaismā, viskiņš bija izcilis, es aizgāju.

Rietumkrustā visus izsēdina no vagoniem, esmu aizvien drusku iereibis un iemeslu īsti nesaprotu, kaut kāds *Einsatz*, iespējams, ka *Polizei*, truli staigāju pa platformu šurpu-turpu, satumst, var teikt, ir jau tumšs, bet gaisā vai nu knišļiem, vai nu krītošām skujām – vai nu spārnainā, vai nu adatāina, – spieto īpaša ziemas gaisma. Pa kreisi līdzās nobremzē vilciens, apstājas un stāv – arī viņam nav ļauts doties tālāk, lai gan tam vajag uz citu pusi. Nedaudzie pasažieri izklīst kur kurais: kāds pa peronu, kāds pavisam. Sejas zem maskām gluži kā karnevālā kļūst par aizliegtu augli, erotiskas enerģijas uzlādētas.

Es skatos iepretim stāvošā vilciena izgaismotajos logos. Piepeši mani burtiski caurdur. Savaņģo pussolī, kā sašaujot lidojumā. Iepretim vagonā pie loga sēž sieviete.

Vakars ir savāds, dzērieni nekas īpašs, lai arī nav šmiga, tikko sācies, bet es aizgāju. Iepretim vagonā sēž sieviete. Viņa ir melnīgsnēja, tumšmate, eiropiete, francūzietes mēdz būt tādas, vēl serbietes vai horvātiertes, viņa man atgādina Trinitiju no „Matriksa” – ne aktrisi, bet lomu, Trinitijas tipu. Turklāt viņa ir armijas tērpā.

Droši vien, virsnieks – jeb virsniece, tā gan aktuālāk, gan seksuālāk – virsniece, tik brīvi sēž viņa, lūkojoties sev priekšā, izplatījumā, skatiena līnija paralēla vagonam, paralēla sliedēm, peronam, paralēla man, glīta

tumsnēja seja, bezgala rāma, vai nu Trinitija, vai nu serbhorvātierte. Bundesvēra oficiers. Bez maskas.

Zaldātenes tā nesēž. Katrā ziņā vismaz ne NATO. NATO karavīri sēž ar marsiešu ģimījiem, nezinu, no kā viņus visus tur sen jau potējuši. Bez maskas – cienīgi. Brīva un rāma – mums saka, ka drīz tie iešot, vilcieni, es gribu prom, uzkāpju līdz šķērslīnijai, saprotu, ka no Rietumkrusta nav kurp doties, kāpju lejā un nobraucu vēl divas pieturas.

Uz ielas es atskurbu un mani atkal piemeklē stress. Jo vairāk cilvēkiem brīvības, jo vairāk izšķirošo faktoru viņu dzīvē, jo lielāka nenoteiktība. Atvēzeniski sitošu baiļu vietā nāk dvēseli izsūcošs stress.

M49 traucas pa Hērštrāsi, kara ceļu uz nāves ieleju, mani līdzbiedri šai Haronlaivā visi kā viens pīļu maskās, meitenei pa diagonāli maskas spārniņi ritmiski veras vaļā un ciet, kā akvārija zivs žaunas, es meklēju gūglā: „meitene smacē citu meiteni”, nē, nav tas, cenšos lietot guglam saprotamus vārdus, re, „erotiska asfiksija”, briesmīgas bildes, es nomainu valodu, nu vot, mobilais raustās un sāk mani tracināt, kā vasara tracina naktstauriņu, kas uzsēžas uz ekrāna un aizsedz manus burtus, kaut gan viņš varbūt tiešām lasa, gribas nosist gan tauriņu, gan ekrānu, erotiska asfiksija, handsmother, sākumā domāju, ka tās ir hands un mother, „roku māte”, līdzīgi pulka dēlam, tikai ačgārnī, tad pieleca, ka hand un smother, seja sīku neglīteni ar zivs profilu žņaudzošai tuklai skaistulei sajūsmas plankumos, zivs lokās zem tās melnā cimda, un arī jūsmo, cik es vispār spēju redzēt šinī mazajā ekrāniņā.

Drīz jāpārsēžas, varbūt laiks noņemt masku, vismaz nolaist, bet tad deguns paliks plīks, man nepatīk, kad deguns plīks rēgojas virs maskas, drīzāk, man nepatīk, kad maska aizsedz tikai muti, tā ir cilvēka nodevība pret viņa paša muti, drīz jāpārsēžas, itin kā cilvēks ar visu savu izskatu komunicētu – es nicinu šo jūsu masku, bet es baidos to neuzlikt, no skandāla baidos, lūk, uzlīcis, uz mutis, bet uz deguna ne, uz mutis uzlīcis, velns ar to muti. Viena rakstniece, krievu, intervijā paziņoja lepni, ka viņas vecais tēvs esot šturmjējis Reihstāgu. Kremli šturmēt trīsdesmit astotajā viņš, sak, nobaidījās, tāpēc četrdesmit piektajā nācās šturmēt Reihstāgu.

Es kāpju ārā pie trijām degvielas stacijām, *ShellTotalAral*, dzeltens-sarkans-zils, še tev gaismas pils, tad drusku atpakaļ, pie ieskriešanas „Viss par 1 eiro”, vienmēr priecājos, vērojot to pa logu, agrāk domāju, ka ar šādu iestādi var dzīvot mūžīgi, neraizēdamies par naudu, bet Ruka mani izsmēja – tu vari iedomāties, ko tev tur dos par vienu eiro? Kotleti, sacīju es, ar bulku. Es neēdīšu ar tevi tādu kotleti. Neviens tagad tādu kotleti neēdis, bodīte ciet, izbalējis plakāts ar ēdienkarti uz līmplēves rāda man pieķēzītu kreiso pusi, kas zina, varbūt taipus nav vairs nedz bulkas, nedz kotletes. Vienīgajam logam aiz restēm izsists stikls.

Es negribu noņemt masku, man tajā ir labi, pasaules ēka mīlējas ar manu elpu, uzliek man uz deguna un lūpām savu ziemīgo roku dūnu dūraini, sniega karaliene svintoņu tilde lido uz Tanžeru, kurā izdzīvos mīlnieki un tikai viņi, pienāk simt trīsdesmit devītais un drāžas, drāžas pa naksnīgo Potsdamas šoseju, plānam mežam cauri, elpot, autobusa logos trūkst gaismas, vampīriem nepatīk gaisma – liekas, ka esmu vecpilsētā vecajos austrumos, paklāji un majolikas, dzeltens, sarkans un zils, elpot, es nelidošu uz Tanžeru, elpot, neviens neizdzīvos, pat mīlniekiem nav izredžu, vien zombiji izmantos visu, kas paliks no mums, nejutīgi pret dūmu smaku, viņi atradīs atslēgas mašīnām, salies benzīnu vienā un vizināsies pa nakti, bezpilotnieki.

Visu nākamo dienu un visu vakaru mēs tikai ēdām un dzērām. Man jau sen šķīta, ka vienā cilvēkā tik daudz nelien, tomēr ielīda. Tā bija kaut kāda morālā dezintoksikācija, savā ziņā pašaplicinājums, atgūšanas paveids. Tas, ko esi apēdis, vairs netiks atņemts, tevi nespārdīs vēderā un neliks to izvemt. Es ēdu un jutu, ka kļuvu arvien brīvāks un brīvāks. Un mierīgāks. Ar pilnu kuņģi var pavilkt vēl kādu laiku. Vakars pienāca ātri, bet mēs joprojām bijām pie salātiem un pīles pārpalikumiem, priekšā bija zoss, mēle, jēra teftēļi, humuss, falafels, humuss Rukai šoreiz īpaši izdevies, šampanietis, šnabis, alus, sarkanvīns un uzlējumi.

– Tu esi traks, – sacīja Ruka, es neiebildu.

Mana māsa no Krievijas zvanija uz viberu, prasīja, lai paskatāmies viņas kamerā, mēs skatījāmies, Volgas pilsētu aizputinātie plašumi, kaut kur pie Ribinskas viņa ar draugu

meklēja piemiņas akmeni režīma upuriem, iezemietis teica: pa kreisi pansionāts, pa labi zona – vai otrādi, pa kreisi zona, pa labi pansionāts, neapmaldīsities, žogi tak ir dažādi, – Rukai sagribējās uz Krieviju, man arī, bet uz turieni mēs nedrīkstējām, atradiet tur mūsējo, kliežu es, vienīgais deviņdesmit gadus vecais tankists ebrejs Ugličā, pēdējais, kurš kaut ko spēj pastāstīt par vecvectēvu, viņš droši vien jau miris, brauciet tak šurpu, smējās māsa, brauksim, kliežu es, uz neilgu laiku, mums rītu vilciens uz Marrākešu.

– Vilciens, – brīnījās māsa, – no Berlīnes?

– Nē, no Ugličas, otrais ceļš, trešā platforma.

Klēpjatorā dziedāja Stings, sapņojot par lietu, sapņojot par uguni, viņš brauca uz klubu, bet viņi mums atņēma klubus, viņi atņēma pat bārus, tās dūmakainās vietas ar dzeltenas gaismas rozēm, kur pie krūzes alus un glāzes šnabja var klausīties vienkāršus vārdus, vienkāršas mūzikas pavadiņus, kas pasauli pēkšņi pavērs tādā rakursā, kurā tu nekad neesi redzējis nedz šo pasauli, nedz ko citu, un pēc tam atgriez to atpakaļ, viņi pieņēma tik daudz likumu, ka neiespējams dzīvot, austrumos gaiss smaržo savādāk, – teica Ruka, – vīruss nogriež austrumus no rietumiem, – teicu es.

– Iesim, – teica Ruka, – iesim, ir jālaiž uguns lietus.

Tīkmēr es paspēju saģērbties, Ruka saģērbjas trīsdesmit sekunžu laikā, kā armijā, mūsu uguņošanas krājums ir niecīgs, desmit „drakonji” un pieci vidēji „vulkāni”, kontrabanda no Ščecinas, lielveikala stāvvietā mūsu šāvieņi biedē promenējošo grupu, bet pašus mūs neiespaido.

Kad čūsku karalis Khathanams apceļoja savu valsti, viņa padotie uzrikoja svinības ar raķetēm no bambusa gabaliem, pušķotiem ar krāspapīru un pildītiem ar šaujampulveri, raķetes krita uz čūsku plakano zemi, un no tām veidojās kalni, dīķi un alas, mēs negribam alas un dīķus, mēs gribam dzeltenus jumtus, sarkanās sienas un zilas ietves, mēs griežamies mājup un tūdaļ sākas reāla apšaušana. No visām pusēm ceļas un krīt džinu pilis un šaitānu rati, dārzi uzdzied tuksneša smiltis, mēs kliežam, Ruka kliež aiz sajūsmas, atvainojas par savu kliegšanu un atkal kliež, kliež, kliež.

Kad pārnācām mājās, tur bija Stings un kopā ar viņu piemilīgs arābs mūžīgā cilpā, šeit arābu mēle skan amizanti, te tak nav Neiķelne, *each of her veils, a secret promise*, katrā no viņas plīvuriem ir slepens solījums, austrumu mūzika ir tā, pie kuras var dejot vēderdeju, neatceros, kurš to teica, lai tu esi tā, kas to teica, es atkal ēdu un dzeru, sociālā protesta labad: no sociālā procesa – no vergu un kalpu kopīgas maltītes līdz pat augstākās sabiedrības galda ceremonijām – azaidis pārtais par privātu baudu, tāpēc rijam un dzeram vienā laidā vienā rīklē, par cūkām nepalikdami tik tādēļ, ka stress mūs mobilizē, stāvētāju uzspiežot, bet mani jau neviens nekur nevar mobilizēt, te vannas istaba, neuz-

liek uz šeit, – saka Ruka, – tu man nodarīji šauri; es tiku līdz gultai, pakritu un aizmiglu un gulēju, kamēr nepamodos no jauna vakara tumsas un zuduma sajūtas...

– Vilciens aizgāja, – kratīja man plecu Ruka, – aizgāja vilciens!

Neizturamas skumjas, šausmīga vainas sajūta krita pār mani kā balts plīvurs, kā ziemas adatainā gaisma, debesu lavas straumes pār Berlīni, aizsalušās Volgas aukstā liesma, tas aizgāja no Ugličas perona, pēdējais vilciens uz Marrākešu, nu ir prom, lai gan vakars tikko sācies, Ugliča–Marakeša, vienvirziena vilciens un atpakaļ vairs nenāks. □

Gints Grinbergs. *Peletons*. Metināts tērauds, detaļas grieztas ar lāzeri. 2023

Vēlos iepazīstināt ar fragmentiem no manuskripta *Bērnu runas*.

Gaidāmais izdevums iepiecinās tos, kuri sajūsminās par bērnu izdomu un valodu. Humoru, kas rodas uz *līdzienas vietas*. Paradoksiem, ko viņi pauž, ikdienišķas situācijas iezīmējot no jaunas vai varbūt sen aizmirstas perspektīvas.

Tā pamatā ir manu dēlu interesantākie izteikumi – ar daļu no tiem esmu dalījies sociālajos medijos, bet citi, sevišķi nerātņākie, gaidīja savu kārtu.

Tāpat te ir dienasgrāmatisks ieskats sievietes izjūtās, kura kļuvusi par māti, un daži dzejoļi bērniem.

Veidojot manuskriptu, vēlējos, lai tas ietver kādu būtisku, poētisku, rotaļīgu un vienlaikus neizskaistinātu dzīves pieredzi, kas cieši saistīta ar mīlestību. Lai lasītājā sakustētos atmiņas par savējo vai savu bērnu bērniību. Ja tā notiks, jutīšos gandarīta!

Dzejniece, mūziķe Elīna Līce

Elīna Līce

ŠEIT, VIRS ZEMES

Bērns pieglauž vaidziņu pie krūts, cenšas ierušināties dziļāk azotē un jūtu: maigumā ir bezgalība. Nekur citur tās nav.

* * *

Sievietēm mēdz būt dažādi stāvokļi. Garastāvoklis to vidū ir tīrais štrunts.

Visuzskatāmākais droši vien – viņa vienkārši ir stāvoklī...

Bet, vai jūs zinājāt, ka ir arī kas tāds kā „esmu runājamā stāvoklī”, kas nozīmē, ka bērni nolikti pie miera, dienas darbi padarīti un tu vēl spēj paplest muti telefona virzienā?

Vai godi?

Senos laikos bērna atšķiršana no krūts tikusi svinēta.

Tad nu beidzamiē īpašās tuvības mirkļi, cieša nosiešanās, lai piens vairs nevar

riesties, un cūkpupu vārīšana. Paudžu pieredzes atkārtošana tai visā ir.

Pēc bērniņa piedzimšanas

Pamatizjūta kā vieglā reibonī – visa varēšanas, prieka un viegluma – it kā es būtu ziedošā ābelē, tāda ir tā izjūta. Liekas, vēl mazliet un eksplodēšu – no pārpilnības sevī, sevis kā sievietes atrašanas, vienkopus sariešanās. Tajā ir kaut kāds pirmatnīgums un reizē taurenīgums.

Gribas dejot, gribas ziedus; gribas savu bērniņu vēl vairāk mīlēt, it kā tas vispār būtu iespējams!

Katru bērnu tomēr mīl atšķirīgi. Otro jau daudz apzinātāk un bezbailīgāk.

Un mazais daudz smaida – vajag tikai viņam labus vārdus teikt, papaijāt. Vai arī tāpat, pusmiegā pie krūts.

* * *

Mums mājās parādījies vēl viens Jēkabiņš – lielais, baltais rotaļu lācis tiek stāipīts apkārt, gērbts kombinezonā, vannots (laimīgā kārtā bez ūdens), atpamperots un

pat barots. Pie krūts, kā jau pienākas.

Jo tas nu esot Janča Jēkabs.

Redzēs nu, cik ilgi tās pacietības pietiks – .

P.S. Nupat atskanēja paziņojums, ka jābarojot tomēr man, viņš nevarot – esot taču vīrietis...!

Laukos

No ligzdas bija izkritis stārķēns, atsities pret akas malu, pēc nāves nosaukts par Švammi un turpat, piemājas dārzā, apglabāts. Jancis, mani ieraudzījis, skrēja pretī tik dzīvīgs un nevaldāms, kā bija jau aizmirsies. Nedēļu ilga neredzēšanās, un bērns jau šķiet citādāks!

Šodien, rotājot Jēkabiņa dzimšanas dienas kūku ar zirņu un jasmīnziediem, liekot zemenītes ciparā viens, sev vaicāju: kādēļ tas ir tik svarīgi? Kādēļ tieši šos ziedus, kādēļ tieši šīs ogas tik ļoti vajag?

Un atbilde pienāca uzreiz – tādēļ, ka tas pieder pie dzīves tik pat ļoti kā viss pārējais, pēc kā esmu ilgojusies.

Diedzīnā

Puika, dodoties palīdzēt kaimiņienei kraut malku, nesapratās ar mazu, rējīgu šuneli, kādi jau tie laukos mēdz būt.

Šis, kaut arī piesiets, palēcās un ķēra bērnam pie acs.

„Cik trauslā diedzīnā viss karājas” iezvanījās atkal.

Šunelim tas beidzās ar ieslodzījumu istabā, Jancim – pirātisku pampumu un atziņu, ka vīrieti rotā rētas. Sevišķi, ja to dēļ neraud.

Māmiņai, ak, māmiņai ķermenī atmodās kādu laiku neizjustā izjūta – bailes. No visa nepasargāsi!

Bet nākamajā rītā pie notekcaurules, iepretim virtuves logam, rudenīgajā lietū bija uzradies dzeltens balons.

Izrādās, kaimiņienes palīgs atnesis.

Veriņas tante pārceļas uz jaunu dzīvesvietu. Ciemojamies pēdējo reizi

Ko nozīmē svētības došana, saprotu, kad atvadāmies. Kad pagriežoties atpakaļ, vēl redzu svētīšanas kustību pār sevi un savu bērnu mugurām. Man liekas, tā turpināsies, lai cik tālu un ilgi mēs ietu.

Recepte

Saki vienu reizi, trešo, piekto... bērni nedzird. Mantas kā mētājušās, tā mētājas. Bet, kad uzlieku modinātāju, sāk tekalēt kā skudriņas. Ak, prieks, ak, liksme! Kārtība ieviešas brīnumātri. Citādi ik vakara multene vai vēl kāds prieks secen. Lūk – nekāda runāšana, pārliecināšana vai rāšanās. Vislabākā svira – bezkaislīgs modinātājs.

Dārziņā

Ziemassvētkos un citu svētku pasākumos, sēžot skatītājos, vecākiem nākas izcīnīt milzu cīņu – cīņu ar aizkustinājuma asarām. Dažs tētis neiztur, dažs mamma iztur. Jāvaldās jau tad, kad ieraugi savu bērnu iztipinām uz skatuves vai deju plača.

Tā ja. Sevišķi, ja pats esi gājis tieši šajā dārziņā, dziedājis šo dziesmiņu un lūrējies pār plecu, cenšoties ieraudzīt māmiņas seju. Sameklēt to starp pārējām.

Runā Jancis (pirmskola)

*

Vērīgi ieskatījies man sejā, vaicā:

„Mīlestība raud?”

Loģiski

Sēžam pie galda, runājam par ķirzakām, čūskām un mušām. No kā kurš pārtiek. Tās beidzamās rāpo pa galdu, ēd un (atvainojos!) kakā. Vecmāmiņa secina: „Nu i galda kultūra!”

Jancis: „Mušas kakā kultūrā!”

Smalkais stils

Nu jau būs iemācījies, ka par pilnīgām sievietēm nedrīkst teikt „resna”. Sieviete taču vienmēr vēlas būt skaista...

Bet šovakar, vannojoties, atskanēja paziņojums:

„Bērni bieži ir trekni! Jā, bet es tāds neesmu...”

*

Runājām par nāvi. Par cilvēkiem, viņu dzīves laiku. Bērēm. Apsolīju, ka aizvedīšu uz tuvējo kapsētu.

Nākamajā dienā tur bijām. Bērna pirmās izjūtas: „Mammīt, man ir bail!” Bet drīz viņš no turienes vairs negribēja doties prom.

Vakarā, rotaļājoties ar mašīnītēm, nāves scenārijs tika izspēlēts šādi:

„Reku, mašīna! Redzi, kādas acis? – viņai galvā nekā nav! Viņa brauc un ēd baciļus. Reku, divām pielaida plaušu karsoni! Tās guļ nomirušas. Es tās apraku ar karotīti...”

Un vēl pēc pāris stundām kāds nelabvēlību izpelnījies cilvēks tika nosaukts par „plaušu karsoni”.

*

Atbraukusi draudzene. Runājam par puīšiem un iepazīšanos.

Kādu brīdi paklausījies, saka: „Es varu tos sliktos puīšus ar savu smago roku sasist!”

Es varu nosist PAT ODU!”

*

Ejam gar topošo „Admirāļu ostu”, tā saucamajiem ekskluzīvajiem apartamentiem.

Piecgadīgais Jancis: „Pēc kā te smird? Ā, pēc būvatļaujām!”

Metamorfozes

Jancis: „Zini ko, iedod man to nešķīstošo C vitamīnu!” (Askorbīnskābi ar cukuru lielajās, baltajās ripās.)

Pēc brīža: „Iedod to nešķīsto!”

Vēl pēc brīža: „Iedod man to nešķīstieni!!!”

*

Bērni spēlē pirātos, haizivīs un vilkos, kas iepriekšminētos ēd.

Jancis: „Tu apēdi pirātu?”

Jēkabs: „Jā.”

Jancis: „Tev rūc vēders?”

Jēkabs: „Jā.”

Jancis: „Tas nav labi, tas nav veselīgi.”

Pēc brīža atskan Janča secinājums: „Tā tad pirāti nav veselīgi!”

*

Braucam no jaunā bērnudārza, kur pagājuši otrā diena.

Es: „Nu, Janci, kā tev šodien gāja? Patika dārziņā?”

Jancis: „Jā, tikai manā vietā jau bija *ieperinājusies* viena meitene...”

*

Skaidro brālim: „Skelets nevar nomirt. Skelets ir jau beigts cilvēks – tikai pastāvējis...”

Runā Jēkabs (pirmskola)

*

Kaitinot brāli lielās, rādīdams trīs pirkstiņus: „Man jau trīs!”

Jancis (pikti): „Jā, es zinu, ka tev trīs gadi. Man seši! Bet mammai vispār – trīsdesmit...”

vai sešdesmit”.

Es, šīs aritmētikas pārsteigta, klusēju.

Nu jā, kam liela, kam maza starpība.

*

Jēkabs: „Redzi, kāds man zilums!”

Es: „Jā, redzu...” Mierinot: „Tāds maziņš – tev piestāv.”

Vakarā, izlīdis no vannas, apķeras apkārt: „Mammu, tu man piestāvi! Tu esi mans zilums!”

*

Puikas leksikonā ieviesušies jauni dzīvnieki – „indīgā cūka” un „sikskāmis”. Dabā un attēlu grāmatās gan tie sastopami tikai kā čūskas un sikspārņi...

Laukos

Iepazīstas ar sienu grābšanu. Drusku pagrābā, un tad atskan sajūsmas kļiedziens: „Mammu, es šodien ieraudzīju savu PIRMO VISMĪĻĀKO vardi!”

*

Dzīvojamies pa gultu. Jēkabs atkal grib būt par kāpuru un apdzīvot Lielo Kāpostu. Man arī esot jābūt kāpuram. Izskaidroju, ka tas vispār ir... parazīts.

Aiziet uz otru gultas malu, rāpjas klāt un saka: „Es graužos, graužos, ē – re, kur mana mamma! Es esmu mazais parazīts, tu esi...”

Es: „Lielais parazīts?”

Jēkabs: „Nē, parazīta mamma!”

Te „piepeld” klāt Jancis un čiepstīgā balstiņā saka: „Es arī gribu būt parazīts!”

*

Vecmāmiņai:

„Saule ir spoža. Var izkausēt pavisam. Un tavus vecos kauliņus arī.”

Pārrunas. Kāpēc brālis slepus līdis pie šokolādes

Jēkabs (skolotāja tonī): „Ko tu gribēji?”

Jancis (mēdīgi): „Rīt!”

Jēkabs: „Rīt ir ļoti slikti!”

(Pauze.)

Jēkabs „Tā var aizrīties un viss!”

Tumšāka ādas krāsa

Sannija visu laiku melo. Viņa saka, ka neprecēs Magnusu, jo viņš ir netīrs! Bet īstenībā viņam ir *cita šķirne*...

*

Dipadu dapadu,
klipatu klapatu,
pilna māja bērnu,
visi taisa ķemu
lielām, resnām ausīm,
sapinkotu bārdu,
dipadu dapadu,
klipatu klapatu,
šļinkatu šļankatu–
kurš to visu tīris?

–Mamma!

Neveselīgs dzīvesveids

Desmit desas, desmit desas,
visas manā šķīvītī!
Pieci gurķi, pieci gurķi,
visi tavā bļodiņā!

Desmit purkšķi, desmit purkšķi,
visi manā podiņā!

*

Putukrējuma rozīte.
Zem tās paslēpusies
tava dzimšanas dienas torte!

Kafijas birkumiņu dziesma

bir-bir-birr
no karotes
uz šķīvīša
no šķīvīša
uz grīdas
pašā tases dziļumā
biezākajā mellumā-
ū, cik daudz
te mūsējo ir!

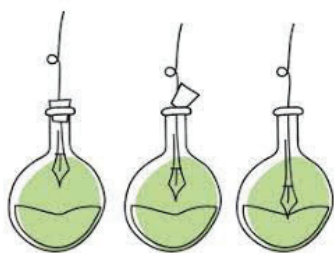
nākam mēs no pupiņām
zaļām pēc tam brūnīgām
ejam cauri ugunij
švirr-švirr-švirr
lai māmiņai ņamm
un arī mundrums ir

*

Ja nu pienāk tāda diena,
kad Ziemassvētki jau projām
un garšīgās dāvanas apēstas,
ja nu pienāk
tāda ziemas diena,
tad ir jādomā
par pavasara zilajiem,
pavasara baltajiem
zvaniņiem
un to, kā vasarā
ziedēs pļava,
bet pļavai pāri ziedēs
saule un taurenīši,
un pasaule atkal
smaidīs silta un laba.

Gints Grinbergs. *Velna suns*. Metināts tērauds, atrasti objekti. 1990-tie gadi

Piedāvāju prozas konkursa lasījumu „Tukuma prozas fermentācija 2022” žūrijas piecus visaugstāk novērtētos stāstus. Pavisam konkursā bija iesniegti 18 darbi. Žūrijā bija literatūrzinātnieces un kritiķes Bārbala Simsone un Jūlija Dibovska, kā arī rakstnieks un publicists Osvalds Zebris.

Guna Roze

Ināra Bezmere

– pensionēta latviešu valodas un literatūras skolotāja. Stāsts guvis žūrijas atzinību un Klausītāju balvu prozas konkursā-lasījumos „Tukuma prozas fermentācija 2022”

PIEKTAIS CĒLIENS

(*Alīnei viņas 85. dzimšanas dienā*)

Tā nu sanāk, ka dzīvoju savu Piekto cēlienu. Pēc līdzības ar klasisko dramaturģiju. Vai, piemēram, teātri. Piektais ir noslēdzošais. Skaidrs, ka pēc tā priekšgars aizvērsies, gaismas nodzisis, publika izklīdīs, un man, personīgi man veltītās puķes tiks iejūtīgi un gaudīgi izkārtotas četrstūrīnā uzkalniņā. „Bai, bai! Paturēsim tevi mīļā piemiņā, omī!” Apmēram tā vienmēr izskan beigu cēliens, grozies, kā gribi.

Bet vēl es tepat, un tik daudz darāmā. Tik daudz, ka brīžiem galva sareibst un rokas atšļūk nespēkā. Bet spēku vajag un gudrību vajag, citādi galā netikt. Jāatrasa sen saņķējušies mezglī, jāsaliek punkti uz i, jāsavēlk kopā sižeta līnijas un blakuslīnijas, jātiek skaidrībā ar personāžiem, arī dekorācijas, protams, jāpamaina. Galvenais – intriga nedrīkst noplakt, jāuztur spriedze, kaut vai mērena interese, nekādu garlaicību! Tāpat jau uzmanību – savu un apkārtējo – arvien grūtāk noturēt, un brīžiem uzmācas jutoņa, ka viss ievilcies, apnicis, lieks un nevērtīgs. Un kāda vispār jēga?... Tad vēl laicīgā manta, ko rūsa un kodes jau iemaitājušas, pinas pa kājām un jautas pa galvu, sacelot putekļus,

bezcerību un neatbildamus jautājumus. Ak vai, šis Piektais cēliens! Beidzamais.

Kas nekaitēja Pirmajā? Pati daba ar tēva un mātes nejaušu vai jaušu piepalīdzību nolika tevi pašā centrā. Nav pat svarīgi – pilī vai būdiņā. Centrā. Kā izkūņojies no autiņiem, tā rāpies uz priekšu un augšu un gavilēji pasaulē preti: „Te es esmu! Es esmu-u-ū!!!” Dzīvības spēks ir ielikts, tas kūsa un rūgst, un kāpj pāri malām neapturami, enerģiski, sajūsmīgi.

Tik ļoti gaidītais Otrais cēliens dzirksteļoja un liesmoja. Salūts, iluminācijas! Īstas un mākslīgas ugunis, žilbinoši nieki, lētas dekorācijas un dārgi maksājušas atklāsmes. Velnišķa Mīla un Dievīgas Ciešanas (varbūt otrādi, kas vairs atceras...) – viss ar lielo burtu. Reibinošā un mazliet biedējošā sajūta: es pati savas dzīves režisore! (Nu labi, varbūt kaut kur ir Lielais Virsrežisors. Drošāk, ja ir. Paglābs, ja kas...) Tikai bez suflieriem, lūdzu! Es pati!

Varu un daru – tāds bija Trešā cēliena saturs un forma. Rūpes un darbi, raizes un kreņķi, nebeidzami pienākumi, mēreni panākumi, sasodīts, kur paliek ienākumi?! Bet vieglumu gribas, un bezrūpību, skaistus tērpus, balli ar šampanieti! Tiklīdz uzlido virs mākoņiem, tā drīz attopies smagi uz zemes. Mirklis aizmiršanās, dika diena spirtgā vējā zem gaiša saulesarga (tā pati nez sapņos vai īstenībā?), kad steigšus atpakaļ – pie aizaugušām vagām, putekļu aizvilktiemiem logiem, bērnu putrām un niķiem, katliem, netīrās veļas un rindām pēc pārtikas. Atroti piedurknes, tu esi stipra un gudra! Tu esi.

Jau Ceturtais cēliens? Vai arvien vēl Trešais? Starpbrīža taču nebija! Nu vienalga – beidzot te ir un būs kārtība. Tu esi pieredzējusi un zinoša, un nekļūdīga. Tu režisē savu dzīvi.

Tu spēj analizēt, izskaidrot, salikt pa plauktiņiem, tev ir pārdomāta sistēma. Lūk, ārējie konflikti un iekšējie. Re, epizodiskās personas un galvenie varoņi. Šito liekam centrā, tos izkārtojam otrajā plānā, visi citi lai paliek fonā. Izbalojušās drapērijas – prom! Ļodzīgos podestus – ārā! Suflierus nevajag, paldies, iztiksim! Skaņu klusinām, gaismu pastiprinām, pie rekvizītiem jāatceras brilles, tām jābūt vietā, obligāti! Paspilgtinām grimu, iezīmējam akcentus. Ei, kāpēc te maisās sveši dalībnieki? Un vēl tiecas nomākt galvenos personāžus, ieņem pat viņu vietu?! Manu vietu? Vai tavu? Pag, kurš te vispār galvenais? Un, sasodīts, kādā žanrā kuļas šis sviests? Es, protams, negribu vienmuļu ķēķa lugu, ne arī banālu tingel-tangeli, es vēlos... ko īsti? Gribu, teiksim, opereti, nu kaut vai drāmu, kaut vai ar nelieliem traģēdijas un komēdijas elementiem. Un ar laimīgām beigām, protams, ar furoru! Ar dzirkstošu prieka eliksīru garkājainās glāzēs! Bet kas mums te sanāk? Velk uz absurdu, uz pilnīgu ku-kū.

Lielais Virsrežisors smalkjūtīgi nerādās un nejaucas. (Ja nu tas ir Viņš, kas dod mājienu, vieglu likteņa piesitienu: pa-ba-ba-bā!... Nē, muļķības, parasta kardiogramma, pavisam sīkas novirzes, neņemšu galvā.) Svarīgi, ka es visu pārraugu un kontrolēju, jā, es to daru. Atkārtoju: Es.

... te nu Es, un te mans Piektais cēliens. Vai gaidīts? Jā, beidzot miers no trakā skrējiena, no auļiem, no dzīves karuseļa, no darbu konveijera, no trauksmes, ka nepagūšu, netikšu galā, ka beigsies kā Džeinas Fondas varonei senajā filmā par nodzītajiem zirgiem. Nu vienreiz ir kārotā brīve un saldā jutoņa: daru, ko gribu. Laika daudz, ieceru milzums: iet, braukt, ceļot, apciemot, rīkot, svinēt, atjaunot senās draudzības, piepildīt ilgi lolotās vēlmes un iegribas. Dzīvošu ar pilnu jaudu un baudu! Dzīvošu vienīgi sev, kā nekad agrāk. O, galva iet riņķī no iespēju iespējām, no karuseļu lokiem...

...vai dieniņ, sareiba. Vai tas būtu asinsspiedienu? Pārāk augsts? Varbūt sirds?... Pasēdēšu, padomāšu, tā mierīgi, prātīgi, elpojot. Jā, kur tad es paliku? Par tām vēlmēm, tām iecerēm, tām daudzajām, jā. Suflieri katru dienu pa radio par resursiem atgādina, ka jātaupa. Vai man to daudz? Ne visai. Precīzāk – ir maz un kļūst vēl mazāk, sarūk acu priekšā. Ne ti-

kai nauda, viss neuzkrītoši dilst,irst, plok, zūd un gaist. Ja zinātu, cik tās mantības atlicis, vismaz laika vienībās, vismaz aptuveni... Citādi var iznākt kā toreiz, kad mums pietrūka nieka 27 rubļu. Kamēr skrējām, sarunājām, dabūjām, lielā laime aizgāja gar degunu, tika citiem. Atceros – māte vēlāk teica: saprašanas jums trūkst, ne naudas. Viņa laikam domāja gudrību. Tā jau arī skaitās resurss. Vai tagad pietiks? Liela dūša un iedomas – to man bijis atliku likām, bet pārējais kā kuro reizi. Ja tiešām zinātu, cik ilgam laikam, būtu vērts pietaupīt, vismaz veselību sargāt. A varbūt tieši otrādi – izšaut atlikušo pulveri ar blikšķi, ar salūtu, lai tad, fanfarām skanot... Taču nekārojas salūtu, negribas troksni un raķetes. Šopavasār vai ik dienas atminos, kā vecaistēvs toreiz ierāva mani kartupeļu pagrabā, kad sāka rībēt un uguņot un virs ganībām kauca lidmašīnas. Četrdesmit ceturtā gada vasarā tas bija, jā. Un ko ieraudzījām, kad viss aplusa un iznācām no tā pagraba, negribu i atcerēties, bet domas pašas pieslēdzas, mana pulsts laikam tā iekārtota. Televizora pulti reti paņemu. Tur jau tāpat – kā ieslēdz, tā gruveši un raķetes.

Nu re, pasēdēju un atpūtos, karuseļi norima, dzirksteles acu priekšā izsīka, troksnis izbeidzās. Galva skaidra, viss kārtībā. Vājums droši vien no atmiņām uznāca. Taisnība suflieriem, ka jādzīvo šeit un tagad. Es piekriutu un māju ar galvu, bet zinu, ka visi aizgājušie gadu desmiti, gandrīz pieci nodzīvotie cēlieņi ir no manis neatdalāmi, visu laiku šeit un tagad. Suflieris jau saka to, kas viņam priekšā uzrakstīts.

Ko Viņš – Virsrežisors? Ne diktē, ne suflē. Vai būtu novērsies? Viņš vienkārši ir. Vai citādi tu šeit gozētos savā beigu cēlienā dzīva, mierīga un sargāta. Vēl vairāk – Viņš paļaujas uz tevi. Tu tiksi galā. Varbūt.

Bet trauksme, uz laiku atkāpusies, luncinās apkārt nemanāma un maskējusies. Uzglūn no negaidītām vietām un nesaprotamos veidos. Visbiežāk neatbildamu jautājumu formā. Parādās visādi riski. (Kas tie tādi? Ā – kas neriskē, tas nevinnē? Bet tas teiciens bija sen, tagad riskam cits svars un simti veidu.) Risks aizjost nezin kur, un risks neglābjami atpalikt. Pārspilējumu, ārišķību un izrādīšanās risks, sak, beidzot atļaušos! Pieticības un samierināšanās risks: ko nu es... ko nu vairs..

manos gados... Risks iekāpt un palikt maršrutā: veikals – aptieka – seriāls; veikals – aptieka – seriāls. Un kustēties pa to vien, pa to vien, pa to vien..., kamēr pulsts izslēgsies. Jā, Piektais cēliens tomēr prasa baigo meistarību. Baigo.

Mana skatuve paliek arvien... tukšāka? Nē, vienkārši nomainās personāži un pārējais. Tās priecīgās meitenes pašā vidū, tās ar saplēstajām biksēm, viņas taču... Cik pazīstamas pozas! Reiz dzirdēti teksti! Tik aizrautīgi smieklī! Bet tie ieplēstie džinsi!? Jāsaka taču, lai nekavējoties... Kā, lūdzu? Jūs tik klusi runājat, varu palūgt vēlreiz? Ak moderni... paldies, paldies! Nu re, arī suflieris noder, ja protas istajā brīdī.

Tā ir, jaunas lugas un modīgas dekorācijas. Pavisam citi galvenie varoņi, nedzirdēta mūzika, svešāda izteiksme. Mana vieta te, uz zemā podesta. Nē, nē, centrā negribu, pārāk spilgtās gaismās var apjukt. Esmu kopā ar jums, tikai drusku no malas, kā tagad saka – attālināti. Un kas zin, kas zin – varbūt pārsteigšu jūs ar kādu negaidītu numuru. Viss pulveris taču nav izšauts, reiz liktais ieraugs turas dzīvs un manā glāzē šampanietis dzirkstī tikpat reibinoši kā jūsējās tur priekšplānā. Kas zin... Intriga, kā jau teikts, jāuztur līdz galam! □

Guntis Tālers

– spoži iemirdzējās latviešu literatūras zvaigznājā 2022. gadā, kad gada laikā iznāca četri romāni (Zvaigzne ABC un Latvijas Mediji). Šī gada sākumā iznācis jau piektais romāns. Raksta detektīva un šausmu žanrā. Stāsts ieguva galveno – Žūrijas balvu – prozas konkursā-lasiījumos „Tukuma prozas fermentācija”. 2023. gada pavasarī uzņemts Latvijas Rakstnieku savienībā

TAURĪNA SPĀRNŪ VĒZIENS

Jaunas dienas rīts atnāk ar klusi pakšļošām lāsēm un miklu, drēgnu zemes elpu.

Sēžu un raugos cauri nokarenajiem egles za-

riem uz miglas klāto pasauli, kurā bikli ielavās blāva dienas gaisma. Mākoņi noslīguši teju vai līdz pašai zemei. Kaut kur augšā virs tiem spīd saule, bet te, lejā valda klusums un nenoteikta pelēcība.

Visu klāj migla kā kūpoša ugunsкура dūmi. Tik bieza, ka netālo ezeru nevar pat saskatīt, vien dažas krastmalas krūmu skupsnas spocīgi rēgojas cauri bālganajiem tvaikiem. Migla iekļuvusi arī mūsu patvērumā, ar aukstu rasu pārklājot mugursomas un segas, zem kurām esam pārlaiduši kārtējo nakti. Cik tādu nakšu te pavadīts? Cik rītu sagaidīts? Nezinu. Laika skaitīšanu esam pārtraukuši jau sen. Kalendāra vairs nav, ir tikai ek-sistences brīdis, bezgalīgs mirklis, laika kapsula, kurā esam dzīvi, kustamies, elpojam un ēdam. Visam pārējam nav nozīmes. Un tā, savā kapsulā mēs slīdam un slīdam cauri vienaldzīgajai laika dimensijai, līdz koku lapas sāk dzeltēt un gaisms kļūst aizvien dzestrāks. Tātad drīz sasniegsim rudeni. Pēc tam būs aukstums un ziema. Un tad mēs mirsim. Ja neko neizdomāsim. Bet vienīgais, ko varam izdomāt, – sameklēt ko ēdamu. Šodien. Par rītdienu raizēsīmies rīt.

Smagnējie, līdz zemei nolikušie egļu zari, kas veido mūsu patvēruma sienas, ir pilni nakts un miglas valguma. Pa skujām ritošās lāses krīt sūnās. Ir tik viegli iztēloties, ka esam tūristi, kas nolēmuši pārnakšņot mežā zem kļajas debess. Tūliņ iekursim ugunsкуру, pagatavosim brokastis. Pukosīmies par laika apstākļiem un to, ka sinoptiķi atkal visu salaiduši grīstē, bet pa to laiku pannā čurkstēs sīki sagriezts speķis ar sīpoliem un olām, uz šķīvja sarindotas biezas rupjmaizes šķēles un siers...

– Egle raud, – Sigrijas miegainā balss mani satrūcina. Noriju siekalas. Ilūzija un brokastu smarža pagaist, atstājot vien smeldzošu sajūtu kuņģī, un tas mani dara ērcīgu. Kas to skuķi didīja tik agrā rītā? Varēja taču gulēt. Mums, cilvēkiem bez mērķa un nākotnes, nekur nav jāsteidzas.

– Es jutu, ka esi jau augšā, – viņa turpina mazliet vainīgā balsī. – Atvaino, ja iztraucēju. Par ko domā?

Paraustu plecus.

– Par ēdienu. Ko gan citu? – noburkšķu un pacilāju mugursomu. Labi zinu, ka tajā nekā nav. 72 stundu cerības beigušās jau sen, tā-

pat kā pieticīgie pārtikas krājumi. Somā palikusi vien pirmās palīdzības aptieciņa, šķiltavas, sērkoksiņi un mans nekam nederīgais mobilais tālrunis ar lielo „power bank” akumulatoru. Kāda gan tam jēga, ja nestrādā operatoru torņi? Signāla nav. Un laikam arī nebūs. Izsīņa par to, kas jādara, kurp jādodas, tā arī neatnāca.

– Ejam meklēt brokastis? – Sigrija atmet sānis folijas segu, izlien no guļammaisa un izstaipās. No meitenes uzvēdī ass sviedru aromāts. Gaišie mati, kas reiz krita uz pleciem dabiskās, skaistās cirtās, tagad kļuvuši netīri pelēcīgi. Mans līdzpaņemtais ziepju gabaliņš beidzies, un citu tā arī neesam atraduši. Varētu, protams, aizlavīties līdz pilsētai un izmēģināt laimi pamestajās mājās un tukšajos veikalos, bet tur... Nē! Nedrīkst. Pilsēta ir aizliegtā teritorija, kur valda nāve. Reiz jau mēģinājām. Pietiek. Labāk sirot tuvākajā apkārtnē, kur vēl aizvien gadās atrast pamestās mugursomas. Kas noticis ar īpašniekiem, mēs nezinām. Ķermeņu nav. Tikai somas. Ja paveicas, tajās var gadīties pa kādai konservu kārbai vai sauso makaronu paciņai. Mums ir vesela saliekamo nažu un bļodiņu kolekcija, baterijas un lukturīši, divieļi, nauda, aptieciņas un pat kaitinoši šņācošs radio aparāts, kurā velti meklēt kaut vienu raidošu radiostaciju. Reiz atradām arī paku ar mitrājām salvetēm. Bet neviena ziepju gabaliņa, nevienas šampūna pudelītes. Nu jā...

– Es eju čurāt, – Sigrija izlien no paslēptuves un nedrošā soli dodas veco tranšeju virzienā aiz biežajiem lazdu krūmiem. Meitene ir daudz sīkstāka par mani, bet arī viņas jaunajā ķermenī jūtamas ilgstošas badošanās sekas. Ar katru dienu viņa kustās lēnāk un nedrošāk.

Man jāpaliek sardzē. Tā vienmēr darām. Kamēr viens kārto dabiskās vajadzības vai mazgājas ezerā, otrs stāv sardzē. Ausis un acis vaļā! Tāds ir izdzīvošanas likums. Patruļas ir retas, taču vienmēr jābūt gatavībā slēpties zem folijas segām. Tas palīdz. Viņiem laikam ir kāds skeneris, kas jūt cilvēka ķermeņa siltumu vai ko tādu, un metāla folija kalpo kā atstarojošs ekrāns.

Sigrija pazūd miglā. Es vēroju, klausos un plānoju, kurp doties. Mežā meklēt ēdienu nav nozīmes. Te nekā nav. Ne ogu, ne sēņu, ne riekstu. To laiks jau sen pagājis. Medīt un cilpas likt mēs nemākam, un nav jau arī īsti

zvēru, ko medīt. Visi kaut kur pazuduši. Vēl varētu mēģināt izvilināt kādu zivi no aizaugušā, purvainā ūdensbaseina. Bet iespējams, tur zivis nemaz vairs nedzīvo. Pirms gadiem četrdesmit, kad vēl biju bērns, – tad gan. Toreiz te izskatījās pilnīgi citādi. Atceros, ka meža ieskaustajā ielejā mirguļoja gluds ūdens spogulis, ezerā ziedēja ūdensrozes, plunkšķinājās zivis un peldējās cilvēki. Un tad kaut kas notika. Laikam jau mazpamazām, dienu no dienas bija darbojušies kādi mums neredzami procesi, līdz vienas paaudzes laikā skaistais ezers pārtapa purvā. Rietumu galā, kur reiz bērniībā puikas makšķerēja karūsiņas, nu var lasīt dzērvenes. Tiesa, tagad arī to vairs nav, visas esam apēduši.

Sākumā mēs vēl bijām trīs. Es, Sigrija un Valērijs, mūsu kaimiņš. Kopā paguvām aizbēgt no pilsētas, kad viss sākās. Valērijs bija izglītotots, un viņam patika filozofēt. Siltajos vasaras vakaros, gaidot, kad apklusušajos telefonos ieskanēsies tā arī nesagaidītais izsiņas signāls, mēdzām spriedelēt, kas īsti atgadījies.

– Tam jau sen vajadzēja notikt, – Valērijs prāto, skrubinādams sausiņu. – Dienu pēc dienas, gadu pēc gada mēs lēnām un nemanāmi uz to esam gājuši. Mēs bijām kā tādas draņķa drozofilas, kā augļu mušīņas! Esat pamanījuši, kā tas notiek? Pašpārliecināti draņķīši, kas rij un vairojas, un domā, ka dzīvos mūžīgi. Vesels miljons to sīkaļu ņemas pa virtuvi, un nekādā galā ar viņām nevar tikt, bet tad pēkšņi, vienā jaukā dienā, – hopā! Visas ne no šā, ne no tā ņem un pazūd. Daba noliek visu vietā. Mums kādreiz to mācīja ekoloģijā. Dabiskie mehānismi populācijas ierobežošanai...

– Kāds tam sakars ar dabu? – es vaicāju. – Mums taču uzbruka. Vai tad ne?

– Visam ir sakars, – Valērijs neatlaižas. – Mēs paši esam vainīgi. Padarījām sevi par vājiem, no tehnoloģijām atkarīgiem radījumiem. Mazākais satricinājums, un mūsu vairs nav. Un vēl es tā iedomājos, – mūs var salīdzināt ar raugu, – viņš turpina mēļot. – Ziniet taču, kā taisa brāgu, vai ne? Silts ūdens, cukurs, mazliet rauga. Tad viss sāk rūgt, un rūgst un rūgst, līdz pienāk destilācijas laiks. Bet, ja raugs ir bojāts vai process bijis pārāk ilgs, viss beigās saiet dēlī. Brāga saskābst, sāk smirdēt, un tad atnāk saimnieks un izlej to visu ārā.

– Ko tu ar to gribi teikt?

– Mēs esam bijuši kā nepareizais raugs. Visu sačakarējām. Pārāk ilgi rūgām savā sulā. No destilācijas nekas nesanāks. Mūs izgāzīs podā kopā ar visiem pārējiem sūdiem, ko esam savārijuši. Un sāks visu no jauna.

– Kas tad būs tie podā gāzēji? Viņi? No patruļām? – Iesmejies, bet īsti jautrību nejūtu. Iekšējā balss saka, ka Valērija muldēšanā slēpjas patiesības grauds.

– Varbūt viņi. Varbūt kāds cits...

Un Valērijs izplūst garos prātojumos par visa notiekošā likumsakarībām. Par to, ka viss dabā saistīts neredzamām saitēm, cēloņi un sekas, tauriņa spārnu vēziens Dienvidamerikā, kas izraisa zemestrīci Eiropā, un tam līdzīgi. Godīgi sakot, man mazliet pietrūkst Valērija filozofēšanas. Reiz aizgāja uz pilsētu pēc pārtikas un vairs neatgriezās. Pievienojās divkājaino drozofilu vairākumam. Un kādu dienu pienāks arī mūsu kārta, kad nāves tauriņš novēzēs savus melnos spārnus.

Satrūkstos, jo izdzirdu ducināšanu no ceļa puses. Tur kāds brauc. Patruļa. Trīs reizes skaļi sasītu plaukostas. Signāls, lai Sigrija žigli taisās atpakaļ.

Ducināšana tuvojas. Pamazām jau virzos uz slēptuves pusi, kad pēkšņi man kāds no mugurpuses uzklūp. Kā dzelzs stangām sagrābj aiz rīkles un sāk žņaugt. Tik negaidīti, ka nepaspēju ne iekliegties, ne kā citādi reaģēt. Pretoties nejaudāju, nav spēku. No kurienes gan lai tie rastos, dzīvojot pusbadā? Toties uzbrucējs ir stiprs kā lācis. Jau pēc mirkļa jūtu zaļganu miglu acu priekšā. Ceļi saļogās, un es atslēdzos. Tik vienkārši.

Kad pamostos no īsās bezsamaņas, skābeklis atkal brīvi pieplūst manām plaušām. Kakls sāp pēc negantā tvēriena, bet citādi šķiet, ka viss kārtībā. Patruļa laikam ir prom, dunošais troksnis pagasis. Droši vien aizbrauca pa otru ceļu. Bet kas te tikko notika?

Pieslejšoties pussēdus, redzu svešu vīrieti. Guļ zemē uz muguras, rokas un kājas smieklīgi iepletis, gluži kā beigta jūraszvaigzne. Netīri, padīluši un ieplēsti džinsi, dubļaini šņorzābaki gariem stulmiem un biežām zolēm, zaļa, bieza jaka... Šī noderēs. Ar katru dienu kļūst aizvien aukstāks. Tāpat kā zābaki. Izskatās man pa kājai. Svešnieka seju klāj mežo-

nīga, nekopta bārda. Pāri pieri no ievainojuma tek asinis. Biezas, kūpošas...

– Ar ko tu viņu? – vaicāju Sigrijai, bet tūlīņ ieraugu dūres lieluma šķautņainu akmeni, kas mētājas turpat blakus. Parādu Sigrijai atzinīgu žestu, bet viņa uz mani pat neskatās. Stāv, dusmīgi saviebusies. Strauji elpo un blenž gulošajā svešniekā. Un tad negaidot metas viņam virsū gluži kā pantera. Uzgāžas, uzguļas gareniski, sagrābj vīrieti aiz matiem un... pieplok ar muti pie sarkanās brūces galvā.

Vīrieti sakustas un ievaidas.

Pāris soļu tālāk sūnās izeaigojas metāls. Mednieku nazis. Laba trofeja. Pierāpoju un paņemu to. Spals patīkami iegulstas delnā. Ērts satvēriens, perfekti trīts asmens, nav kaut kāds lētais nieciņš, kādus parasti atrod pamestajās somās. Kāpēc viņš mani uzreiz nenodūra, kāpēc izklaidējās ar žņaugšanu? Baidījās, ka iekliegšos? Kļūda, draudziņ!

Kamēr priecājos par nazi, Sigrija kā tāda vampīru mātīte šmakstinādama ņemas gar sava upura pārsisto pieri.

Sajūtu spīvu dvaku no vīrieša drēbēm. Dūmi... un vēl kaut kas. Hm... Tāda kā nesen ceptas vai kūpinātas gaļas smarža sāk kairināt nāsis. Vaigi iesāpās, siekalu dziedzeriem burtiski uzsprāgstot.

Notupstos blakus šaldajam pārītim un pagrūžu Sigriju nost. Šī neapmierināti ņurd kā suns, kas sargā ēdiena bļodiņu, bet paklausa tomēr. Iebikstu vīrietim ar nazi sēnā.

– Celies, veco zēn. Rādi, kur tavs midzenis.

Šaurās acu spraugas paveras. Aha. Pamoadies. Sāk grābstīties pa sūnām. Rokas izskatās spēcīgas. Labi barots tēviņš. Kur ņēmis gaļu? Noteikti šim slēptuvē ir kādi krājumi. Bija. Tagad būs mūsu. Tikai negantnieku vispirms jāsasien. Zābakšņores izskatās gana labas šim nolūkam.

Sāku darboties ar auklām. Rokas – tā kārtīgi, kājas – mazliet vaļīgāk, lai var paspert mazus soliņus. Sigrija noslauka asinis no mutes un palīdz bez mudināšanas. Ošņā gūstekņa drēbes, tātad arī saodusi gaļas smaržu. Nu tā. Gatavs. Klients iepakots un gatavs ceļam.

– Celies lempi, ejam pastaigāties.

– Uz kuriem? – beidzot šis ierunājas. – Bals

ierūsējusi, čērkst kā vecam žūpam.

– Neizliecies. Ejam ciemos pie tevis. Ja negribi, apraksim tepat. Kāpēc uzbruki? Mums nekā nav.

Vīrietis nošņācas, bet neatbild. Labi, lai nerunā, bez piecām minūtēm mironim ir tiesības klusēt. Kopīgiem spēkiem uzraujam viņu kājās, un šī isā piepūle mūs tā nogurdina, ka labu brīdi grīļīgi stāvam un atpūšamies.

– Aiziet, mīļumiņ, – iespīežu asmeni gūstekņa treknajos mīkstumos. – Iesaku nemuļkoties. Mums nav noskaņojuma. Ēst gribas, saproti? Ja stīviesies, atdošu vampīrmeitenei. Izsūks sausu kā krīzdoli.

Draudi iedarbojas, un lēnām sākam kustēt. No malas droši vien izskatās nožēlojami. Viens, asiņainu ģīmi un sapītām kājām kā jērs grīļojas sīkiem soliēm gājienu priekšgalā. Divas vārgas radības tenerē no muguras, viens otru balstot kā dzērāji, no kroga nākdami. Varētu pasmieties, ja no bada nemāktos virsū nelabums. Bet nekas, šoreiz tauriņa spārnu vēziens tālajā Dienvidamerikā bijis mums labvēlīgs. Divas mazas mušiņas nākamo rītu sagaidīs jaunā mitekļī, ar pilniem vēderiem, un draugam Valērijam uz mūsu draudzīgo kompāniju nāksies vēl mazliet pagaidīt. Gan jau reiz tiksimies, bet šodien izbaudīsim vēl vienu dzīves dienu. Ar to taču pietiek, lai cilvēks justos laimīgs, vai ne? □

Guna Roze

– rakstniece un publiciste, trīs grāmatu autore, sagatavošanā – divas. Stāsts ieguva žūrijas atzinību prozas konkursā-lasījumos „Tukuma prozas fermentācija”

LIEDAGA BOLERO

Jūra tepat aiz kāpas gulšņā rēna, kā sieviete pēc baudas. Ne kustības, tikai pa retai un saldaizelpai.

– Izslēdz radio!

– Sākas.

– Lūdzu, izslēdz!

– Jo?

– Man riebjas šī dziesma, it kā tu nezinātu! Tā pat nav dziesma, tas ir netalantīgs skaņu izstrādājums.

– Tad ņem un izslēdz!

– Tu stāvi blakus. Vienkārši pastiep roku un nospied pogu. ... Izslēdz to debilo radio, ka tev saka!

– Ko izslēgt? Tavuprāt netalantīgo dziesmu?

Viņš pastiepj roku, tā apstājas tieši virs radioaparāta uz virtuves palodzes. – Vai debilo radiostaciju, jo atskaņo izstrādājumu, kas riebjas Nacionālās operas orķestra mūziķei?

– Kasīties atbraucām?

– Man neniez, pati nomaini partitūru. Vai izej ārā, ja ir tā, ka jāņem. Ļauj citiem klausīties.

Viņš pagriež radio skaļāk un dzied līdz:

– *Vai tas ir tas, ko gaidi, vai vecais labais flirts?*

– Ieņirdz, ja?

– Tu vēl te?

Kā akordi starp tēmu maiņām aizcērtas ārdurvis un atsprāgst virtuves logs, bet ne brāzma neierāpjas pār palodzi, – jūra aizvien ir nekustīga kā zem vāka. Viņa dodas uz liedagu.

Viņi tā gribēja, – mazu namiņu vienmuļā vietā pie jūras. Kaut vai senu tiklu būdu, lai tikai ārdurvis būtu uz jūras pusi –, lai ienāc it kā no jūras un aizej it kā uz jūru. Un lai uz jūru ir tās telpas logs, kur paši un ciemiņi pavadīs visvairāk laika. Nu viņiem beidzot ir – zvejnieku mājele ar aizlaistu pagalmu, maziem divviru logiem, kas pa vecai modei veras uz āru, un vecs radio mantojumā.

Viņa kustas savā ierastajā *a tempo*¹; nejoņo kā dramatiskās filmās un nepinas kā sapnī. Vienkārši iet uz jūru. Prom no kašķa. Izstaigātos un aizmirstu, ja vien mūzikas izstrādājums nemītu uz papēžiem:

– *Draugi pārmetīs mums cinisku noti Un teiks, ka lietas kārtā citādāk.*

¹ pamattempā

Āāāāāā!!! Viņa metas atpakaļ. Garie tilla svārki pinas kāpkvieša stiebroš kā B kategorijas traģikomēdijās. No ārpuses aizcērt logu, stikli nošķind kā orķestra šķīvi, bet neizbirst – ne tādas vien vētras pārlaiduši. Nav vēl pie durvīm, kad logs atkal gausi atveras. Lai turētos ciet, no iekšpuses jāiekar krampītis, – lai te dzīvotu, vēl daudz kas būs jāapgūst. Viņa ienāk, paķer no galda viņa pudeli un lidina loga virzienā. Pudele apmet vairākus salto un stalti piezemējas smiltīs. Viņš smejas un rauj līdzī šlāgerim:

– *Tas bija varen izdevies joks.*

– Kretīns! – Viņa triec radio pret grīdu. Zili melnas plastmasas šķembas pajūk uz dēļiem, bet dziesma turpina skanēt, tikai skaļums mainās no *pianissimo*² līdz *fortissimo forte*³:

– *Ne es, ne tu, neviens te nav vainīgs,
Kas viegli atnāk, viegli prom iet.*

Un viņš rēc līdzī kā nepilnīgs.

Atkal aizcērtas ārdurvis, atkal viņa ir prom.

– *Bet mēs abi zinām ļoti, ak, ļoti
Ka spēlēt spēles der atklātāk.*

Āāāāāā!!! Tā dziesma nekad nebeigsies! Ja vismaz jūra uzvestos kā pienākas, tad ārā neko citu nedzirdētu, bet neviena vilņa, neviena paša putna, – *dolce legato*⁴, kā pēc mūža labākā orgasma. Tikai divas izkaldušas nūjotājas aizgrab gar krastu, aplam nepareizi žvangājot nūjas. Kam viņām tās, ja tik vien jēdz, kā iztrenkāt putnus?! „Cilvēku te mazāk kā dienu nedēļā,” sacīja vecais zvejnieks, kad pārdeva mājeli. Samuldējās. Redz, kur aiznūjo – sestdiena un svētdiena – abas reizē.

Kāpēc viņš neizslēdza to dziesmu? Droši vien kaut ko atgādina. Kādu, nevis kaut ko. To, kas vienu skropstu piever, pēc tam otru ver. Viņš taču kaifo, kad dzird to šlāgerizstrādājumu! Tā kaifo, ka vajag, lai esmu prom no acīm. „Lauj citiem klausīties!” – teica! Viņš runāja daudzskaitlī, bet tas nebija par mani. Un „Tinies ārā!” – sacīja. Viņš mani izdzina no mājas! Protams, – kur divi ir, tur trešais lieks! Pie otrā piedziedājuma no viņa būs atlikusi slapja vieta.

Labi, ka nav izgudrots domu nolasītājs. ... Žēl, ka nav, jo tad es zinātu, par ko viņš fantazē,

² ļoti klusu

³ ļoti, ļoti skaļi

⁴ maigi, plūstoši

kad skan tā besīgā... Āāāāāāāāāāāāā!!! Viņa brien jūrā, nepacēlusi svārku malu, nenoāvusi sandales. Apstājas.

Vajag taču mācēt visu sačakarēt! Atbraucām. Pirmo reizi paši uz savu māju. Smuks laiks. Darbi iekšā un ārā trīs gadiem uz priekšu, viens un filma vakaram. Bet nē, vajag ieķēzīt!

Viņa iebrien vēl dziļāk, norauj laulības gredzenu un aizmet, cik tālu vien lido. Jūra tā kā sakustas. Tiešām vilņojas? Jā – katrs nākamais vilnis par pirksta tiesu augstāks. Viņa brien krastā. Labās kājas īkšķis ietriecas šķērslī.

– Āāāāāāuuu! Pretīgā jūra!

Pašā ūdens malā, līdz pusei smiltīs iegrimis garens masīvkoks. Tāda kā sija, taisni tēsta no visām četrām, jūras pusē drukni armatūras gabali. Trāpīts tieši pa to. Kuģa atlūza? Drizāk gabals no izpostītas piestātnes. Viņa uzliek kāju uz baļķa un apskata ievainojumu – nags būs nost. Pret koku ritmiski sitas krasta vilņi. Katrs nākamais aizlingo par sprīdi tālāk sausajās smiltīs. Sāk smalki līt, bet varbūt tā ir tikai vilņu rasa? Jāiet tālāk no ūdens. Tiešām līst un ceļas vējš, jūra kāpj arvien tuvāk krastā. Kamēr aizklibošu atpakaļ, laizīs mājiņas sienas.

Vilņu *passionato*⁵ un viņi abi dārd visu nakti. Aizturētu pārmetumu un dziļi glabātu noslēpumu paisums appludina māju, visi logi ciet.

Pret rītu arī jūra visu ir pateikusi. Gar ūdens malu kā sēru lente stiepjās jūrasmešlu strēle, smiltīs mētājas gliemežvāki un lauskas, izlauzti spārni un nomelnējuši kauli, un smako pēc zivīm – pēc vēl nesapuvušu zivju miesas. Putni ir atpakaļ. Brēcot a *capella*⁶, kāriem knābjiem pārcilā dzelmes atkritumus.

Viņi iet blakus viens otram un mēsliem, un elpo dziļi, lai drīkstētu nerunāt. Arī jūrai aizdusa no tā, kas vēl nav nosēdies sēkļos. Naktī ārdijusies līdz priedēm kāpās, katrs bēguma vilnis smiltīs atstājis pelēku līkloča līniju. Tāpat kā katrs vārds, ko šāvām viens otram pierē, viņa nepasaka. Izlietu ūdeni nesasmelsi, – kāpēc to neatgādināja piektdiena? Pirmdiena bezpajumtnieka izskatā nodurtu galvu brien pretī pa jūraszālēm un šūpo metāla detektoru pa

⁵ kaislīgi

⁶ tikai koris, bez pavadījuma

labi, pa kreisi, pa labi, pa kreisi! Zina, ka vētra kopā ar mēsliem izmet arī zeltu.

Viņiem aiz muguras iegriežas vējš un dzen asu smilšu slotu pa liedaga mitro virsmu. Kā nieku noslauka tumšos likločus, aizmēzis vētru kā nebijušu.

Vai smakojošajā zaņķī kas iemirdzējās? Kaut kas pavisam sīks, bet, jā – mirdz! Detektors paiet mata tiesu garām, viņa kāpj tumšajā dūkstī, pieliecas. Uz kuģa atlūzas vai izpostītas piestātnes gabala lokās sudraba zivs – mazītiņa kā pīpenes ziedlapa.

– Redzi? – Viņa paņem to plaukstā un nes mājās – ūdenī.

– Pusdienās zivis? – Viņš mēģina jokot. – Rīsu mums nav, pagatavošu ar dārzeniņiem.

– Kāpēc nenopirki? Teicu taču.

– Veikalā bijām kopā. Tu ieliki ratiņos?

– Izslēdzam šo, kamēr nav par vēlu. – Viņa uzliek telefona austiņas un pieskaras radio aplikācijai:

– *Jo kas bultu izšauj.*

Pats no bultas krīt... □

Maija Laugale

– studente. Ar prozu debitēja konkursā „Tukuma prozas fermentācija 2021” un ieguva Autoru balvu. Stāsts „Barons” prozas konkursā-lasījumos „Tukuma prozas fermentācija 2022” žūrijas vērtējumā ieguva 3. vietu.

BARONS

Šokējoši! Parasts latviešu bāleliņš tiek kronēts par Sakāmvārdu Baronu un parauj līdzī tūkstošus, pateicoties populārajai video platformai *Tūdaliņš*. *Šeit lasiet par viņa ceļu līdz karaliskā titula iemantošanai.*

– Dritvai olīt, mūsu puika ir ziņās, redzēji?

– Ko ta' viņš atkal sastrādājis, tas mūsu jokusvētelis...

Pirms diviem mēnešiem kādā nomaļā Latvijas pilsētiņā.

Pēc mēnešiem ilgas meklēšanas, intervijām, tūkstoš atraidījumiem un neatbildētiem e-pastiem, kāds vēl pavisam nenobriedis, bet ar lielu gribaspēku apveltīts jauneklis beidzot tiek pieņemts darbā. Viens no galvenajiem viņa darba pienākumiem ir ļoti atbildīgs - ielaist cilvēkus ēkā, tāda kā durvju *uzpasēšana* un cilvēku sveicināšana. Tā arī viņš tiek nolikts savā postenī pie ārdurvīm.

– Labdien! – jaunais darbinieks žirgti uzsauc.

– Labdien! – Gara auguma vīrs ar telefonu pie auss aizslīd tālāk pa gaiteni.

Dažas minūtes vēlāk.

– Sveicināti!

– Labdien! – pusmūža sieviete garlaikoti atrauc.

Vēl pēc dažām minūtēm.

– Sveiki! – Atbilde ir rokas mājiens un rādītājpirksts, pavicināts uz bezvadu austiņu pusi.

Pēc pusstundas.

– Labdien! Jauku dien... , – steidzīgs cilvēks aizmetas garām, fokusējoties uz savu galamērķi, – ...u!

Pēc desmit minūtēm, šoreiz berot kā pupas: – Labdienbrīnišķīgdienējums!

Puiša platais smaidis satumst pēc nevērīgi pasviesta skatienu viņa virzienā. Vai viņš, sākot šeit strādāt, ir pārvērties par viegli pelēko betona sienu, ko stutē? Visu vasaru pavadīt imitējot padomju laika ēku - nē, to gan viņš nevēlas. Tā jau viņš sarūgs kā vectēvs savā pirmspensijas darbā. Mēģināsim vēlreiz. *Hmm...* Vai tik nesāka līt ārā?

– Sveiki! Kaut drīz atkal spīdētu... - steidzīga māmiņa ar meitu jau ir gabalā – ... saule.

Re, nāk vēl kāds. Vēlreiz.

– Labdien! Līst kā ar spaiņiem, vai ne?

– Tā jau tas ir, jā... – Vecītis viegli uzsmaida un notrauc lietus lāses no izvagotās pieres.

Eu! Atsaucība? Pagaidi, es zinu vēl dažus

teicienus...

– Labdien! Pēc lietus atkal saule..

– Jā, labdien!

– ... spīd.

Ah, nu labi. Vismaz piekrita.

– Labdien! Ne ik dienas lietus līst, ne ik dienas... saule... mākoņos... slīkst? – Bļāviens, kā bija tas teiciens? Puisis meklē atbildi sienās, bet no grāvja laikam neizdosies izlīst. Beidzot sadūšojas acu kontaktam, gatavs caururbjošam, vērtējošam skatienam, kādu mēdza raidīt latviešu valodas skolotāja Mežakļava viņa virzienā.

– Sveiki! Paldies! – Un meitene, *gumpīšiem* čīkstot, paskrien garām.

Paldies? Paldies, ka nesāki klaji smieties par manām dzejas prasmēm. Izskatās, ka nemaz nepamanīja manu *remiksu*. Tātad labi pārveidoju? Zinu, kas jādara. Jāpajautā vecmāmiņai, kā tad pareizi bija tas sakāmvārds, un vēl daži citi.

Šorīt puisis ir lieliskā noskaņojumā. Viņam ir jauna lasāmviela. Papīrs viegli kutina pirkstgalus, reizē nomierinot un kārdinot ar informāciju, ko slēpj viegli apburzītās lapas.

– Cūka kasās, zirņos ies!

Pusmūža sieviete aizdomīgi paskatās un atmet ar roku. Pagaidi, pamēģināšu citu lapusi.

– Kāda bite, tāds medus. – Viņš laipni uzsmaida meitenei ar agresīvi zaļu somiņu.

– Sveiki!

Pēc viņas kādu laiku neviens nenāk. Jauneklis šķirsta jauniedoto grāmatiņu, pilnu ar frāzēm, ko līdz galam nevar atšķetināt. Varbūt jāpameklē kas loģiskāks.

– Kas grib tīru ūdeni, tam arī jāmeklē tīrs dzeramais trauks. – Nu re, te uzreiz viss skaidrs. Tīrs ūdens - tīrs trauks. Tātad jāmeklē likumsakarības, *hmm...*

– Nē, paldies, nesen padzēros. Man tikai uz pierakstu!

Pagaidi...

– Ūdens spīdošs, bet kalns slīdošs, – puisis zinoši māj ar galvu, laimīgs, ka izgājis no si-

tuācijas un atradis vēl vienu sakāmvārdu par ūdeni.

– Ā, nu jā, – mulss smaids un izvairīgs acu kontakts.

Šis pat ir diezgan jautri. Jaunietim amats rokā, un vasara jau sāk izskatīties diezgan *feina*. *Moška* pat kaut ko iemācīšos un varēšu paspīdēt nākamajā mācību gadā!

Līdz pienāk diena, kad grāmata ir kā akaci iekritusi. Līdz ar to oma arī kaut kur pagrimusi.

– Labdien!

– Labdien!

Nopūta.

– Sveicināti! Laimē tur, kur grāmata mīt... – puisis gurdēni nosaka, cenšoties iztēloties zaļos vākus, kas bija viņa uzticamais laika kavēklis.

– Pareizi. – Un skolotāja Mežakļava pavicina savu šīs nedēļas lasāmvielu.

– Pareizi?

– Kā redzi. Kas zināt negrib, gudrs netiek. Līdz septembrim! – Un dāma spriganā soli aizsteidzas savās darīšanās.

Jauneklis iztaiso muguru. Vai tas tiešām notika? Vai viņa tikko akceptēja manu pašdarinājumu? Līdz grāmata uzradīsies, viņš ņems grožus savās rokās.

– Labrīt! Laimīgs tas, kam zelta lakatiņš kabatā!

Šaurs smaids, lēni galvas mājieni. Izdevās.

– Laba diena! Kas nestrādā, tam ledusskapis tukšs. – Garāmejošais bērns rausta mātes mēteļa apakšu un prasa, vai var nopirkt bieziņa sierīņu.

– Koks nekūr, kamēr pilns ar dzīvību!

– Strādīgs kā māsainiece.

– No mazas dzirksteles var vesela pils no-
degt.

Atbildēs tikai 'jā' un 'sveiki'. Paldies par uzmanību. Vai tā visi skolotāji jūtas?

– Dzīve ir laba, ja prāts ir kur kārts.

– Mūžu dzīvo, mūžu elpo.

Tiešām? Pat nekas no mīlīgā pāra gados?

– Netīras rokas var nomazgāt, bet melnu humoru - ne.

– Kur akmeni liek, tur tas sēdēs līdz mūža galam.

– Ar pliku roku bites neķer.

– Strādāt ir sudrabs, bet gulēt ir zelts.

Vārti bija vaļā un savārstījumu straume vairs nebija apturama. Izrādās, ne visi kursēja puisim garām neieklausoties. Pieraduši dzirdēt „lai jums jauka diena” un “patīkamu nedēļas nogali”, apmeklētāji automātiski atmeta „paldies”, bet aizejot ap stūri, sāka apdomāt, ko patiesībā dzirdējuši. Un neordinārie salikumi, atstājuši pēdas atmiņā, bija aizstaigājuši pie jauniem klausītājiem – no auss ausī, no mutes mutē.

Kas jaunajam darbiniekam sākās kā sevis izklaidēšana, pamazām pulcēja interesentus. Vairāki pilsētiņas iedzīvotāji viņa darbavietā iegriezās sākumā, lai tikai redzētu šo puisi no nostāstiem, bet vēlāk lai saņemtu vienu no šiem unikālajiem teicieniem. Uz pilsētiņas sienām sāka parādīties grafiti ar puīša labākajām pērlēm, tika apgleznota vietējā keramika, cilvēki uz ielas aizvien biežāk apmainījās ar savādiem teicieniem, jo novēlēt tikai jauku dienu vairs nebija *trendīgi*. Un, protams, vēl svarīgāk bija uzzināt pēdējos modes kliezdzienus.

– Tas ir jaunākais no Barona, biji jau dzirdējis? – un, – *Hei*, tas jau izklausījās pēc Barona, centies atkārtot?

Šādas runas varēja dzirdēt, ja pa laikam izņēma ausiņas no ausīm. Bet pats jauneklis, kā ierasts, katru dienu bija savā postenī, noteikti ne vairs kā pelēka siena, un viņa ietekme tikai (r)auga plašumā.

– Vai neesi domājis ielikt video Tūdaliņā? Ar saviem teicieniem darbā? Būtu *bomba*...

– Domā, ka es drīkstu filmēt citus bez atļaujas? – puisis atbild pavisam tramīgi, nevēloties riskēt ar darbu, ko jau iemīlējis.

– Filmē sevi, tavs smaids lauž sirdis!

– Kas nemēģina, tas nedzer limonādi... ☐

Gvido Drage

– dzejnieks un prozaiķis; divu dzejas un haiku krājumu autors, publicēts vairākās latviešu haiku izlasēs. Latviešu oriģinālliteratūras balvas „Krusta ļaudis 2022” specbalvas ieguvējs par stāstu krājumu *Karma – sūtra. Stāsti* (Latvijas Mediji). Stāsts „Mildu maiss” prozas konkursā lasījumos „Tukuma prozas fermentācija 2022” žūrijas vērtējumā ieguva 2. vietu.

MILDU MAISS

Nometu grāmatu un nodzēšu gaismu. Romāns dažreiz līdzinās vientuļnieka sapnim. Nu, vientuļības arī man pietiek, tāpēc savus sapņus turu piesietus, lai neatļaujas pārāk daudz. Vislabāk pirms iemigšanas dot sapnim darbuzdevumu. Ne vienmēr izdodas, taču vērts pamēģināt. Jāieliek punkts apziņas tumsā un jāpaplašina līdz bildei.

Kas te man tagad no tā punkta izlupinās? – Šoseja. Plata. Krustojums – Ādaži... Kreisajā pusē betona kupols. Restorāns!... Velloš, kādreiz te laidām forši!

Ja kas, mani sauc Olafs. Toreiz ar palamu Lafa. Senču dotais vārds tevi programmējot dzīvei? Suņa murgi. Nav ko jātīc sūdaiņiem māņiem. Ar labu nakti.

Mostos sēnīgā... nē, sēnainā juškā. Aizpagājušā naktī kārtīgi nolija, mož bekas arī būs pamodušās. Un tā juška nav nekāds jušķis vai dūmvada šiberis, ko netaikā aizsaukot, var, paldies dievam, nepamosties. Es, protams, gribēju teikt – velnam par prieku nepārkrustījies. Priekšnojauta ir nākamības kurlmēmais viesis.

Ne kafiju dzēris, ne maizes rikā kodis, uz mežu prom. Jāiet pāri rasotai, smagā veldrē sagulušai pļavai. Bridiens pretī rudenim. Rasas pilieni kā dimantiņi mētā dzirkstis (fu kāds nodrāzts štamps). Lauka vidū suņaburkšķa stādaigs kā sargaldāts. Galā tam ziedkronis cakains, tajā zirnekļa tīkls rasains dzirkstī. – Burkšķi, tu tiec par ķeizaru iecelts, reiz tev kronis jau ir. Iepurinu trīs lāses mutē – oho! – stiprāks par vodu.

Nu, skaisti, bet kā ar sēnēm? Ir gan! Reku pretī nāk apšu beka – baltu, stingru kātu, oranžu, tvirtu galviņu. Gatavais lingams.

Mīļākais izmērs. Pannai. Šņikt, nost. Tālāk vēl vesela ģimene. Savācu kurvī, eimu tālāk. Egļu vēri – jess! – bar-ravika. Cepure tumša kā egles ēna, takšu pēc razmēra japāņu tējas namiņa lielumā. Nez, Japānā egles aug? Nav laika gudrot – šņikt šņakt. Blakām mazs un vēl mazāks. Kurvis drīz vien pilns. Un smags.

Medību karstumā izmetu vēl pāris loku – vairāk nav. Vai tev nepietiek? Kurš to lērumu tīris? Kurš ceps? Slāju mājup un domāju – man vakariņām par daudz, jāpiezvana kādam. Vai kādai. Ritinu kontaktu sarakstu – tam nē, tā negribēs, paliek... Lilita – veca brūte – kā teica viens ekrāna džeks. Bet proties jel kaunu, kāda brūte? Sieva, kauč bijusi. Tava vienīgā bērna, tavas meitas Aelitas māte. Šķīrušies esam jau stipri sen un pa labam, pa retam sazvanāties. Mož labāk nekontaktēties? Bet sēnes viņai trakoti garšo. Meita gan mani vairs neatzīst. Aelita – mana tālā zvaigzne...

Lila atbild uz sitiena – kāds prieks, Olafi! – simts gadu, ko dari... Ko, baravikas? Braucu skriešiem!

Brienu pa nožuvušo pļavu un pasveicinu Burkšķi. Mirdzošo godību šis zaudējis, toties no kroņa sidrabainā pavedienā karājas zirneklītis. Tāds ligani klusējošs rudens distributors. Toties Burkšķis pēkšņi atbild ar skaļu brum-brum-brum. Kas tie par jokiem? Ieklausos – nē, skaņa nāk no manas mājas – itin kā tur cūkkartupeļus bleķa toveri bētu. Metu platu soli. Sētsvidū ekskavators ruc un garu kaklu snaikska kā tāds brieža mutants. No metāla zvēra izlien gnoms un rupji lamājas. To punduri es pazīstu kopš vidusskolas, tas ir Gunvaldis jeb Hunnis, un lamājas viņš tāpat kā tolaik – mātes vārdiem. Nokāšot puķūdeni izdodas saprast, ka es esot pasūtījis meliorācijas tehniku, bet neliekoties zinis aizdauzījies sēnot. Neko neesmu sūtījis! Tikai reiz starp citu pasūdzējos pagastvecim, ka mežizstrādes kaimiņi manu teritoriju izvešanai izmantoja, taču pameta nesakoptu. Amatvīrs būs izdarījis spiedienu.

Lai apklusinātu Hunni, uzaicinu uz vēlo brokastu kafiju. Stingri ņemot – agro pēcpusdienas tēju (five o'clock). Šis pieprasa viskiju. Progresē, maita. Viskija nav. Toties ir samogons, kārtīgs stakans (tulkojums googlē). Sākam jau atcerēties vecos laikus. Atkārtot stakanu? Nē, darbs tomēr jāpadara. Nāc rā-

dīt, Lafā. Ekskavatora kausam cērtoties pirmajā dangā, ierodas Lilita.

Tā. Jau klāt. Ir, ir sēnes, baravikas arī. Reku ņem. Piedod, citam kam nav laika – pati redzi. Bet kā tu uz mana šaurā ceļa apgriezies? Pagalmu nobloķējis šitas prēriju jātnieks ar savu treileri. (Velloš, es simts gadus netikšu no tā sievišķa vaļā!) – Ko mēs te rokam? Vai tad neredzi?... Te mani vells aiz mēles parāva: – nē, redzi, te mans vecaistēvs, streļķis, krieviem 40-tajā gadā ienākot, ādas maišeli ar ulmanlaiku mildām, pieclatniekiem, noracis. Zem vecās ābeles... Nu gan Lilita skatās manī platām aizapvārkšņa acīm.

Ja godīgi – tajā brīdī Hunnis ar savu dzelzi uzdzina man pēkšņu niknumu – kāda velna pēc viņš te kārstās? Vajadzīgs man tāds sūdainis grāvis, kad blakus Lita vēl tīri smuka un tvirta. Nu, nekas, kā uznāca melnais, tā arī pārgāja. No otras puses skatot – tāds Gunvaldis varbūt izrādījās likteņa pirksts – nav ko divreiz vienā upē – vecā brūtē kāpt. Jo izskatījās, ka Lita gatava noticēt arī ziliem marsiešiem, lai tikai man tuvāk tiktu. Viņa mākot ar svārstu apraktu mantu atrast. Kā tad, vai tu ar Taro kārtīm vēl zilē? (Ragana gatavā). Īstajā vietā ekskavatorists pa vidu kliez, lai nākot darbu tālāk rādīt. – Pardon, mīļā sirds, man jāskrien. Tūlīt tavu auto apgriezīšu, pati vēl iebuksēsi... Vai, mājas vīns, paldies! Žēl ka neiznāk pasēdēt, bijušo atcerēties. Sveicini savu Kasparu, isteno brūveri. (Malacis, ka toreiz man tevi atkantēji – bet to es neteicu skaļi.) Un skatījos kā Lilitas autiņš nīgri kā nepabarots zirgs prom aizkratījās.

Speru dažus tikpat negribīgus soļus līdz grāvim: – Pietiek! – saku tam velna Hunnim, – Lien ārā no sava racējcirceņa, ejam iedzert.

Pamodos nakts vidū, tumsas spēka stundā. Modos pilns sapņa vizošās tumsas, kurā man tika skaidri norādīta vieta dārzā zem vecās ābeles, un bargā balsī neverbāli pavēlēts: – Roc te! Te es tās mildas apraku.

Nakts gaiša, man lāpsta rokās, roku kā put. Drīz vien dūriens izveļ melnu maišeli. Tur iekšā nepārprotami šķind vecs sudrabs. Ceļu maisu plecos, došos mājup naudu skaitīt. Taču jo soli speru, jo smagāks top maiss... Beidzot tik nepanesami smags, ka saplacina mani pret cieto zemi. Zāles stieбри izaug apkārt kā mežs.

Tādam izplātam man izaug sešas kājas. Maiss guļ uz muguras pieaudzis, bet nu jau šķiet ceļams. Jā – sešas atsperīgas kājas nes labāk par divām. Tāda transformācija varbūt ir vardarbīgs cilvēktiesību pārkāpums, tomēr neļūtos slikti. Atrastais depoziāts silda apziņu un karsē miesu, kamdēļ sagribas iedzert. Paskatos apkārt. Pa tādu milzīgu zaļu banāna lakstu lejup rit dzidra lāse. Palsa gaismiņa apkārt snaiķstās, saule lec, rasa krīt. Tas lakstauģis laikam ir tikai dārza gārša, tak labi noderējis kondensāta uzkrāšanai. Man atliek vien muti paplest – klunkš! Labs padzēriens. Tik labs, ka žāva drīz vien klāt.

Otreiz mostos, kad saule spīd zilā debesī. Izstaipos, pašūpojos – tāds pat seškājis vien esmu. Man ir hitīna bruņas, bet tas agrāk šķindošais maiss sācis klunkšķēt. Patiesi – tur iekšā skalojas. Kas notika? Galva no karstuma dulna. Starp lāpstīņām iedur – itin kā ērces žokļi iecirstos. Dzelonis urbjas cauri mugurkaulam barības vadā iekšā. Biezs klunkšķis nokrīt lejā. Drīz vien atraugu uzsit – nafta!? Kurš ko tādu varēja gaidīt!

Bet paga. Gremošanas process sācies. Iekšā rūgst, izdalās gāzes, kāpj spiediens. Aizdedzes dzirksts no indukcijas. Ierūcas dzinējs! Vēl tikai jāpieregulē taktismērs cilindros. Griezes moments caur transmisiju nonāk gaitas mehānismā. Spēks rodas kaulos. Labi. Kas tālāk? Nu – pa izvadkanāliem no manis balts šķidrums sūcas. Ātri cietē pavediens. Un ritinās ritinās, es tajā jau karājos, šūpojos. Vai ku forši! Zeme tur lejā zaļa un apaļa kā milzīga zirnīs. Cik nu tāds zirnīs milzīgs var būt? Mierīgi pagūšu savā tīmeklī ietīt un iepakot. Ripojam! Vēl jau visādi Liča kari un cita jautrība priekšā. Tinam pinam – tīmekļa stihija.

Es pagaidām mierīgi šūpojos pavedienā no suņuburkšķa un skatos kā tas (otrs es?) meža zābakos garām brien. Apstājas. Skatās. Ko lūri? Šālē tālāk savās dillēs, nedomā mani aiztikt. Šis tā kā sniedzas. Man viņš jāapsteidz. Viena mana kājroka pagriež aizdedzes atslēgu – dobji ierūcas dzinējs – brumbrun-brum. Skaņa vilnī pāri laukam. Tas pie zaļā auga saslej ragus, atraujas no manis un vāžo prom. He-he! Tā tev vajag. No likteņa neizbēgsi. Pasvilpju nedzirdami. Vējš atsken, norauj mani no burkšķa – lidojam.

Stihija pāri pasaulei. Nez kāpēc tīmekli sauc par alternatīvo dabu?

Kas par stulbu sapni! Nākamajā rītā paģiras. Pat ne paģiras – tāda savāda juška. Ieklausos sevī – nekā īpaša, jūtos galīgi iztukšots. Bet tas jau pie lietas pieder. Taču ne tas vien – no ārpuses... troksnis? Kā tad, pie durvīm klauvē. Velns parāvis kas tur varētu būt? Gan jau Hunnis grib paģiras lāpīt. Neiešu atvērt.

Dauzās atkal. Cik var! Būs laikam jāatver. Biksēs kājās man ir? Velkos. Cenšos neskatīties uz dzīru galdu ķēķī un pieķēzīto grīdu. Kalendārs pie sienas tāds papluinīts. Kas šodien par dienu. Slēdzu vaļā – ko vajag?... Jessiņ! Mana nīprā pīrāgu kaimiņiene pāri ar Hunni. To es nebiju gaidījis. Šī rikšo apkārt seksuāli norūpējusies bēgot no vientulības – skaidrs. Bet šamējam tak sieva mājās... jāklis tāds. Ko blenžat stulbi? Kāpēc ieslēdzos? Zvanus neceļu? Kas jums par daļu? Uz durvīm uzraksts? Kāds, ellē, uzraksts?

Hunnis apgriež mani apkārt, tā ka skatiens mans, kur tu liksies, ārdurvju vērtne ieduras. Tur drukātiem burtiem (lai rokrakstu nepazītu) ar kokogli rakstīts: MĪLU LITU.

Tā. Ak šitā gan? Ha!

Ha-ha! Vella sievišķis, es jums pateikš! Bet ko ta jūs nodomājāt – ka es to pats? Un ko ta vēl? Ka ieslēdzies, ka neatzvanu... Šitā jūs domājāt. Nu, tad ejam skatīt – vai es kur nekarājos? Laiņi lūgtu! Madam! Mesjē!

Nu tak izstaigāja visas istabas kā gaisā pasīti mūjābeles, pacentās pat man neuzkrietoši pieskarties – vai esmu īsts. Kafēju dzersiet? Nē. Svaigā gaisā labāk, dārzā zem ābeles. (Ziemsvētku naktī vajagot ābeles ar biksēm klapēt – bagāta raža būšot.) Vecajā ābelē karājas āboli lieli un smagi kā sārti lukturi, un būkšķot krīt zemē. Ņemiet, mīļie, ņemiet. Paldies, ka mani atcerējāties. Ja kas – vēl jau kūts un pagrabs neapskatīti palika. Nevajag? Kā teiksiet. Arivaderči Roma!

Uzskatīsim, ka meliorācijas darbi manā sētā beigušies. □

2000. gadā *Karogam* tika svinēta 60. gadu jubileja. Mani 1999. gadā lūdza uzrakstīt. Māra Zālīte gribēja, lai rakstītājs pats nav iekšā procesos un ne no kā nebaidās. Es, savukārt, toreiz strādāju literatūras institūtā un ar rakstniekiem īpaši nečupojos un arī nedrebēju. Biju ideāla kandidatūra. Tie ir seši turpinājumi. 40, 50., 60., 70., 80. un 90. gadi. *Karogs* tos arī nopublicēja. [Tas lasāms 2000. gada Karoga visos nepāra numuros. red] Tracis bija pamatīgs, tomēr pēc tam izdošana Latvijā nevienu neinteresēja, *Karogs* pats tā kā gribēja, bet tad Māris Čaklais ar lielu vērienu iztērēja visu naudu un sataisīja parādus. Turklāt es viņu nenosaucu par *Karoga* desmitgades autoru. :) Pēc viņa nāca Kolmane, bet tad vairs nebija naudas, par ko. Nebiju arī tik apsēsts grafomāns, lai pats to grāmatā izdotu. Pat ja to tagad mēģinātu darīt, ir ļoti grūti ar izplatīšanu nodarboties. Negribas sēdēt kā manam vecpapa ar dažiem tūkstošiem reiz izdotiem Jāņa evaņģēlijumiem pagultē. :)

Pievienoju pirmo rakstu. Tam ir pat vecais nosaukums. Neko neaiztiku, vienu izkritušu vārdu ierakstīju beigās. Godīgi varu pateikt – tas, ko man pārmeta, ka neesot dokumentu un arhīvu, bet tos man arī neviens neprasiņa – vienošanās turklāt bija par drukātiem tekstiem, un nejutos vainīgs, ja tajos dažs labs izskatījās diezgan slikti. Vajadzēja domāt, ko raksta. Kopumā tas bija jautri un man patika. Nav jau arī tā, ka es tur uzmetos un visus gribēju nokaut. Tomēr, lai cik dīvaini šķistu, tas kompartijas cerbers *Karogs* ar visu savu politgrafomānu varzu tomēr deva iespēju publicēties latviski, kas, ņemot vērā „brālīgo PSRS republiku laimīgos” piemērus, bija diezgan liels retums padomijā, kur malienes spieda runāt, rakstīt, domāt un mīlēt krieviski.

Arno Jundze

Arno Jundze

KAROGS 1940-1949. PIRMĀ DESMITGADE

No sapņa par jaunu pasauli līdz personības kultam

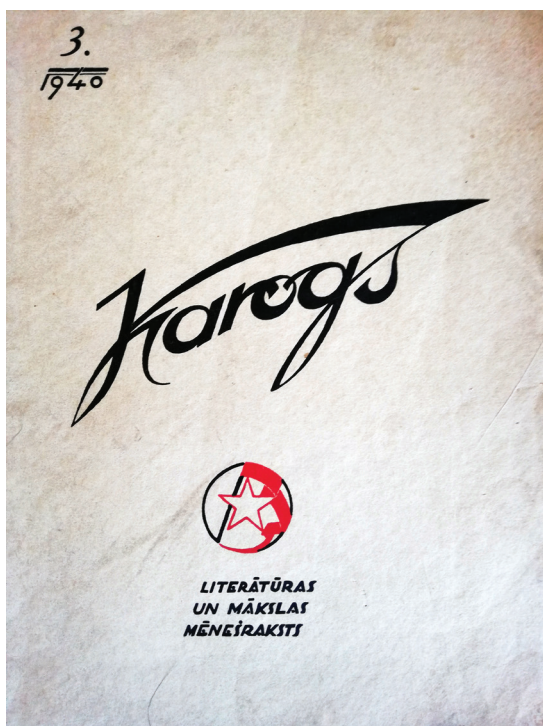
Mūsu ēna un vēsture ir lietas, kas mūs allaž pavada – vēlamies to, vai nē. Ar ēnu esam spiesti sadzīvot neatkarīgi no tā, vai savā atspulgā saskatām milzi, vai punduri. Turpretim vēsturi dažkārt pārrakstām vai ik pārdienas, cerībā ieraudzīt sevi tādu, kā to pieprasa acumirkļa izdevīgums – esam te balti, te sarkani, te sarkanbaltsarkani: te zili, te zaļi vai vēl nez kādi, aizmirstot mūžseno prātuļu par vēžiem un kulītēm. Laiks tomēr ir vienīgais visu lietu un vērtību mērs un saber pa maisiņiem gan ākstus, gan varoņus, gan tos, kas pa vidam. Tas, kurā ķeselē iesvērs tevi, nav vēstures, bet vienīgi tavu darbu, vārdu un domu saskaņas jautājums un vecā bārdainā veča Hronosa untums.

Jaunās tūkstošgades septembrī svinēsīm 60. jubileju vecākajam aizgājušā gadsimta latviešu preses izdevumam. Daudziem šī brīža realitātē iestīgušajiem tautiešiem par lielu pārsteigumu tā tituls piešķirams žurnālam *Karogs*, ekonomiski neizdevīgam, no biznesa viedokļa nerentablam žurnālam, kas visus sešdesmit gadus savās lappusēs nesis lasītājiem latviešu literatūru. Dzimis tautai tik liktenīgajā četrdesmitajā kā komunistiskās iekārtas simbols un parādes mundieris, tas pārdzīvojis savus dibinātājus, tirānus, vadoņus, iekārtas. Dievam un cilvēkiem, radot lietas un žurnālus, dažkārt misējas. Solot nest jauno un ārdīt veco, *Karogs*, tā priekšniekiem negribot, sargājis mūžīgo – tautu, valodu, kultūru. Tiem lasītājiem, kas pēdējo gadu grēku nožēlas un pārkrāsošanās steigā varbūt jutīšies samulsuši vai pat aizskarti, pārļapojojot iepriekšējo gadu desmitu numurus, un sauks: „kam mums tas vajadzīgs, negribam nekā par to dzirdēt”, gribu atbildēt: arī *Karogs* ir mūsu vēsture, to nav iespējams pārrakstīt, izdot no jauna vai noklusēt. Un reiz mums ir jāizlemj – iet tālāk, vēstures kļūdas neatkarītojojot, vai kārtējo reizi izlikties, ka visa TĀ nemaz nav bijis un gāzties atkal no grāvja grāvī, no bedres bedrē. Mums nav jāsarst un jāvaimanā par mūsu vēsturi. Bez tās nebūtu ne manis, ne arī tevis, lasītāj. Mācīsimies un domāsim, kā dzīvot, ka-

mēr mums šī iespēja dota, bet netiesāsim, lai paši netaptu tiesāti.

Un tā 1940. gada vasarā pēc padomju tanku ienākšanas neatkarīgi no tā, vai tos bučoja kreisi noskaņoti bāleliņi, vietējie ebreji, atbrīvoti kriminālnoziedznieki, vai no Maskavas importēti čekisti – latvju tautumeita brīvprātīgi vai piesmieta ar lielām oficiālām urravām, rietumu sabiedrotajiem mīļi smaidot un pirmajiem, cilvēkiem pielādētajiem lopu vagoniem austrumu virzienā izgaistot, pievienojās draudzīgajai padomju tautu saimei. Pazūd lats, Latvijas armija, policisti no ielām, dažs turīgāks kaimiņš, nemaz nerunājot par tādiem ierastiem niekiem kā tradicionālie preses izdevumi. Komunisti sola visu celt un būvēt pa jaunam. Arī literatūru, jo tā, neapzinīgā, līdz šim neesot pievērsusi vajadzīgo uzmanību ne titāniskajiem Marksa un Engelsa pūliņiem, ne apskaužami produktīvajai Uljanova politiskajai daiļradei un nesaprotot, ka tās augstākais virsuzdevums esot kalpot proletariāta interesēm. (Ļeņinskā mācība jau no pašiem pirmsākumiem pastiprinātu vērību pievērsusi masu ietekmes līdzekļiem, bet rakstnieki savulaik bija vieni no ietekmīgākajiem sabiedriskās domas paudžiem.) Tāpēc nav brīnums, ka jau 1940. gada septembrī, tieši gadu pēc Otrā Pasaulē kara sākuma savas gaitas uzsāk *Karogs*, izdevums, kas nenoliedzami iecerēts kā padomju Latvijas radošās inteliģences politiskais rupors un virsuzraugs. Lai arī jaunā vara sola visu darīt pa jaunam, žurnāls vismaz sākotnēji kļūst par vecās un dzimstošās pasaules savdabīgu hibrīdu. Ne velti tā titullapā lasām tipisku pirmās neatkarības gadu Latvijas frāzi „Literatūras un mākslas mēnešraksts”, kas papildināta ar jaunmodīgo, anatomiski mulsinošo „Latvijas PSR rakstnieku savienības orgāns”. Pirmā numura titulfotogrāfijā gluži mājīga miera atmosfērā savu pīpīti aizkūpina biedrs Staļins, šķiet vadonis nevar sagaidīt brīdi, kad viņš kļūs arī par latviešu dzejas galveno lirisko varoni. Pirmo *Karoga* redakciju veido **A. Upīts** (atbildīgais redaktors), **Ž. Spure**, **V. Lācis**, **J. Lācis**, **J. Niedre** (redaktori), **H. Līkums** (konsultants mākslas lietās), **K. Freinbergs** (konsultants teātra lietās), **A. Grigulis** (redakcijas sekretārs). Kā redzams, četrdesmitā gada jaunās kārtības celtnieki literatūras frontē labprātāk tomēr balstās nevis uz dažiem no centrālcietu-

ma izlaistiem vai Krievijā mītošiem politgrafomāniem, bet gan sabiedrībā pazīstamām personībām, labi saprotot, ka tautu, kas divdesmit neatkarības gados pieradusi pie labas mākslas, būs grūti pievērst padomju literatūrai bez ietekmīgu autoritāšu atbalsta. Tomēr jau pirmā izdevuma lappuse parāda, kas ir īstie noteicēji gan *Karogā*, gan padomju sistēmā kopumā. Programmatisko ievadu „Darbu sākot” parakstījis ne jau formāli galvenais – atbildīgais redaktors – respektablais rakstnieks A. Upīts, bet gan ne vienam nepazīstamais polituzraugs Ž. Spure. No visiem literatūrai veltītajiem manifestiem šis ir viens no dīvainākajiem, kādu jebkad nācies lasīt – skaidrs un vienkāršs kā gludekļa lietošanas pamācība – atklāti biedējošs un pavēlošs kā cietuma apsardzes uzkliedzis:

„Literatūrā, glezniecībā un skatuves mākslā jāpieteic karš tukšajam formālismam pa labi un kreisi.

Vadošais pamatprincips ir sociālistiskais reālisms. Tā ir mūsu prasība, darbu sākot.

Daudziem vajadzēs atteikties no lieluma mānijas un pašslavināšanās slimības. Prasības būs augstas, un tikai darbs būs vienīgā kritērija katra darbinieka vērtējumam Padomju Sociālistiskajā Republikā.

Karogs būs vadošais žurnāls
literatūras frontē, viņa uzstādītās
prasības būs saistošas katram
literātam. (1940,1,4)

No literārā viedokļa *Karogs* savā pirmajā dzīves desmitgadē (sācis gaitas 1940. gada septembrī, tas apraujas 1941. gada jūnijā, 1942.-1943. gados izdots Krievijā 3 sējumos almanaha formā un kā mēnešraksts atjaunojas 1945. gadā) nav uzskatāms par monolītu un nedalāmu veidojumu, kas no pirmās dienas konsekventi īsteno tā dibinātāju kursu. (Ne velti 1945. gadā, izdevumu atjaunojot, izskan pārmetumi par 1940.-1941. gada *Karoga* ideoloģiskajiem trūkumiem. Domāju, ka žurnāla vēstures izpēte būtu biezas monogrāfijas vērtā, tai vajadzētu ietvert ne vien publicēto tekstu, bet arī visu arhīvu, PSKP atstātā mantojuma un aculiecinieku atmiņu analīzi.- aut.) Atzītu rakstnieku nevēlēšanās (daži izņēmumi tikai apstiprina šo apgalvojumu) iesaistīties sociālisma celtniecībā (arī piespiedu iesaistīšana) galu galā izrādās galvenais klupšanas akmens padomiskās kārtības organizētājiem, un latviešu literatūra uz vairākām desmitgadēm tiek atsviesta atpakaļ savā vēsturiskajā attīstībā. *Karoga* pirmie numuri, lai arī neuzrāda īpašas mākslinieciskas virsotnes, tomēr ir labākie šajā desmitgadē, jo brīvvalsts literārās tradīcijas un bailes no vispārēja apsmiekla ir tās, kas atur no atklāti vāju vietējo autoru darbu publicēšanas. Pirmo numuru pašmāju rakstnieku un dzejnieku produkcija patiesībā vērtējama kā vairāk (A. Upīts) vai mazāk (V. Branks) izstrādāti kreisas, reālistiskas ievirzes sacerējumi, kas mijas ar aizsaulē aizgājušu vai vēlāk otrā krastā piestājušu autoru (Rainis, P. Ērmanis, R. Skujiņa) liriku, turklāt vēlāko gadu obligātais sarkanums dažā darbā piesaukts tik vien kā: „Tramvajs sarkaniem uguņiem / aplej mājas un sejas, / Liekas, ka dunošai pil-sētai/ pāri ugunsgrēks slejas.” (1940,1,42) Latviešu rakstnieki kopumā izrādās slinkāki vai neattapīgāki par citu padomju tautu kolēģiem, un rindas: „Aust plašai pasaulei gaisma, / To Ņeņins ar Staļinu ver, / Bet tumsoti naidīgā kaismē/ To ļauni iznīdēt cer.” (1940,1,82) Ž. Spures partijas biedriem jāpatapina no lietuviešu dzejnieces Solomejas Neris *Poēmas par Staļinu* atdzejojuma fragmenta. Ar mūsdienu skatu raugoties, *Karoga* pirmo numuru veidotājos valda zināma

neveiklības, pat kauna sajūta par dažu publicēto materiālu. Tā S. Neris poēmas tulko-tājs parakstījies ar kriptoniņu Ve-Ga (*Karogs* tradicionāli nav anonīms žurnāls), bet J. Sudrabkalns par paša atdzejoto uzbeku dzejnieku Gafura Gulama un Hamida Alim-džana sacerējuma „Lielā Fergānas kanāla ra-cēju vēstule Josifam Visarioničam Staļinam” pēcvārdā raksta: „Tulkojuma tulkojums, pro-tams, ir visai nepilnīga manta”. (1940,2,177. lpp.) Jā, patiesi slikts tulkojums var sabojāt mākslas darbu, bet, ko darīt, ja mākslas dar-ba nemaz nav? Latviešu literatūras vecajiem kadriem 1940.-1941. gada sezona pārvēršas par skolu, kurā gūtās mācības liek norīt ne vienu vien krupīti, un arī tas, izrādās, nega-rantē drošu izdzīvošanu. Skarbu dzīves un sirdsapziņas universitāti nākas iziet visiem – atzītajam bestselleru autoram V. Lācim, iz-bijušajam „pastmarku laizītājam” – pasta ie-rēdnim A. Grigulim, Rīgas pašpuikam A. Ča-ka, piebaldzēnam un „demokrātam” (P. Ēr-maņa apzīmējums) J. Sudrabkalnam, pašam P. Ermanim, konsekventi kreisajam A. Upī-tim – lielākajam padomju varas ieguvumam. Līdztekus viņiem – vairāk vai mazāk atzītiem, bieži ar patiesu talantu apveltītiem spalvas meistariem, caur *Karoga* lappusēm latvie-šu rakstniecībā ieplūst strāvājums, kam ci-tos apstākļos diez vai būtu lemts spēlēt or-ķestra pirmo vijoli. Tie ir profesionālie politi-ieslodzītie A. Balodis, V. Branks, M. Rudzītis, partejiskie grafomāni I. Leimanis, Ž. Spure, labās padomju literatūras fejas M. Ķempe, A. Sakse, pārliecinātie cīnītāji V. Lukss, J. Va-nags, P. Vilips. Daļa šo autoru bija pietiekami apdāvināti, citi vienkārši vāji, bet visus viņu vienoja trīs lietas: uzspēlēta vai patiesa ticība komunismam, panākumiem trūcīga pagāt-ne un padomju laika pēckara intelektuālajā vakuumā pavērtā rakstnieka karjeras iespēja, ko šie ļaudis – cits vairāk, cits mazāk – arī ne-kavējās izmantot.

Proza (1940-1949)

Karoga pirmās desmitgades prozu nosacī-ti var iedalīt divās grupās. Pie pirmās pie-der jau pieminētā kreisā spārna reālistis-kā literatūra, kuras senās tradīcijas lat-viešu rakstniecībā turpina galvenokārt A. Upīts. Epizodiski viņam pievienojas J. Jaun-sudrabiņš (stāsts „Vīrs kā ozols”(1941)),

E. Birznieks-Upītis (stāsts „Kalēju Mikus” (1941)), Lilija Grīva (stāsts „Pētera pēdējā vasara” (1941)). Abi pēdējie rada ideoloģiski izturētas J. Poruka Cibiņa un J. Akuratera ķalpa zēna Jāņa padomiskas modifikācijas. Šis strāvājums tomēr nav nedz labā toņa, nedz literārās modes noteicējs. Jau no pirmajiem *Karoga* numuriem aizvien uzstājīgāk sevi piesaka jaunā par socreālistisko (sākotnēji gan vairums nemaz nezina, kas tas tāds socreālisms ir) dēvētā padomju proza ar dažādajām tā brīža aktualitātēm – sociālistiskās dzīves celtniecību – rūpnīcām, kolhoziem, revolucionārajiem pagrīdniekiem, 17. jūnija notikumu izskaidrošanu, stāstiem par padomju tautu draudzību. Jau 1941. gada numuros šīs grupas darbi ir dominējošie un tie uz ilgiem gadiem kļūst vienīgie padomju varai pieņemamie.

1940./41. gada sezonā prozas kvalitāte piedzīvo smagu kritumu lejup un grimšana katastrofāli turpinās kā Maskavā izdotajā almanahā *Karogs*, tā atjaunotajā pēckara mēnešrakstā. Šis traģiskais lauzums uz ilgām desmitgadēm negatīvi iespaido lasītāja un epikas žanra attiecības, liekot runāt par latviešiem kā dzejnieku tautu, kas organiski nespējot radīt labu prozu. Šajā laikā aizmetņu formā dzimst visi tie socreālistiskie stāstniecības žanri, kas vēlāk pārpludina biedru un pilsoņu grāmatplauktus. Par literāro darbu varoņiem kļūst politiski izglītoti strādnieki, revolucionārie pagrīdnieki. Gluži kā no laikraksta *Cīņa* lappusēm izkāpuši, lietojot ne pārāk smalku, bet padomju gados tautā iecienītu teicienu, tie muld kā Trockis un pat krietni labāk. Tā, piemēram, K. Pimbera varonis uzvārdā Ziemeļis stāstā „Cēlājs” atradis plāvā kādu vēja pūstu avīzes lapu ar informāciju, ka Padomju Savienība brīdinājusi Lietuvu, savai draudzenei tūlīt nolasa vai veselu referātu par starptautisko stāvokli: „Nē, nē... – karš rietumos... Vai tu domā, ka lielā Padomju savienība var mierīgi noskatīties, kā mūsmāju kapitālisti koķetē ar sev radniecīgiem aiz robežām, aiz Baltijas jūras? Vai tu domā, ka jaunas intervencijas priekšā Padomju savienība, lai tur rokas klēpī?” (1941,6,773) Strādnieka, pagrīdnieka, bijušā politeslodzītā tēls latviešu prozas dārziņā uzzied visai plaši. Šī literārā varoņa popularizācijā lielāku vai mazāku artavu sniedz I. Leimanis, J. Vanags, J. Grants, Ž. Spure. Atkarībā no autoru iecerēs tas cī-

nās jaunās un laimīgās dzīves celtnieku pirmajās rindās (J. Grants „Notikums ar virpu”), revolucionārās pagrīdes avangardā (Ž. Spure „Īsti revolucionāri nelūdza”) u.tml. Kur strādnieki, tur industriālas problēmas, piegādes plāni un pretplāni. Laikam rakstnieku mūza nekad nav bijusi pakļauta ideoloģijas prasībām kā padomju gadu ražošanas prozā. Par vienu no šī žanra celmlaužiem uzskatāms J. Niedre un viņa sacerējums „Ceturtais fabrika”. Tā finālā ir pietiekami daiļrunīgs: „Šī gada Sociālistiskās ražošanas sacensībā par godu 1. Maija dienai ceturtais ķīmiskā fabrika ieguva pirmo vietu un ceļojošo Sarkano karogu, un seši fabrikas stahanovieši naudas prēmijas.” (1941,5,627) Rūpnieciskā ražošanas tēma vēlākajos gados sazarojas, un no pilsētas (A. Bērziņš „Notikums mehāniskajā cehā”(1949)) tā pārceļas gan uz zvejniecietiem (J. Grants „Jaunās spaiļes uzvara” (1948)), gan zemnieku sētām, kur savu komunistiskās uzvaras gājienu sāk kolektīvās saimniekošanas brīnumi – MTS, kolhozi un padomju saimniecības (V. Bērce „Svētki kolhozā”(1948)).

Atdzimstošā feminisma pētniekiem un tā vēstures cienītājiem vajadzētu rūpīgāk pakavēties pie padomiskā feminisma pirmsākumiem mūsu rakstniecībā. Slavenās mehānizatores Pašas Angelinas literārā līdziniece Kristīne Skuja uz dzelzotā četrriteņu rumaka *Karoga* lappusēs iepukšķina jau 1940. gada nogalē I. Lēmaņa stāstā „Traktoriste Kristīne”. Viņa brauc droši, pārliecinoši un vairs nebaidās pat no jaunās Vecpēpju saimnieces un tās piepēm apaugušās akas. Turpmākajos gados Kristīnes domubiedrenes un traktori latviešu prozā (arī dzejā) saimnieko itin braši. Rakstot par padomju sievietes tēlu, nedrīkst nepieminēt arī A. Kalviškas tēlojumu „Tautas deputāte” – vienu no pirmajiem pašmāju mēģinājumiem radīt jauno laiku varoņus. Mitoģizācijai izvēlēta kandidāte ir gana piemērota – PSRS AP deputāte Marta Duškina. Autore ievērojamai tautas priekštāvei, tai uzzinot par 17. jūnija vēsturiskajiem notikumiem, likusi savam vīram lielā pacilātībā teikt visai zīmīgus vārdus: „I mirt varētu .. Bet ne! Neprātīgi gribas dzīvot un strādāt!” (1941,1,65) Lieki piebilst, ka allaž izdevīgāk sūtīt mirt kādu citu.

Otrais pasaules karš jeb tā laika terminoloģijā Lielais Tēvijas karš *Karoga* lappusēs ienāk

1942.-1943.gadā. Līdz tam 1939. gada 1. septembrī ar ieroču palīdzību uzsāktā Eiropas pārdale latviešu padomju prozā pieminēta maz un miglaini. Karš ir karš. Frontinieku atmiņas, lai kādas tās būtu, nedrīkst kļūt par to paaudžu ironijas avotu, kuri šo laiku nav piedzīvojuši. Žēl vienīgi, ka ideoloģiskie žņaugi un obligātās klišejas darbus padarījušas bālus un vienādus kā silikātķieģeļus blokmājas sienā, tā arī nedodot iespēju frontiniekiem būt cilvēciskiem, nesamākslotiem un atklātiem līdz galam. Līdztekus kaujas šausmu izbaudījušo atmiņām tomēr jānorāda arī uz otru kara literatūras veidu, ko vēsu prātu raugoties, ne par ko vairāk kā mednieku stāstiem nenosauksi, jo to radītāji par vēsturiskajiem notikumiem rakstījuši, sēžot siltā vietnīā politdaļā. (Ž. Spure „Zemnīcā” (1943), I. Lēmanis „Dzimtenes sargi” (1943)).

Lielāko tiesu prozas publikāciju žurnālā *Karogs* veido stāsti, un padomju romāna attīstībā īpašu ieguldījumu žurnāls nesniedz. Blakus tādiem Dievu un cilvēku aizmirstiem darbiem kā J. Niedres ar tādu nosaukumu arī nekad līdz galam nublicētajai „Peivelišķu salai” (1940/41, grāmatā *Puišķānu sala* 194) pieminami arī fragmenti no R. Sēļa „Silaines muižas” (1946, grāmatā 1948), V. Lāča *Vētrā* (pirmie fragmenti jau 1945. g.), A. Sakses *Pret kalnu* (1947). Abi pēdējie gūst padomju varas ievērību un plašu publicitāti. A. Sakse tolaik augstāko rakstnieka apbalvojumu – PSRS valsts prēmiju saņem 1948., V. Lācis 1949. gadā. (Pirms viņiem Staļina prēmiju saņem A. Upīts 1946. gadā par romānu *Zaļā zeme*, un viņa darbs atšķirībā no iepriekš minētajiem patiesi ir godalgas vērts.) A. Sakses un V. Lāča romānu panākumus nosaka ne tik daudz to apšaubāmā literārā vērtība, cik mirkļa struktūra un sovjetiskās mašīnērijas pieprasījums. Bezpersoniski, melīgi, zooloģisku šķiru naidu un proletārisku pārakumu sludināšana, tumsonīga analfabētisma un falsifikāciju pārpilni tie kā kombikorms kolhoza govij tika nobērti padomju lasītāja priekšā un soli pa solim kaldināja mītus par tautas buržuāzisko cietumu Latvijas republikā, fašistiskajiem nacionālistiem un viņu pakalpiņiem, kas vēl šodien nav zaudējuši aktualitāti dažu politisko aprindu leksikā. Īpaši traģiski, bet likumsakarīgi (jo pīrāga un pātagas politiku staļiniskais režīms bija izkopis līdz pilnībai) –

A. Sakses un V. Lāča romānu panākumi nāca laikā, kad kara izvārdzinātā tauta pārdzīvoja lielāko deportāciju vilni tās vēsturē. Nomaiņijusi kalpošanu mūzai pret kalpošanu partijai, gluži kā Afrodīte tās mīta brutālajā pirmsākumā, no izsūtīto asiņu un asaru putām dzima padomiskā inteliģence – labi prēmētā un citādi atalgotā uzvarētāju paaudze latviešu padomju literatūrā.

Dzeja (1940-1949)

Karoga pirmās desmitgades lirika no mūsdienu pētnieka viedokļa ir daudz interesantāka un pamācošāka. Tā pārstāv labāko žurnāla publikāciju daļu un te daudz skaudrāk kā bezpersoniskajā prozā, kur autora individualitāte bieži vien atpazīstama tikai satūra rādītājā, varam vērot gan „vecā kaluma” autoru A. Čaku, J. Sudrabkalna dvēseļu lūšanu un pārdošanas padomiskajam Mefistofelim, gan apbrīnojamu padomju procesu ignorēšanu (P. Ērmanis, Ē. Ādamsons), gan pārliecinātu komunistisku patosu (V. Lukss) un bijušo politisko ieslodzīto naivo pārliecību, ka viņu cīņa par taisnības valsti vainagojusies ar panākumiem (A. Balodis), gan atklātus mēģinājumus izpelnīties (J. Vanags, F. Rokpelnis) maksimālu pēckara režīma labvēlību. Četrdesmito gadu dzejas sakarā nedrīkst apiet arī personības kulta izpausmespilgtu un neatkārtojamo, bet jau padomju laikos slēptu laikmeta iezīmi.

1940. gadā padomju vara *Karoga* autoru pulkam piesaista pazīstamos dzejniekus A. Čaku, P. Ērmani, E. Ādamsonu, J. Sudrabkalnu. Šie vārdi jauno izdevumu padara tautas vidū vieglāk atpazīstamu. Četrotnes tālākais liktenis ir visai atšķirīgs. Nesalaužamākais un konsekvētākais no viņiem izrādās P. Ērmanis. Viņš atrod spēku nezaudēt savu seju, neslavināt Staļinu un proletariātu un 1944. gadā izvēlas emigrāciju, lai pēc divdesmit gadiem tiktu apbedīts vācu zemē. Tipisks P. Ērmaņa *Karoga* lirikas paraugs ir dzejolis „Darba biedrenei” – vienkāršas sirsnīgas un nesamākslotas rindas: „Mēs strādājam. Mēs sēdam vienā telpā. / Stīdz laika vitne, mirklis mirkli skar. / Ne vārds no manis nesteidzas uz tevi, / Ne vārds no tevis neatskan uz mani, / Bet tuvu, tuvu izjūtu es tevi: / Dziļdziļi darbs un klusums vienot var.” (1941,489) Apbrīnas cienīga ir E. Ādamsona – jaunas un ne-

ārstējamas slimības novārdzināta dzejnieka – spēja nepievienoties jaunā režīma slavinātāju pulkam. Uz *Karogam* sazēlušas socreālistisko publikāciju druvas fona tie atgādina februārī izplaukušus ceriņus – skaistus, bet galīgi neiederīgus aukstajai padomijas ziemei. Gods un slava *Karoga* veidotājiem, pēc dzejnieka nāves žurnālā proletārisku nekrologu vietā publicēta E. Ādamsona rokraksta fotokopija ar rindām, ko varam uzskatīt par viņa atvadu sveicienu latviešu lasītājam: „Ja piedzimstam, lai nomirtu./ Tad nomirsim, lai dzimtu:/ Mēs dzivosim – kā es, tā tu-/Vēl daudz, daudz gadusimtu.” (1946,3,227) Arī J. Sudrabkalns rakstā „Erika Ādamsona piemiņai” (1946,3) nemaksā īpašas nodevas padomju režīmam.

Par to, kā lūza un tika laužts A. Čaks, pēdējos gados laužts daudz šķēpu. Tomēr nesteigsimies norakstīt it visu, ko dzejnieks šai laikā radījis, jo *Karoga* lappuses glabā sevī ne vien rindas, kas varētu būt neveiksmīgas „Mūžības skarto” darba skices un žurnālā varbūt nonākušas vienīgi tāpēc, ka savulaik aizkrikušas garām mākslinieka papīrgrozam. Te atradīsim arī tādas epizodes, kā, piemēram, fragmentus dzejojumā „Rīgas slavināšana”, ko varam uzskatīt par vienu no veiksmīgākajām pirmo pēckara gadu dzejas publikācijām Latvijā: „Rīga, roze sārta, zelta,/Smilšu zieds, pāvs zili raibs, / Tu – no lašu ikriem smelta, / Smaržīgs rudzu maizes klaipts.” (1946,2,144) Piebilstams arī, ka ne visas A. Čaka (tāpat citu autoru) rindas, kur piesaukta jaunā pasaule un tās reālījas, piemēram, granitā iekaltā toreizējā Komjaunatnes krastmala vai kūpoši fabriku skursteņi, uzskatāmas par obligātajiem mesliem padomju varai. Neatņemsim tiem, kas pārdzīvoja divdesmitā gadsimta lielāko katastrofu – Otro pasaules karu – viņu tiesības izjust kaut nelielu prieku par to, ka beidzies sabrukums, no krāniem atkal tek ūdens, ir elektrība, kursē tramvajs un pazūd sabumboto māju drupas.

Četrdesmito gadu nogales publikācijas ir ne vien savdabīga laikmeta liecība tam kā pūloties apvienot savu lirisko savdabību ar padomiskajiem lozungiem pakāpeniski izdzisa A. Čaks (un ne tikai viņš), tās ir arī „spožs” pierādījums totalitāra diktāta bezjēdzīgumam mākslā. Lai arī latviešu literatūras vēsturē neatradīsim tik skandalozi slavenas un traģiskas epizodes kā krievu dzejā – V. Majakov-

ska un S. Jeseņina pašnāvības, un par mūsu lirikiem nevar teikt, ka viņi labāk izvēlas lodi nevis režīma slavinātāju laurus, tomēr nenoliedzams ir viens – Staļina diktatūra fiziski vai garīgi iznīcina jebkuru radošu individualitāti un personību, pakļaujot to utilitāras kolektīvas domāšanas vajadzībām. Ko līdz, ja J. Sudrabkalns atšķirībā no A. Čaka pieņem spēles noteikumus, upurē savu talantu uz sistēmas asiņainā altāra – arī viņš dzīves atlikušo daļu ir tikai nožēlojama ēna no sava es, kas rada formas ziņā nevainojamus, bet saturiski nebaudāmus darbus. Dīvainā kārtā, četrdesmito gadu socreālists vienādos mundieros pakāpeniski ietērpj visus, gan tos, kas lūza un mainījās, gan tos, kas cinījās padomju frontē un nu varēja pelnīti baudīt uzvaras augļus, gan iesācējus – pirmo pēckara paaudzi latviešu dzejā. Vēsturiski, kā zināms, šī bargā skola mūsu kultūrai devusi ne vienu vien izcilu talantu un spožo dzejas zemteksta uzliesmojumu, tomēr četrdesmito lasītājus nav par ko apskaust, jo dominē monotona, padomiska dzeja. *Karoga* kodolu četrdesmitajos veido V. Rūja, A. Grigulis, M. Rudzītis, A. Balodis, A. Čaks, J. Sudrabkalns, Ē. Ādamsons, J. Vanags, F. Rokpelnis. Autoru lokam pakāpeniski pievienojas V. Rūja, J. Grots, V. Grēviņš, P. Vīlīps, M. Ķempe, A. Imermanis, A. Brodele, M. Bendrupe, E. Zālīte arī A. Skalbe un V. Belševica tomēr visai garais autoru saraksts vēl nav ne pusē. Iespējams kādam kareivīgi noskaņotam lasītājam šķitīs, ka nosauktos un arī neminētos dzejniekus nāktos dalīt pareizajos un nepareizajos, tomēr vai šī klasifikācija ko mainīs? Kā teicis kāds pasaules literatūras klasiķis: „manuskripti nedeg”, katrs tajos var saskatīt, ko sirds kāro. Piebilstams vien, ka ne jau visos tā laika dzejoļos (īpaši tajos, kas publicēti līdz VK(b)P 1946. gada lēmumiem par žurnāliem *Zvezda* un *Leņingrad*, kuri uz vairākiem gadiem nogalina lirikā personisko, emocionālo un poētisko) vērojami vieni vienīgi lozungi, kā to varētu vēlēties tie, kas labprāt šos darbus atdotu sārtam. „Mēs esam tikai tilti / Pār dzīves Daugavām, / kur jūras vēji silti / veļ veldzi druvām tām, / kas tūkstoš atveidos jums saules spēku dos.” 1946. gada *Karogā* raksta V. Lukss (2,121), un līdz šim atziņām dažam mūsdienu dzejniekam vēl garš ceļš ejams.

Iespaidis par žurnāla pirmās desmitgades liriku tomēr būtu gaužām greizs, ja

nepieminētu „odas” Staļinam un jaunajai dzīves kārtībai (lai cik dīvaini, partijas mīlestība nāca vēlāk). Latviešu literatūrā vislielākie nopelni šai ziņā ir F. Rokpelnim un J. Vanagam. Gandrīz piecdesmit gadus Latvijas PSR iedzīvotāji modās, skanot LPSR himnai, kuras vārdus darinājuši abi autori. Pirmos gadus to labprāt arī dziedāja (kā nu nedziedāsi, ja sienām bija ausis). Vēlāk tās pēc personības kulta atmaskošanas teksts negaidīti zaudēja savu politisko briedumu un piedzivoja labojumus. *Karoga* lappusēs tas saglabājis vēsturisko, brežņeviskās Patiesības ministrijas neicenzēto himnas pirmvariantu: „Pa Ņeņina ceļu uz laimi un slavu ar **Staļinu sirdi** mēs iesim mūždien. / Mēs sargāsim Padomju Tēvzemi savu? Līdz pēdējai asiņu lāsei ikviens.” (1945,7/8,579) Īpašs latviešu dzejas „Gavriliādes” paraugs (nu atkal nekādi nevar iztikt bez Ilfa un Petrova) ir liriskais dokuments „Vēstule Staļinam”. Lai arī tās tapšanā oficiāli piedalījusies LPSR RS elite (A. Upīts, A. Čaks, M. Rudzītis, V. Lukss, F. Rokpelnis, J. Vanags, J. Sudrabkalns), no mākslinieciskā viedokļa šis sacerējums latviešu rakstniecībai nozīmē to pašu, ko kādam franču imperatoram zaudējums pie Vaterlo, jo tas oficiāli paver slūžas ideoloģiski izturētas bezgaumības straumei. Ja kāds līdz 1945. gada augustam, kad dzejojums tiek publicēts, ir naivi ticējis, ka sociālistiskā realitāte pagēr augstu mākslinieciskā kvalitāti, tad „Vēstule Staļinam” atdara acis pat neglābjamiem ideālistiem. Vadoņa kultu un totalitāro režīmu interesē tikai pašslavināšana. Lai cik neglābjami diletantiska arī nebūtu, varas acīs pašreklāma allaž ir augstāka par patiesu, tātad brīvdomīgu mākslu.

LPSR Literatūras „lieliskā septītnieka” (pēc neoficiālām ziņām patiesais rakstītāju skaits bijis mazāks par darbu parakstījušo daudzumu) radītā „šedevra” nozīmē mūsu pēckara mākslas procesos vērtējama ne zemāk par vēlākajiem biedra Ždanova uzrūcieniem brīvdomīgajiem Ņeņingradiešiem. Ar šo kolektīvo sacerējumu padomiskā elite parāda katram, sākot no diletantiska grafomāna līdz četrdesmito gadu nogales jaunajiem talantiem, kā tās lietas darāmas. Un recepte izrādās pavisam vienkārša: vispirms paslavējam Staļinu un pie viena beidzot atrodam tēti mūžīgajai bārenītei – latviešu tautai. (Nu cik tad ilgi var ar to folkloras mīļo Māru vien?) „Mēs

sūtam sveicienus Tev, tautu glābēj Staļin, – / Tu latvjiem tēvs, mums padomjļaudis brāļi.” (1945,7/8,580) Tad kaļam rīmes tautas dziesmu metrikā (vai sliktākā gadījumā piesmejot kādu klasisku strofu): „Lai piedošu, kam piedošu – / Šogad, citugad, / Vācietim nepiedošu / Mūžam, itnekad.” (1945,7/8,596) Rezultātā, četrdesmitajos gados par Staļinu, bet vēlākajos par partiju raksta katrs, kam nav slinkums – cits apzināti karjeru veidojot, cits svēti komunisma būšanām ticot, cits meslus maksājot. (Jā, piebilstams, ka vēlākajās šai laikā tapušo dzejoļu publikācijās Staļina vārds aizstāts ar partijas vai vēl kādu neitrālāku jēdzienu, tomēr *Karoga* lappuses atšķirībā no sešdesmito un septiņdesmito kopotiem rakstiem un antoloģijām darbus glabā to pirmatnējā versijā, kas žurnālu padara par neaizstājamu palīgu totalitārisma literatūras pētniekiem.

„Kur tad palikusi pretestība padomju režīmam, iekšēja opozīcija un visas tās pēdējos gados publicētās lietas, kas atklāj mūsu inteliģences lielo traģiku?” Vaicās dažs izbrīnīts lasītājs, saklausījies stāstus par to, kā viens otrs, sākot no „piespiedu” iestāšanās Ņeņina mazbērnu – oktobrēnu rindās, grāvis padomju iekārtu. Šis pētījums nav par graušānu, bet radīšanu. *Karogs*, patīk tas mums vai nē, sava mūža pirmajās desmitgadēs bija padomju iekārtas cēlājs, tās radošā seja, inteliģences simbols un uzraugs vienlaicīgi. Izdevuma lappusēs šaubām, no oficiālā viedokļa atšķirīgām domām nebija vietas. Savas sirdsapziņas ēdas, ja kādu tā mocīja, personisko pārliecību, vai atmiņas par vecajiem laikiem, izejot no mājas gluži kā halātu autoriem nācās atstāt vannas istabā uz nagliņas. Postmodernistiskā prātula „teksts rada autoru”, attiecināta uz šo vēstures posmu, ir pat iederīgāka par daudziem tolaik obligātajiem marksisma klasiķu citātiem, jo padomju ideoloģija padarīja rakstniekus un dzejniekus tādus, kādus viņi paši attēloja savu darbu varoņus, – par nelokāmiem komunistiem, īstēniem Ņeņiniešiem, cīnītājiem par tautas laimi. (Pārlapojiet padomju presi, kopotu rakstu izdevumus, dzejas antoloģiju un redzēsiet – literātu dzīve ir cīņa par komunismu, bet vēsturiski pirmais šo „tematisko līniju” *Karogā* aizsāk literatūrzinātnieks K. Krauliņš ar apcepi „Jāņa Sudrabkalna ceļš” (1945,1,128)

Dramaturģija un tulkojumi (1941-1949)

Lai arī dramatisko sacerējumu klāsts *Karogā* ir ievērojami plašāks par te pārstāvēto romānu daudzumu, šī publikāciju grupa uzskatāma par lielāko socreālisma neveiksmi četrdesmito gadu literatūrā. Žurnāla lappusēm iet secen A. Upīša *Spartaks*, bet te publicētās lugas un libreti pēc politiski angažētas un tomēr dažkārt visai nīkulīgas eksistences uz teātra skatuvēm nozūd arhīvos un gluži kā Tautu tēvam veltītās poēmas īpaši netiek pieminētas pat padomju gadu izdevumos. Tādi nosaukumi, kā A. Brodeles *Sāncense*, *Upesciema pavasaris*, E. Zālītes *Vārds sievietēm*, V. Lāča *Vedekla*, A. Kupšes *Nejaut aiziet*, *Pienākums*, J. Vanaga un F. Rokpeļņa *Rūta* mūsdienai skatītājiem neko neizsaka, un diez vai pat pedantie skatuves mākslas kritiķi tajos saskatīs kādas izcilas vērtības. Lai kā cenšas *Karogs*, atbalstot pašmāju lugu rakstītājus, mūsu dramaturgi un teātri jaunajos apstākļos aklimatizējas lēnāk, turklāt skatuve, lai cik māksliniecisks veidojums tā būtu, necieš samākslotību un nepatiesu tēlojumu. Blakus lugu publikācijām rindojama arī teātra kritika. Četrdesmitā gadā pie teātra dzīves organizēšanas ķeras pieredzējušais K. Freinbergs, šajā laikā top arī pirmās lugu recenzijas. Pēckara gados dramatiskā mākslas analīze ir vai nu vēsturisku apskatu līmenī – raksti par Fonvizinu, Gribojedovu Šekspīru, vai ideoloģisku lozungu pārpilna, piemēram, recenzijas ar visai zīmīgiem nosaukumiem kā, „Laikmetīga luga – ass ierocis cīņā par sociālistisko sabiedrību”. Atzīmējami arī pāris lielā režisora E. Smilģa raksti par teātra vēsturi.

Tulkojumu nodaļa *Karoga* dzīves sākumā ieņem būtisku un svarīgu lomu. Ar tās palīdzību latviešu lasītājam tiek iedvesta jaunā realitāte, izspēlēta draudzīgās brāļu saimes kārts, praksē skaidrots, kas ir socreālisma literatūra. Procentuāli tulkojumi dažkārt aizņem pat vairāk telpas kā pašmāju autoru ražojumi, sevišķi pirmajā mēnešraksta pastāvēšanas laikā. Tā, piemēram, 1941. gada februāra numurs tematiski atvēlēts lietuviešu literatūrai. (Vēlāk gan kādai atsevišķai republikai veltīti numuri, kā likums, veidoti netiek, un *Karoga* redaktori priekšroku dod dažādu tautu autoru darbu kaleidoskopiskam apvienojumam.) Biežās tulkojumu publikāci-

jas gluži nevilšus parāda, ka latviešu autori uz citu padomju nāciju fona vismaz sākotnēji nav tik aktīvi nodevu maksātāji un jaunā režīma cildinātāji. (Vēlākie gadi, PSKP CK lēmumi un pašmāju kultūras politdarboņu akcijas, protams, dara savu.) Kopumā raksturojot kvantitatīvi biezo, nacionāli raibo un ārēji daudzveidīgo latviskojumu slāni, tas atzīstams par pelēku un nomācoši vienmuļu esam. Kā uzbeku, tā leišu, krievu un ukraiņu literatūras paraugi atklāj lasītājam lozungiem pārpilnu, visumā tukšu un samākslotu sociālisma celtniecības ainu bez dzīviem raksturiem un spilgtām individualitātēm vai arī neiztrūkstošus un bezgaumīgus Staļina slavinājumus. (Tā vien šķiet, ja dižais vadonis tos būtu spiests lasīt, tad vairums autoru pārceltos uz dzīvi Gulagā.) Vispārējās pelēcības (pareizāk laikam būtu jāsaka – sarkanības) ainavā reizumis tomēr gadās pa kādam spožam un košam krāsas triepienam. Tā 1940. gadā, jaunās politiskās reālijas īsti nepārzinot, *Karoga* redaktori atļaujas publicēt latviešiem labi pazīstamā, bet varai netīkamā M. Zoščenko satīras par krietni iedzērušiem mācītājiem un ne mazāk dumjiem miličiem. Savukārt tulkotājs V. Dāvids (D. Vecaukums) iedabū žurnālā afroamerikāņa Lengstona Hjūza liriku. Pēckara gados šādi „ideoloģiski pārpratumi” vairs nenotiek. Staļina prēmijas laureāti un citi padomju literatūras varenie pārliecinoši sludina jaunās iekārtas pārākumu, bet, kā vēlāk izrādās, totālā kultūrizolācijā nonākušie lasītāji pamazām ir spiesti noticēt, ka viņiem pieejama progresīvākā un mūsdienīgākā māksla pasaulē.

Kritika un teorētiskie raksti (1940-1949)

Karoga kritika un teorētiskie raksti atšķirībā no tur publicētās literatūras vienveidības slēpj sevī ne vienu vien zemūdens akmeni, kas būtu disertāciju tematu vērti. Lai kā mēs tos vērtētu šodien, nav noliedzams, ka padomju literatūras objektīva izpēte nebūs iespējama bez socreālismam veltīto rakstu studijām. *Karogs*, būdams LPSR vārda mākslas flagmanis, šai ziņā uzskatāms par neaizstājamu palīgu. Pētnieki nevarēs atstāt neievērotu acīmredzamo atšķirību starp 1940. gada pirmo numuru publikācijām (solījumiem par jaunās dzīves nebeidzamajām priekšrocībām) un 1945. gadā atjaunotā žurnāla

agresīvo diktatorisko toni (padomiskās realitātes nostiprināšanās). Nevar arī nepamanīt, ka pēckara posmā 1940./41. gadu *Karogs* saņēma vairākus mājienu „ar sētas mietu” par savu ideoloģisko neveiklību: „1940.-41. gada *Karogam* vēl nebija tās pilnīgās idejiskās nostājas un mūsu vārda mākslinieku apvienotājas sejas, kādu to vēlējamies un kā tas nepieciešams jaunceļamajā padomju valstī”. (1945,1/2,3) Šos vārdus dažādās variācijās locītus varam vērot vairākās turpmāko gadu publikācijās, kas iespējams atspoguļo kādas slepenas un noklusētas domstarpības starp topošās padomju nomenklatūras konkurējošām grupām, cīņā par varu un ietekmes sfēru pārdali, jo *Karogs*, tāpat kā RS vadošie posteņi padomju gados allaž bijuši prestiži un iekārojami. Īpašas sarunas vērtā būtu arī politiskā izrēķināšanās ar tautā joprojām populārajiem trimdas ceļus aizgājušajiem kultūras darbiniekiem. Pasludinot tos par nācijas nodevējiem un fašistu līdzskrējējiem, jaunā elite atbrīvojās no nevēlamiem sāncensiem un sabiedriskām autoritātēm. Bargie un iznīcinošie izteikumi, piemēram, „Vācu iebrucējiem Latvijā Joti pakalpoja arī Zenta Mauriņa un Konstantīns Raudive. Zenta Mauriņa, kas savā laikā taisīja labus veikalus, publicējot svešus sacerējumus zem sava vārda (piem., grāmata par Dostojevski ir gandrīz visa pārrakstīta no krievu filozofa Berdjajeva grāmatas) vācu okupācijas laikā rakņājās pa vācu fašistu filozofijas mēslieni un vāca kopā visādas pabiras, lai tās, atgremotas un uzsildītas, pasniegtu latviešiem, tā mēģinot attaisnot vācu fašistu teroru Latvijā. Bet katrs godīgs cilvēks novērsās no viņas tāpat kā novērsās no Konstantīna Raudives, jo viņu abu kabatās skanēja Jūdasa graši.” (1945,10/11,938) diezin vai ir uztverami kā vienkārša poljitruku gānīšanās par tautā populārām personām. Pelēkās viduvējības rāvās vaiga sviedos, lai atbrīvotos no konkurētiem un padarītu neiespējamu maz ticamo tomēr čekas kabinetos bieži apspriesto ideju par vismaz dažu pazīstamāko trimdas darbinieku atdabūšanu atpakaļ uz dzimteni.

Svarīgs, atmodas laikā pētīt sākotnējais, bet, pārfrāzējot latviešu pasakas par kaķi un peli terminoloģiju, „aizpētītais” jautājumu loks skar bēdīgi slavēto VK(b)P CK 1946. gada augusta lēmumu par žurnāliem *Zvezda* un *Leņingrad* (un to loģisko turpinājumu – 1948.

gada lēmumu par V. Murardeli operu *Lielā draudzība*). *Karogs* „ukazu” publicē 1946. gada septembrī, kopā ar leģendāro Ždanova runu, kurā padomju varasvīrs izrēķinās ar jau pieminēto satīriķi M. Zoščenko un dzejnieci A. Ahmatovu. Abiem šiem garadarbiem pievienots ne mazāk interesants anonīms „pašmāju produkts” ar zīmīgu nosaukumu „Par idejiski augstvērtīgu latviešu padomju literatūru”. Šī publikācija nebūt nav uzbrukums A. Čakam, kā to mēģinājuši iztēloties daži atmodas laika pētījumu autori, drīzāk gan uzbrēciens visai latviešu padomju literatūrai sistēmai (rakstnieki, periodika, grāmatas) kopumā un dzejnieks tajā izpelnās vien nelielu piezīmi par formālismu, kas uz vispārējā izteikuma fona izskatās visai bērnišķīga un diez vai viena pati būtu spējusi iedzīt A. Čaku kapā. — „Rupju kļūdu *Karoga* redakcija izdarīja, iespiezdama .. Ē. Ādamsona apolītiskos dzejoļus.” (845) „Asu kritiku pelna arī Meinharda Rudziša un Mirdzas Ķempes dzeju grāmatas”. (842) „Cik šādi individuālisma maldi kļūst bīstami, rāda Cecīlijas Dineres un Valijas Brutānes daži dzejoļi”. (843)) Starp norādītajiem iekļuvuši arī P. Vīlīps, E. Damburs, A. Balodis, L. Purs, E. Zālīte, A. Brodele, t.i., vieglāk ir nosaukt kritikas uzbrukumus neizpelnījušos. Līdz šim vienkopus neatbildētu jautājumu (lai arī publikācijās par atsevišķām tā laika parādībām šīs tas atrodams) patiesi ir daudz. Kas konkrēti inspirēja šo rakstu no LKP CK un RS elites? Ar kā svētību tika sastādīti kritizējamo un slavējamo saraksti? Kāpēc politisku nokautu saņēma pat politiski nekaitīgās dievgosniņas kā M. Rudzītis un A. Balodis? Kāpēc nopelto A. Balodi itin drīz ieceļ par *Karoga* atbildīgo redaktoru? Žurnāls, būdams padomju rakstniecības oficiozs, atbildes uz šiem jautājumiem nesniedz un latviešu literatūras pētniekiem tās meklējamas to gadu arhīvos.

Pārlapojot *Karoga* pirmajā desmitgadē paveikto (kopā pāri par 8000 lpp.), man kā lasītājam neradās īpašs estētisks baudījums, tomēr nebija arī gaidītās sājuma vai kauna sajūtas, no kā, uzsākot apskatu, baidījās visvairāk. Laikam taisnība tam austrumu gudrajam, kas teicis, ka divreiz vienā upē neiekāpt. Emocijām ir jānoplok un mums visiem reiz jāklūst reāliem, jo nevar vienkārši nosvītrot pusgadsimtu vai vīzdegūnīgi paziņot, ka nekā laba tur nav. Aizverot *Karoga* pir-

mās desmitgades sējumus, pavisam negaidīti radu atbildi tiem, kas žurnāla lappuses šodien mēģina tulkot kā latviešu intelīģences morālās nodevības vēsturi. Paldies Dievam, *Karogs* bija, un līdz ar to bija latviešu literatūra, valoda, kultūra, kas galu galā ļāva tautai izdzīvot. Četrdesmitajos nebija pienācis laiks īstenot Gandija nevardarbīgās pretošanās idejas, bet pateicoties padomju intelīģences pazemībai, nācijai gāja secen čečenu, Krimas tatāru, karēļu-somu, baltkrievu, ukraiņu vai kuluāros apspriestais Baltijas apgabala rusifikācijas scenārijs. Un tas ir arī nenoliedzams *Karoga* nopelns. □

Atvērums *Karogā* Nr. 3, 1946

VLADIMIRS ILJIČS
LEŅINS

JOSIFS VISARIONOVIČS
STAĻINS

Linda Treija

DEGSME DZĪVOT, STRĀDĀT UN MĪLĒT

Eleonorai Šturmai – 95!

Raksts ņemts no laikraksta *Laiks* [red.]

Latviešu kultūras laukā, sevišķi nozīmīga sabiedrībai ārpus Latvijas, ir vesela izcilu sieviešu paaudze, pulciņš enerģisku, talantīgu un nenogurstošu radošu personību – dejtāja Vija Vētra, dzejniece Rita Gāle, valodniece un literāte Lalita Muižniece, dzejniece un māksliniece Maija Meirāne, māksliniece Gerda Roze un, protams, mākslas zinātniece Eleonora Šturma, kuras visas, spītējot dzīves gadu skaitļiem, raksta, dejo, dzejo, glezno un dzīvo radošu dzīvi.

12. februāris ir datums, kad 1928. gadā Latgales daudznacionālajā pilsētā Daugavpilī vidzemnieka Kārļa un Leišmales puskurzemies Irmas Avenu ģimenē bērnu pulciņam, meitai Irēnai un dēlam Voldemāram pievienojās trešā atvasīte – Eleonora.

Daugavpils ar tur kūsājošo kultūras dzīvi, kuriem, deju grupām, teātriem, izcilām mākslas skolotājiem skolās, un arī vecāku mīlestība uz izglītību un mākslu, radīja pamatu Eleonoras vēlmei vēlāk savu dzīvi saistīt ar divām mūzām – mākslu un mūziku. 1940. gadā pēc Krievijas iebrukuma Latvijā Avenu ģimene devās uz jau iepriekš iepirktajām mājām Saldū, kur tika pavadīts vācu okupācijas laiks. Liekas interesanta sakritība, ka Eleonora savu bērnību un pusaudžu gadus pavadīja divās pilsētās, no kurām nāk izcilie mākslinieki Rotko un Rozentāls. Un varbūt, tikai varbūt – kaut kur gaisā lidinājās Daugavpilī dzimušā Marka Rotko un Saldū dzimušā Jaņa Rozentāla talantu vēsmas, kas ietekmēja gan jaunās Eleonoras, gan viņas brāļa, nākošā gleznotāja un dzejnieka Voldemāra Avena pievēršanos mākslai.

Kā daudziem tā laika Latvijas iedzīvotājiem arī Avenu ģimenei bija jāiziet cauri bēgļu gaitām. 1944. gadā viņi devās uz Ventspili, no kuras tālāk ceļš veda uz Vāciju. Vēlāk sekoja dīpīšu nometnes, ar baltiešu skolām, augstskolām un kultūras aktivitātēm. Eleonora pabeidza Neištates latviešu ģimnāziju 1949. gadā. Kultūras dzīvē un it sevišķi mūzikā ierautās Eleonoras ceļi Vācijā krustojās ar flautistu, mūzikas teorijas skolotāju, vēlāk komponistu Arnoldu Šturmu. Kopš tā laika viņu dzīves nebija šķiramas līdz pat Arnolda aiziešanai mūžībā 49 gadus vēlāk. Kā pati Eleonora saka: „Kas mūs kopā saturēja gandrīz pilnu pusgadsimtu? Noteikti – savstarpējais pievilksnās spēks, mīlestība un cieņa vienam pret otra darbu. Un kopējā mīlestība uz mūziku, mākslu, dzeju, labiem cilvēkiem, latvietību un Latviju.”¹

Ierodoties Amerikā, Eleonoru apbūra Ņujorka. Pirmajā reizē bija tikai viena stunda laika, lai sajustu kaut tūkstošdaļu no virmojošās lielpilsētas elpas, jo bija jādodas tālāk uz Viskonsīnu, strādāt pie „galvotāja”, vācu izcelsmes fermēra kādā lauku saimniecībā.

Pēc Viskonsīnas Eleonora un Arnolds atkal satikās Nešvilā, Tenesijā (Nashville, TN) un tad jau pavisam drīz, 1953. gadā tika uzsākta dzīve Ņujorkā. Eleonora sāka studijas Ņujorkas pilsētas universitātē (City University of New York) Hantera koledžā (Hunter College). Viņa specializējās mākslas vēsturē un radošajās mākslās – tēlniecībā, glezniecībā un grafikā, un 1960. gadā ieguva maģistra grādu. Mākslas vēsturē maģistra tēzu tēma bija „Simbolistu ideju pārmantojums Vasilija Kandinska filozofijā un darbos (1910-1914)”, jo studente sajuta tuvību ar mākslinieka uzskatiem mākslas un kultūras pasaulē. Kā pati Eleonora raksta, ka „toreizējā intuitīvā izjūta ir pārtapusi par pārliecību, ka – vienīgi vēlēšanās un nepieciešamība iejusties cilvēka radošā gara izpausmēs palīdz cilvēkam pilnveidoties un ļaus nonākt pie atklāsmes, ka cilvēkam piešķirtās radošās spējas ir kaut kas sevišķs, kas mūs paceļ augstāk par citām Dieva radībām.”²

Eleonoras saistība ar otu, krāsu un līniju tīri fiziskā plāksnē palika viņas ikdienas maizes

¹ Eleonora Šturma. *50 gadus mākslai pa pēdām*, 31. lpp. (Mansards, 2011)

² Eleonora Šturma. *50 gadus mākslai pa pēdām*, 29. lpp. (Mansards, 2011)

darbā, strādājot tekstiliju kompānijā, zīmējot metus.

Savukārt mākslas vēstures studijas un tur dotās iemaņas mākslas analizēšanā, aprakstīšanā un apkopošanā deva viņai iespēju kļūt par vienu no nozīmīgākajām latviešu mākslas zinātniecēm trimdā.

Eleonorai rakstīšana padevās jau no pamatskolas laikiem, kad literatūras skolotājs Kārlis Upmanis, atzinīgi novērtējot skolnieces dotumus eseju rakstīšanā, piedēvēja viņai nākamās Zentas Mauriņas „titulu”. Šo rakstīšanas prieku viņa turpina visa mūža garumā.

Kopš 1960. gada viņa uzsāka savas mākslas recenzentes gaitas avīzē *Laiks*. Viņa publicējās un bija redakcijas kolēģijas locekle žurnālā *Latvju Māksla* (1975-2006), kā arī raksta apcerējumus un kritikas daudzus latviešu izdevumos.

Žurnāla *Latvju Māksla* redaktora Arnolda Sildega raksturojumā Eleonora ir „apveltīta ar teicamu latviešu valodu, bez liekas vārdu kosmētikas jeb streipuļošanas svešvārdu džungļos”. Viņas apceres, kritikas, raksti nekad nav subjektīvi uzbrūkoši, negāciju vai negatīvu emociju paudēji. Mākslas vēsturnieces skata punkts ir objektīvs, mierīgi izskaidrojošs un galvenais, saprotamā, skaistā latviešu valodā rakstīts.

Sarunās Eleonora gan pati pa reizei atminas, ka sākot rakstīt mākslas kritikas tūlīt pēc augstskolas beigšanas, viņas skatījums dažreiz esot bijis jaunības maksimālisma iekrāsots, bet līdz ar gadiem nāca tā tik Eleonorai raksturīgā mierīgi skaidrojošā, izteiksmīgi aprakstošā valoda mākslas apskatos. Lasot viņas aprakstus, bieži var izsekot kāda noteikta mākslinieka radošās dzīves izaugsmei vai kultūras pasākumu, izstāžu vēsturei. Apskatīto mākslinieku saraksts ir garš, bet kā redzamākos var minēt F. Miltu, L. Eglīti, A. Annusu, J. Annusu, E. Šveicu, V. Strazdiņu, A. Treibergu, D. Dagniju, D. Igāli, Ē. Dajevski, L. Linautu u.c.

Viņas apraksti par mākslu grāmatā *50 gadi mākslai pa pēdām* (izdevniecība „Mansards”, 2011) ir kā neaizstājams informācijas avots visiem, kas interesējas par trimdas / diasporas mākslu, latviskās identitātes jautājumiem ārpus Latvijas un trimdas mākslinieku personībām.

Mākslas vēsturnieks, šīs grāmatas redaktors Māris Brancis par to raksta:

„(...) viss veltīts pašiem notikumiem, mākslai kā tādai, neuzspiežot rakstītāja viedokli. Tas ir raksturīgi Eleonorai Šturmai, ka viņa neizcentrē sevi, bet visu vērību piegriež galvenajam uzdevumam – apcerēt izstādi vai autora daiļradi.

Viņa ļoti labvēlīgi un saprotoši analizē, nevienu neaizvainojot un visai lietišķi pasakot būtisko vai izklāstot savus iebildumus. Skaidra valoda, tikpat skaidra doma, kas izvijas cauri divdabju birztaļām, pievienojot iespaidumu krāšņos vizuļus, līdz teikumu noved līdz punktam, lai no tā dzimtu jauns domas pavediens.”³

Eleonora nenogurstoši apmeklē pasākumus, interesējas par jaunumiem mākslas, mūzikas un kultūras dzīvē un ir aktīva ALMAS (Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības) biedre, iepriecinot mūs ar savu klātbūtni ikgadējos rudens saietos Katskiļos.

Viņa vēl aizvien dzīvo Manhetenas pašā augšgalā pie Džordža Vašingtona tilta, kas ved uz Ņūdžersiju un kur Hārlemas upīte ietek Hudzonā. Eleonora dodas pastaigās netālu esošajā parkā, kāpj sešus stāvus uz savu dzīvokli. Reizēm man ir viegls izbīlis, jo nevaru Eleonoru sazvanīt pat ap 9 vai 10 vakarā, bet tad izrādās, ka viņa ir sēdējusi parkā zem ziedošiem kokiem un vakara laternu gaismā rakstījusi par mākslu!

Pati Eleonora atzīst, ka vienmēr varējusi sajūst likteņa vai augstākās varas klātbūtni, jo kā gan citādi būtu dota iespēja ātri doties no Daugavpils uz Saldu, tā izbēgot no izsūtīšanas, vai Vācijā palikt dzīviem, saņemot atteikumu palikt Drēzdenē tikai brīniņu pirms tā tika noslaucīta no zemes virsmas. Eleonora varēja palikt Viskonsīnā vai Nešvilā, kur kopā ar vīru jau uzsāka dzīvot, bet kā nepārvarams magnēts vienmēr tomēr ir bijusi Ņujorka. Kādā intervijā ar Eleonoras brāli Voldemāru Avenu viņam tika uzdots jautājums, kur ir viņa mājas? Voldemārs atbildēja, ka mājas nav ne dzīvoklis, ne savrupmāja Amerikā vai kur citur, bet gan pati pilsēta – Ņujorka. Domāju, ka arī Eleonorai ir tāda

³ Māra Braņča skatījums. Redaktora piezīmes par Eleonoras Šturmas grāmatu. *Laikraksts Latvietis* Nr. 164, 2011. g. 12. sept.

pati sajūta par šo pilsētu, kur pavadīta lielākā daļa no mūža.

Kā daudziem pēdējie gadi nav bijuši viegli. Tie saistās ar kovida vīrusa biedu, piespiedu vientulība, mīlā brāļa aiziešana, bet Eleonora turas un dod savu spēku arī citiem.

Kādā no grāmatā rakstītajiem Eleonoras vēlējumiem ir vārdi „(...) latviskās darbošanās degsmi augstu novērtējot (...)”. Tas ir tas, ko mēs no Eleonoras Šturmas varam smelties – dzīves degsmi, kūsājošo enerģiju sarunās un darbībā, dziļo ieinteresētību un atsaucību citu cilvēku radošajās dzīvēs un darbos, nerimstošo zinātkāri par apkārt notiekošo un visvairāk – mīlestību uz dzīvi! □

Linda Treija

GINTS GRINBERGS. ZEM IZTĒLES KUPOLA.

Jau no bērnības dienām Gints daudz laika pavadīja zīmējot. Viņa māte Astra Grinberga bija izstudējusi mākslas pedagoģiju un, iespējams, ka tieši viņa mazo Gintu „pastūma” radošajā virzienā. Vidusskolā izvēlējies mākslas klasi ar domu, ka tas nav nekas sevišķi nopietns un reizēm varēs „nobastot” kādu stundu, Gints Grinbergs tomēr tika ierauts tēlniecības pasaulē, jo atklāja metināšanu. Pie tās Gintam patīk tūlītējs iznākums – notēmē ar metināšanas ierīci uz metālu savienojumiem un divas detaļas pārtop vienā. Bērnībā, taisot kādus mākslas projektus, mūžīgā gaidīšana, kad līme izžūs, un beigās vilšanās, kad viss tāpat neturas kopā, Gintam lika atzinīgi novērtēt metināšanas ātros un noturīgos rezultātus. Mākslinieks savu darbu tapšanā izmanto metāla inertā/aktīvā gāzes metināšanas MIG veidu.

Sfēras, kupoli, lodes ir sevišķi tuvas formas māksliniekam. Gints tās sauc par nanosfērām, kas ir kā būvmateriāls visam esošajā dabā. Ginta tēvs, arhitekts Kārlis Grinbergs savā laikā strādāja pie Buckminster Fuller. Ričards Bakminsters Fullers bija amerikāņu inženieris arhitekts, futūrists, kurš izstrādāja ģeodēziskā kupola konstrukciju. Viens no pazīstamākajiem viņa projektētajiem kupoliem ir ASV paviljons Expo 67 Monreālā. Gints jau bērnībā iepazinās ar šo formu un gribēja uztaisīt pats savu sfēru / kupolu. Praktiski tas, protams, izrādījās daudz sarežģītāk nekā to uzņēmēt domās. Savas tēlnieka karjeras gaitā viņš nenogurstoši ir mēģinājis šo formu veidot un pilnveidot. Tagad Ginta dažāda izmēra sfēras var sasniegt līdz pat 7 pēdu diametram. Noskatīties kā juvelieri „izsit” puslodes formas, pielietojot dažāda izmēra veidnes, Gints pielāgoja šo metodi savu sfēru izveidošanai. Lielākajām viņš izmanto satelītšķīvi vai Weber grilla vākus, mazākajām – kādas citas atrastas kupola formas. Citreiz tēlnieks pats uztaisa sev vajadzīgā izmēra veidni. Tad šajā pamatveidnē no ar lāzeru izgrieztiem koncentriskiem gredzeniem un diskkiem, kuru diametrs var būt ļoti dažāds, viņš sāk būvēt kupola formu. Riņķveida būvēšanas meto-

de ir kaut kas gandrīz vai līdzīgs grozu pīšanai. Pievienojot, sametinot, noslīpējot mazākās detaļas, gala rezultātā rodas lode / sfēra. Materiāls sfērām var būt gan nerūsējošais tērauds, gan dažādi metāli, dzelži, gan atradeņi - viss ko vien var sametināt.

Gints ir tēlnieks, kurš reizē ir kolekcionārs, arheologs un arhitekts. Visu mūži viņam ir patīcis pats vākšanas un meklēšanas process. Daudz tiek atrasts lietoto mantu pārdotuvēs pilsētās, laukos vai ceļa malās, lūžņu izgāztuvēs Bostonas apkārtnē. Izejas materiāli tiek iegūti arī no ražošanas ceļiem, kompānijām, kuras vēlas atbrīvoties no vairs nevajadzīgajiem materiāliem. Ginta materiāli ir nerūsējošais tērauds, dažādi metāli un atrastie priekšmeti, starp kuriem skulptūrās var tik izmantoti arī darbarīki un ikdienā pielietojamās lietas.

Sevišķa vieta viņa skulptūru tēlu plejādē ir ierādīta ziediem. Liela izmēra pienene var stiept pret debesīm savu ziedu, kas veidots no lāpstām, mazākas ziedlapas var izveidoties no dakšīnām, karotēm, nazišiem, puķe var sastāvēt no pannām, riteņu diskkiem, velosipēdu zobratiem. Ziedu formām tiek izmantotas arī satiksmes zīmes, piemēram STOP zīme. Suņuburkšķu mežģīnes spēlējas ar formām, rakstiem un gaismām. Gaismēnas spēles vienmēr ir intriģējušas māksliniekam. Tas var būt no objekta krītošs ēnu musturojums uz sienas vai zemes, tās var būt saules baterijas lampiņas, kas maina gaismu, tie var būt atspīdumi spoguļos vai stiklā, tas var būt vibrējošs atspulgs ūdenī.

Viņu aizrauj arī dažādi tēli, dažāda veida radības. Izstāde „Zemes tauki” (2019) DeMenil galerijā Grotona skolā (The Fat of the Land, DeMenil Gallery, Groton school, Groton, MA) bija kā atskaits uz mākslinieka karjerā radītajām interesantajām un intriģējošajām radībām un formām. Gintam patīk no aizmirstiem, izmestiem objektiem, veciem materiāliem izveidot nākotnes hibrīdus. Ar saviem darbiem, izmantojot lūžņus un atgriezumus, viņš cenšas iedot tiem otru mūžu šajā petērētāju sabiedrības laikā.

Pie savu skulptūru radīšanas Gints atsakās pielietot matemātiku vai ģeometriju. Viņam patīk strādāt tieši ar materiāliem uzreiz, bez iepriekšējām skicēm vai uzmetumiem. Mākslinieks intuīti vai ieraudzīt, ka pie viņa

Gints Grinbergs. *Burbuļa izgatavošana*. 2018

kājām izkaisītās lietas un daļas veido tēlu, skulptūru, bet ir reizes, kad objekts veidojas ar grūtībām un prasa ilgāku laiku.

Viens no jaunākiem Ginta darbiem ir pasūtījums nupat uzceltajā biotehnoloģijas laboratoriju ēkā Kembridžā (101 Cambridge Park Drive, Cambridge, MA). Lai veicinātu darbinieku un iedzīvotāju vēlmi pārvietoties ar velosipēdiem, kompānija ir izveidojusi īpašu telpu riteņu novietošanai. Gints tika uzaicināts noformēt stikla skatlogu, kas šķir ieejas telpu no riteņu novietošanas vietas. Skatlogā, kas sastāv no diviem lieliem logiem, dažādos augstumos ir četri riteņbraucēji no metāla. Katrā logā pāris velosipēdistu minas viens otram pretī. Riteņi un vairākas detaļas no cilvēku tēliem tika izgrieztas ar lāzera palīdzību no lielām metāla plāksnēm. Sametinot un apstrādājot gan ar lāzeri grieztās detaļas, gan paša veidotās, māksliniekam ir izdevies panākt dinamisku darbu, kas atbilstoši iekļaujas telpā.

Gints piedalās dažādās izstādēs. Daudzas no tām ir ārā, dabā. 2021. gadā Normana Rokvela muzejā (Norman Rockwell museum) žūrētājā izstādē „Burvības zeme” (Land of Enchantment) Gints piedalījās ar savu darbu – liela izmēra metālā un tēraudā sametinātu suņuburkšķi (Queen Anne’s Lace). Izstādēs „Lidojošais zirgs” (Flying Horse) Pingrī skolas (Pingree School, Hamilton, MA) teritorijā Gints jau piedalās no 2016.gada. Te arī var atrast pāris mākslinieka darbus, kas tagad jau ir pastāvīgajā ekspozīcijā. Viens no tiem ir Ginta sfēra „Spirograph”, kas ir uzinstalēta ezeriņa vidū uz akmens. Otrs – milzīga nezāle / pienene, kas uzstādīta atbilstoši pie skolas iekoptā dārza. Šeit var redzēt, kā viņa darbi dabīgi ieaug vidē, jo it kā turpina naturālās formas vispārējā ainavā.

Gints Grinbergs ir izstādījis DeCordova muzejā un skulptūru parkā (DeCordova Museum and Sculpture Park, Lincoln, MA), Maikla Bočemina galerijā (Michael Beauchemin Gallery, Boston, MA), Klarka galerijā Lincolnā (Clark Gallery, Lincoln, MA), izejot ārpus Masačūsetas un blakus esošo pavalstu robežām, Gints ir piedalījis izstādēs arī Ņujorkā, Denverā, Filadelfijā, Toronto, Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā Rīgā un Pasauls Latviešu mākslas centrā Cēsis, Latvijā un daudzās citās vietās.

Gintam Grinbergam ir B.F.A. grāds (1985) un B.A. grāds (1986), kas ir iegūts, studējot arhitektūru Rodailendas Dizaina skolā (Rhode Island School of Design, Providence, RI). Viņš ir arī studējis Masačūsetas Mākslas koledžā (Massachusetts College of Art and Design, Boston, MA) un Bostonas Tēlotājmākslas muzeja skolā (School of the Museum of Fine Arts, Boston, MA, 1987).

Galvenais iedvesmas avots māksliniekam ir un paliek pati daba. Ar tās simetriju un asimetriju, sarežģītību formās un vienkāršību kopskatā. Ginta studijas arhitektūrā palīdz saredzēt dievišķo arhitektūru visapkārt un mudina to attēlot savos darbos.

Cilvēkiem patīk Ginta māksla, jo tā ir vizuāli pievilcīga, liek domāt, reizēm smaidīt un, galvenais – tā organiski iekļaujas mums apkārt esošajā dabā. □

Gints Grinbergs. *Dimanta suns*. Metināts tērauds, atrasti priekšmeti. 1995

IZREAGĒT AGRESIJU UN AIZBURT KARU

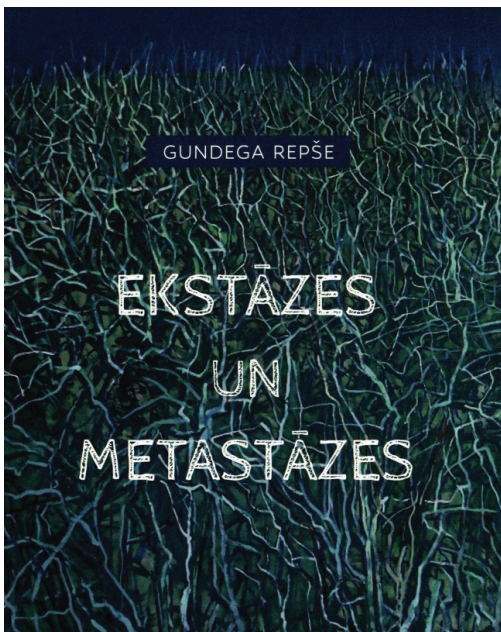
Gundega Repše. *Ekstāzes un metastāzes*.
Dzejas krājums. Rīga: Dienas Grāmata,
2022., 54 lpp.

„Klusajā sestdienā
karš zavēja ar ziemeļu vēju. Viņa sēdēja
Eiropas caurvējā, krāsoja olas.” (44. lpp.)

Buramvārdi! – tā bija pirmā doma, kad izdzirdēju Gundegu Repši lasām dzejoļus no tobrīd vēl neizdotās grāmatas *Ekstāzes un metastāzes*. Saņēmusi plāno grāmatiņu, sapratu, ka šādas dzejas īstais pastāvēšanas formāts laikam arī ir autore lasījums. Man pašai lasīt bija (ir) grūti, jo...

... ir saprotams, kas licis uzvirgot tik dziļu sāpju un agresijas piepildītām rindām. Vai saucam, vai nesaucam vārdā – tas ir karš Ukrainā. Šķita, ka vienu dienu tas beigsies, un tad es mierīgi varēšu izlasīt. Taču nebeidzas!

... ekstāze (un kur nu vēl daudzas!) ir stāvoklis, kura alkstam un kuru tomēr ilgi nespē-

jam iz(uz)turēt. Uzplaiksnījumi var apgaismot, taču var arī apdedzināt.

... teksti kā buramvārdi ir eksistenciāli un esenciāli īsceļi, kuros lasītājam no malas ne vienmēr atklājas tā skaidrības pilnā aina, kuru sasirgušais vai viņa palīgs meklē. Un ja sirdzējs ir visa pasaule? Ja metastāzes caurdušas to visu?

„Ekstāžu un metastāžu” pasaule ir tieša, draudīga, reālistiska un mītiska. Te valoda piesauc un skandē, iepļaukā, vibrē un plosa no nepielūdzamās konstatācijas „Eiropā ir sācies karš” (5. lpp.) un pazīstamā, pārfrāzētā aicinājuma „Neguļam, karojam!” (7. lpp.) līdz lāstiem „Tu ēdīsi savu vecāku ausis un ģenitālijas” (42. lpp.) un „Tu izgaisīsi kā Vīsuma bezds, kļūda, paviršība” (34. lpp.). Un vai pasaulē, kurā „Caurvējš būs mūžīgs. / Lai ko tu sāktu” (45. lpp.), vēl trīsuļo cerība, „kā saka karavīrs – / ja vien iziesi dūmaku, spēsi pasaukt palīgu – / Tu saligsi savas dzīves saulainās dienas” (52. lpp.)? Kādas tās būs, ja „vēsture atkal vems dzeltenu žulti” (44. lpp.)?

No zemdegām ir atsaukti biedri un brāļi (6. lpp.), krievs, žīds, vāciets un latviets (11. lpp.), latviešu vīri, māsiņa rakstītāja un brālis (13. lpp.), milzis (16. lpp.) un citi; māšas, kuras satikušās uz Brīvības ielas, – viena pēc Sibīrijas un otra pēc dzīves ar kolhoza brigadieru (40. lpp.); māte, kura „neredzēja karu. / No Latvijas viņu izveda ar varu un rokassomu” (43. lpp.); dzejas es dzied Padomju Dzimtenei (16. lpp.); te savijas viņu lūgšanas, tosti un kaladū, te starp citām krāsām uzšvirkst asi pāri: balts un sarkans (17., 40. lpp.), melns un balts (48. lpp.). Te „mīts ir īstenība. / Piedziedājums – triviāls sirds puksts. / Tas apstāsies, kad mītam iepatiksies” (36. lpp.), un skaidrs, ka tādā pasaulē visšausmīgākās šausmas ir jau piedzīvotas un pirmreizīgi griežas tikai šodienas cilvēka dzīvē, kur nu pieredzam gan tumsas kropli (24. lpp.), gan sātana žokli (25. lpp.). Tumsības laikmetā „dienās esmu gaisma, / Kas iedez domas par tevi” (28. lpp.), jo viss cits ir atņemts. Izzdzisis. Piepildīts.

Pretstata spēku iegūst folklorā ierastie deminutīvi, kas nu ierakstās cieši līdzās iznīcības simboliem un ainām: „Meitenīte sirdspuķi-

te / Nogrīzta līdz saknītei" (15. lpp.); „Zobens cirta avotiņā" (26. lpp.); „Dieviņš sievas dvēseli vējiņā vēdināja" (38. lpp.). Ambivalents ir piesauktais nāves tēls: gan mīluls (7. lpp.) – nāve, kas pazīstama, pieredzēta, atbrīvojoša, tautas ceļos piedzīvota, gan tā, kas „atsprākleniski lauzīs sprandu"(44. lpp.).

Centrālais vājprātīgā kara un tā apoloģētu zvērisko noziegumu piesaukums un nolādējums izvirst dzejolī „Tu, kurš uzspridzini aizmigušus bērnus" (33.-35. lpp.).

Atsevišķos dzejoļos lasītājs var izdzīvot romāna vērtu kāda cilvēka, ģimenes dzīvi, tautas pasaku un ticējumu motīvus, piemēram, dzejolī „Viņi stāvēja zvejas laivās" (49. lpp.), kur atklājas gan priekšmetiska konkrētība, gan filozofisks vispārinājums. Gundegas Repšes apokaliptiskajās ainās dzejas metaforisko ietilpību padziļina it kā tīšs ikdienišķums: vainagā savijušās dzeloņdrātis (15. lpp.), „gultas pārnaģloja par bērnu galdu"(10. lpp.), dzīve „malas vēstures mērcē"(8. lpp.) un pareģojums „tu nekad nespēsi pieēsties līdz sātām – tas būs tavu tuvāko faršs" (42. lpp.).

Papildu dramatismu, tempu, ritmu virknei dzejoļu piešķir darbības vārdu rindas, sablīvējumi, atkārtojumi, nereti pavēles izteiksmē: „Rindās stāt! / Mūžību saukt! / Saut!" (6. lpp.); „Atjēdz. / Atslēdz. / Saslēdz. / Tad – mauc!!!"(13. lpp.); „pārtapu pukītē, / iesējos, riesos, / pa laikam pilēju, lāsoju, noasiņoju. / Izdzīvoju. / Uzdziedēju" (24. lpp.); „Paklūšēt, novērot. / Neteikt vārdu, sadzīvot. / Lielāko nīst, bet paciest. / Uzriest lūpu smaidā" (37. lpp.); „Pārvilkās, aizvilkās, savilkās, sacietās, līdz pacietās uz dzīvi. / Dzīvot. Dzīvāt. / Dzīvāt. Dzīvot"(40. lpp.).

Lasot šo dzeju, ir jādomā par saknēm: ideju, domu, tautas, dzimtas, ģimenes, cilvēka, koku un augu saknēm. Par mājām, sētām, kurās akas svirnim un riķu jeb zedeņu žogam būtu jākalpo saimes dzīvei, ne jātiek salīdzināti ar izlauztajām Mariupoles sieviešu potītēm. Par mājām, kuru dūmeņi mēmi. Līdzīgi papildu nozīmes ieguvis sāls tēls (12., 23. lpp.), ēdiens, trauki – lietas, kurām ikdienā neveltām uzmanību, kuras mierlaika dzīvē neuzskatām ne par ko sevišķu. Īpaši minami augi un koki, kuru tēli caurvij visu grāmatu, padarot to īpatnēji latviski sakņotu un vienlaikus pretstatot cilvēciskajai nežēlībai

un naidam: bērzi, egle, dzīvības koki, priedes, kozaku kadiķi, ozols, oši, liepas, goba, pilādža celms, sūna, virsis, sēnes, rasaskrēslīņi, vārpatas, deviņvirspēks, āboliņš, mētras, vibotnes, suņburkšķi, nātras, tupeniši sīkgalviši, ziemasrozes, ābelītes, plūmīte, aprikozīte, bumbierīts, ābelīte, mellenīte, zilenīte, zelta zemenīte, sarkani vizbuļi, magoņu gulta, „murķeļu smadzenes, / Lieplapu svārciņi, / Atklātas pieres kā mizoti kāļi", „rozlillā vaigi kā mazgāti tupeni", „ananass ar kroni", „tulpe ar muguras liekumu", „bieteī aste un ķirbim plats vēders, / Zirnis par skaļu paukšķ / un rutkim slihta elpa" (6. lpp.). Tik krāšņa un cerīga dabas pasaule – ja skatāmies ārpus konteksta, taču vītoli sēro, puķu zirnī smeldz, kļavas sarkst, novembra bērzi ir kaulaini. Galu galā cilvēka varā ir „zāles zaļumā, / Stiebra trauslumā / sākt dienu", tomēr mūžības priekšā, dabas likumos „zāles zaļumā, / Stiebra trauslumā / Par putekli / Irsi" (21. lpp.) un „nākamā paaudze / Zuda kokos pati" (20. lpp.). Paliek gan cerība, ka „linu palagi pēc simt gadiem uzdziedēs" (31. lpp.).

Grāmatas noformējumā izmantotās Viļņa Heinrihsona gleznu *Gadalaiki. Pavasaris, Gadalaiki. Ziema un Atvadas no Mariupoles* reprodukcijas tumšos toņos atgādina par saknēm un galotnēm, atkārtojuma motīviem un nākotnes apsolījumiem, ko zaru vijumos gribetos saskatīt.

Dzejas krājums ir filozofiski, emocionāli un stilistiski piesātināts un atkailināts izvirdums (cik ilgam laikam būs jāpaiet, lai to nosauktu vienkārši par lasāmvielu?) laikā, kad „cilvēce piesauc karu" (18. lpp.). Smagi, bet patiesi.

Sanita Dāboliņa

„DIEVS IR MĪLESTĪBA”. DIEVS IR DZEJA

Kristaps Vecgrāvis. *Vaska ezers*.
Literatūras Kombains, 2022.

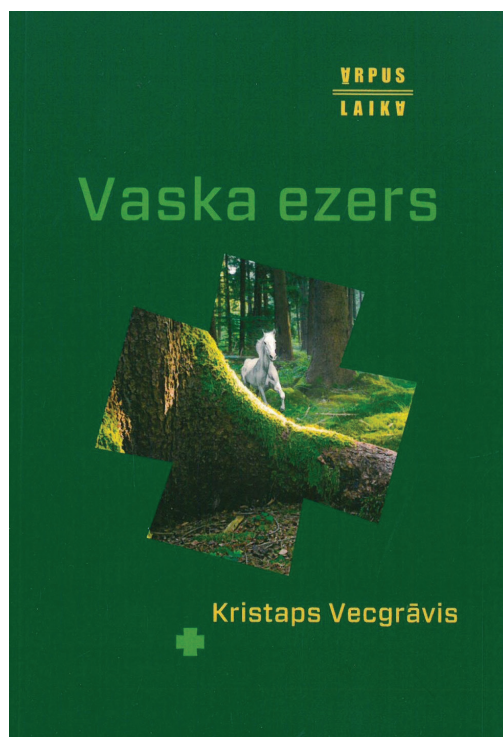
Kristapa Vecgrāvja otrais dzejas krājums *Vaska ezers* izdots septiņpadsmit gadus pēc pirmā krājuma *Kaist ķekarā vīnogas* 2005. gadā. Ievērojamā laika distance apliecina – gan autors, gan lasītāji ir mainījušies, abus krājumus šķir jauna lasītāju paaudze un transformējoša dzīves laika nogrieznis.

Mainījusies pasaule un tās izjūta, un apziņāti nolemts atsacīties no abu krājumu salīdzinājuma, jaunāko krājumu uzlūkojot kā pašpietiekamu mākslas vienību, nevis debijas krājuma turpinājumu. Šo septiņpadsmit gadu laikā autors nav klusējis noslēgtā radošajā cellē, bet Latvijas literārajā vidē apliecinājis sevi kā atdzejotāju, literāro norišu un tekstuālo procesu klātbūtnē, neatkarīgi no ikdienas darbības jomas citā nozarē un darba sektorā.

Krājums *Vaska ezers* ir apgāda „Literatūras Kombains” sērijas „Ārpus laika” trešais izdevums, un sērijas nosaukums trāpīgi sasaucas ar autora dzejas raksturu – iekapsulētu poētisko un tematisko vērtību kodolu, un pašpietiekamu tīrradnīgas dzejas balsi. Zīmīgi, ka autora dzeja liek pārļūkot Latvijas mūsdienu dzejas rakstura jēdzienu, jo jēdziens „savdabība” ir piedēvējams teju katrai mākslinieciski vērtīgai kāda dzejnieka vai dzejnieces dzejas kopai, lietojot to atšķirīgā nozīmē. Ikvienu daiļrade ir atšķirīga no citām, bet šajā gadījumā atšķirīgums izceļams citā kontekstā.

Mūsdienu 21. gadsimta realitāte, neapptveramā kara nežēlīgie notikumi, Latvijas iekšpolitiskās un ārpolitiskās pasaules saasinājumi tieši atsaucas arī uz radošo telpu un mākslas, dzejas uztveri – subjektīvā pieredzē literatūrā arvien biežāk tiek meklēts patvērums, mierinājums un piepildījums, ko nesniedz ikdienas dzīve.

Kristapa Vecgrāvja dzejā pastāv šī meklētā cita realitāte, kas ir veldze pasaules procesu un aktuālo dzejas tendenču nogurdinātajiem un jauna teksta matērija paaudzei, kura

tikai ar šo krājumu iepazīst autoru. Autora dzejas poētiku raksturo blīva metafiziska tēlainība, jutekliskuma koncepta daudzslāņainība un teksta noslēpums – spēja lasītāju aizraut, ieinteresēt un itin bieži arī suģestēt.

Krājuma epigrāfā „por Kristaps Vecgrāvis” rakstītā kriptogramma paliek noslēpums mazāk erudītajiem lasītājiem, taču apliecina autoram nozīmīgu kultūrdzīju motīvu un metateksta klātbūtni. Aiz redzamajiem vārdiem mīt cita realitāte un dziļuma aura, arī interpretējot krājuma titultēlu – vaska ezeru – sasaistē ar dzejoļos ietvertu, lasītāju vedina domāt par duālo un mitoloģisko. Vaska ezers kā sastindzis un reizē dzīvs. Vasks, kas sargā no nelaimes, kūst saulē un izstaro gaismu: „Es esmu baltā vaskā uzlādēts ezers, / Kas laižas uz tavas vienatnības saukām” (33. lpp.). Latviešu teikās nosaucot lidojošā ezera vārdu, tas nolaižas uz zemes, minētā fragmenta dzejolī šī viena saucēja spēj pieleist un pieradināt noslēpumaino ezeru.

Dziļuma aspekts ir autora poētikai raksturīga izsmalcināta un pilnmiesīga valodas izjūta, valodas grodums, spēja izteikt nojautas, sirreālus sapņus, jutekliskus pārdzīvojumus. Dzejoļos gan mīt arī tādas abstrakcijas un impresijas, kas šķiet izteikti subjektīvas un, iespējams, izprotamas vien pašam autoram (“Grodā sapnī, / kas nav paša justs un sapņots (..) (28. lpp.), bet kopumā krājumā poētiskā teksta loģikas un dzejoļu noskaņas

pavedieni nepārtrūkst un aizved līdz lasījuma gandarījumam.

Brīvi radīta ir romantiskā pasaules izjūta, kas atklājas, piemēram, zvaigžņu tēlainības motīvos, dabas skaistuma poētiskā un panteiskajā varenībā: „dzinumu zvaigžņotais raksts/pāri pavasara nogāzei” (21. lpp.), „Zvaigznes klusē / Kā izgaismoti ikri” (31. lpp), „Vai neturi kādu naža galiņu zvaigžņu gaismas?” (37. lpp), „Mana piere savīst tavās rokās / Zilā vakara Dievs.” (38.lpp). Jutekliskums autora dzejā pastāv arī kā dabas pilnības izteicējs, tā piemēram, dzejolī „piepildīts klušums”: „Ir klāt neapraķstāmās augusta nakts: / zemes dzelmē zvaigznes nirst slaiķā lēcienā, / Dzīvības siltās mīklas kavējas liepās trausli vizot.” (58. lpp.). Iezīmīgi, ka no divām – 2011. un 2015. gada – redakcijām ar laika noilgumu jaunākajā tekstā kā pārļaičīga vērtība saglabāts dabas piepildītības tvērumš, kamēr cilvēcisko jūtu klātbūtne ir pārējoša.

Cilvēka just spēja šajā dzejā ir augsti attīstītas maņas un nojēdas, būšana dabas daļai: „Es dzirdēju vējā laužto ziedu sulu / Un pieņepūku zemē krišanas bālis / Ogu gatavošanas es dzirdēju bulā” (27. lpp.), māka un spēja uzvert trauslo un metafizisko, vienlaikus izcēlt juteklisko elementu kā vērtību.

Četru daļu krājumā nozīmīga daļa ir personīgas pieredzes un jūtu evolūcijas, zaudējuma un iekšēju pārdzīvojumu stāstam: „Un neticu vairs ne savām ne tavām debesīm”, „Un katrā logā pa ēnai ne eņģeļa kāda / Un nepanesama nasta paša āda. (..)” (25. lpp.). Pieredzes skaudrumu nomaina jauna dzīve, piedzīvots jauns „aizpavasaris”, idilles un iekšēja piepildījuma fragmenti: „Skatos gurdš uz tevi – / Skropstās pālsumu / Pārskalo rīta zilgme. // Esam / viens / ar / otru. // Pilni.” (73. lpp.)

Atmiņu bezgalības skaistums ieguldīts personisku vēltījumu dzejoļos, piemēram, „aizviņnakt” vēltījumā vecaimātei. Dzejolis apliecina tuvu attiecību, dzimtas saišu nezūdāmību, mīlestības nemainību arī ārpus šīs pasaules robežas, kuru autors apraksta lineāra laika mērogā, visbeidzot ieslēdzot pārmūžīgā simbolā: „Viņa ir aizkāpusi tālāk. / Tālāk par šo ar mani piemigušo stāvu. / Tālāk par manu pirmo bērnodārza dienu. / Par pirmo skolas dienu. Mīlestību. / Pirmajiem hobijiem, skūpstiem, smēķiem, alu. / Tālāk par pirmo dzejoli. / Par Kultūras akadēmijas vērtiem. /

Par sievieti, ko mīlēju. / Par kāzu šampanieti / Un mana bērna raudām. / Viņas dzīve kā rozēs zvans / Manā sapnī skan.” (39. lpp.).

Īpaši uzsverama šķiet arī autora attieksme pret sievieti kopumā, ne tikai kā pret mīloto, bet arī apliecinot cieņu kultūrsociālajai realitātei dzejolī „lauku sievietei”, kurā sieviete „uz nodeldētajiem kamiešiem / nes ikdienas pārpilnus rupjāuduma maisus / mēnessmaga ūdens nēšus / noplukušus bērnus / jūkošas mājas / brūkošas pilsētas / irstošu valsti” un vienlaikus „viņa ir svece kas nopūsta turpina degt” (20. lpp.). Dzejolis ir mazāk iedēriģs kopējā krājuma kompozīcijā un sociāli reālistisks, taču personiski uzrunājošs – domājams, ne tikai apskata autorei.

Citādi mīlestības dzejoļi turpina runāt par mirkļu mūžības skaistumu, piedzīvotā nepārejamību, īsās formas dzejolis „atmiņas spēks” uzbūr sentimentāli skaistu, nenodziestošo ainu un sajūtu: „kamēr es nenokāpšu alkšņu gravā / un neredzēšu savām acīm // tur turpinās ziedēt / mūsu skūpstu jūlijs // muļķīt” (51. lpp.), savukārt prozaiskā miniatūra „atmiņa” fragmentē vienu dienu bērības, fiksējot tēlus, priekšmetus, vietas un sajūtas, dzīve ir acumirkliš un bērības laiks mūsos ir mūžīģš.

Formu daudzveidībā autors virtuozu pāriet no klasisku atskaņu dzejas, sonetu interpretiem līdz isrindēm, baltām vērsēm un apjomīgiem dzejprozas tekstiem, variējot arī rakstības stilus. Leksiskā piesātinātība un oriģinalitāte (senvārdu, apvidvārdu, poētismu, neoloģismu blīvs izmantojums) šajā dzejā varētu būt lasījuma uztveres šķērslis nenobriedušam dzejas lasītāģam vai skrejošam ātrlasītāģam, bet pieredzējušam intelektuālu, estētisku un juteklisku iespaidu meklētāģam dāvās katarses balvu. Tāpat arī estētiskie elementi un impresionistiski intensīva tēlainība („Un vakars nogatavojas zils kā gleznās ar plūmju kokiem” (62. lpp.)) apliecina Kristapu Vecgrāvi kā gudras un smalkas dzejas radītāģu, kurš nav intelektuāla aprēķina vadģts vārdu virknētāģš, bet patiess virtuozs, un spēģ apliecināt neticģbas, dzģves un garlaicģģas dzejas gurušāģiem, ka „Dievs ir mģlestģba” un Dievs ir dzeģa.

Agija Ābiķe-Kondrāte

TESTAMENTS DZEJAI

Jana Egle. *Ledus debesis*. Rīga: Latvijas mediji, 2023.

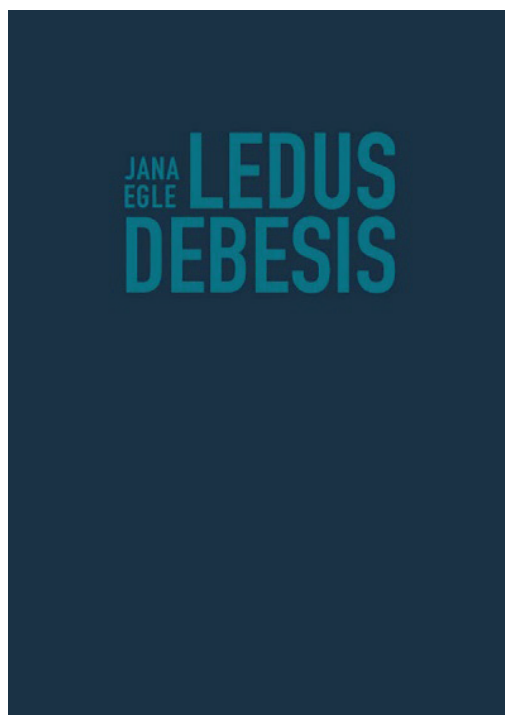
Jana Egle latviešu lasītājam pazīstama, šķiet, lielākoties kā prozaīke: 2017. gadā ieguvisi Latviešu literatūras gada balvu par stāstu krājumu *Gaismā*, par ko arī Liepājas Kultūras balva, tāpat apbalvots ir viņas stāstu krājums *Svešie jeb mīlenkij ti moi* (2019), bet 2020. gadā Egle saņēma Egona Līva piemiņas balvu „Krasta ļaudis” par grāmatu *Dzimšanas diena*. Pēc viņas stāsta „Bedre” motīviem ir uzņemta spēlfilma ar tādu pašu nosaukumu (2021).

Dzejā debitējusi ar krājumu *Dzirdēt noklusēto* (2002), un *Ledus debesis* (2023) pēc ilgāka pārtraukuma dzejas rakstīšanā ir Egles otrais dzejoļu krājums, kas veidots no dažādu gadu gaitā tapušiem dzejas tekstiem, tostarp tādiem, kas rakstīti jau laikā pēc pirmā dzejoļu krājuma izdošanas, tomēr nenoliedzami – krājums ir veidots ļoti konceptuāli, nodaļai papildinot un turpinot nodaļu, veidojot caurviju tēlu sistēmu un valodiskus eksperimentus. Jāuzteic arī krājuma mākslinieciskais noformējums (māksliniece Anna Aizsilniece), kas ir gaumīgs un vienlaikus atturīgs, veiksmīgi papildinot krājuma saturu.

Krājuma autore kārtojusi četrās nodaļās, bet to ievada dzejolis „to dzejas grāmatu es nevaru lasīt”, kas ir, jāatzīst, viens no labākajiem šī krājuma tekstiem, bet kā nosacītu epilogu var traktēt ceturtais nodaļas pēdējais dzejolis „Testaments”, radot jautājumus – testaments kam? Dzejas rakstīšanai? Intervijā „Ventas Balsij”¹ Egle atzīst, ka viņai ir sajūta – šis būs pēdējais dzejas krājums. Krājumā trešajā nodaļā ir dzejolis „viņugad savā dzimtas īpašumā” (78. lpp.), kur liriskā varone rauj vārdus ar visām saknēm, lai neaug vairs. Šo dzejoļu interpretācija paliek katra paša ziņā. Taču krājums ir sarežģīts un paver lasītājam daudzslāņainu un sarežģītu dzejas pasauli ar veiksmīgi izvēlētiem simboliem un tēliem.

Pirmajā nodaļā autore pievēršas visai klasiskam žanram – balādei. Nodaļu veido divas

¹ Bikls pieskāriens. Intervija ar Janu Egli. Pieejams: <https://www.ventasbalss.lv/zinas/sabiedriba/47683-intervija-ar-janu-egli-bikls-pieskariens>. (Skat. 14.05.2023.)

balādes – „Balāde par karalienes spilvenu” un „Balāde par kapteiņa sirdi”. Faktiski abi šie teksti ir viens otru papildinoši, demonstrējot erotiskas attiecības starp abu lielākās formas tekstu liriskajiem varoņiem: karalieni un kuģa kapteini. Diskusijai paliek jautājums, vai šie abi teksti iederas krājumā, vai drīzāk tomēr maldina lasītāju prom no turpmākajās nodaļās atklātās simboliski daudzveidīgās un sarežģītās dzejtelpas. Abi šie teksti veltīti mūžīgajām tēmām, neaizsniedzamai mīlestībai, divu tēlu aizliegtām attiecībām, atklātām ar romantisma iezīmēm un simboliem, tomēr vienlaikus arī šajos tekstos redzams Egles dzejai raksturīgais atklātums un pat nežēlīgums pret saviem varoņiem, faktiski pat naturālisma iezīmes, kuras vismaz šīs recenzijas autors gribētu norādīt, kā Egles literārajai daiļradei raksturīgas.

Krājuma nākamā nodaļa sākas ar atklāsmi „man ir cita balss kad es runāju ar tevi” (27. lpp.), turpinoties jau pirmās nodaļas balādēs aizsāktajai cilvēcisko attiecību tēmai, bet paplašinot to gan eroticisma, gan arī sievietes femīnajās kategorijās, tēlojot sievieti kā Lielo pirmmāti, kuras „es” tiek dāvināts tuvākajiem kā kaut kas ļoti pirmļaicīgs, nācis no aizlaikiem, pat sakrāls, kaut kas tāds, kas ir tuvs debesu sfērai.

Šeit arī atklājas divi no krājuma atslēgvārdiem, proti, debesis un ledus. Liriskā varone ietiecas debesu telpā, kur ir gan rīta putna

kliedziens, gan koku galotnes, gan pelēks ledus atspulgs. Šeit gribas izcelt dzejoļu ciklu „Ledus vitrāžas” (57.-59. lpp.), kur apvienoti abi šie centrālējdzieni, rezumējoties noslēgumā: „un ūdens top gaisma” (59. lpp.), kur ūdens-upe-sieviete-ledus-gaisma veido šo simbolu ķēdi loģiskā likumsakarībā, proti, ledus, tātad sasalis ūdens, ir gaisma, gaisma ir debesu telpai raksturīgs elements, un liriskā varone – sieviete – saistīta gan ar zemi, gan arī debesu telpu kļūst par šīs gaismas meklētāju un nesēju. Taču ledus šeit ir binārās opozīcijās tēlots – tas ir gan gaismas, gan arī satīnguma un nāves simbols.

Krājuma trešajā nodaļā tiek eskalētas bailes (no kā? no ledus? no debesīm? no realitātes? ceļoņu ir daudz), kas ir visam krājumam caurvijošs motīvs. Dzejolī „kļūst arvien aukstāk” (70. lpp.) ledus debesis ir pārņēmušas pasauli, lūgšanas pret ledus debesīm tikai notrīnkšķēs un kritīs atpakaļ. Dzejoļa noslēguma daļā iekļauts teju buramvārdu ritmam līdzīgā četrriņde „aijā manu bērniņ mīlo aijā // aijā manu putniņ mazo aijā” (71. lpp.), ietverot mītiskos priekšstatus, kur vienā variantā bērni, tāpat kā putni tiek doti no debesīm, bet tad – „bet varbūt viņi neizdzīvos // kļūst arvien aukstāk” (turpat). Un nodaļa noslēdzas ar tikpat simboliski piesātinātu dzejtekstu „sapnī redzēju baltu māju kalna galā” (90. lpp.). Kalns – kā debesu telpas daļa, un dzejoļa sižetiskais risinājums sasaucas ar latviešu folklorā esošajām iniciācijas tautasdziesmām, un liriskā varone it kā noslikst upē, kas vijas ap kalnu, lai pārdzimtu no jauna krājuma ceturtajā nodaļā.

Noslēdzošajā nodaļā liriskā varone kļūst rezignētāka, bet vienlaikus arī cerību pilna, piemēram, dzejolī „kad tas viss beigsies” (103. lpp.). Debesis ir atkusušas, līst, ir silti. Tāpat atklājas izteiktāki urbānie motīvi mijas ar iepriekš atklāto, bet nedefinēto (debesu?) telpu. Nodaļa noslēdzas ar dzejoli „paņemt jaunu tīru lapu” (121. lpp.), kur ledus kristālu pilnas debesis veido ap sauli sargājošu loku.

Pirms noslēguma jāpiezīmē, ka savdabīga un bagātīga ir Egles valoda, jo sevišķi jāizceļ priedēkļa „ne” lietojums, piemēram, „brīdi vērošu kā aiz loga satumst nekas un domāšu par nekad” (111. lpp.), šādi un līdzīgi valodiski eksperimenti krājumā veido īpašu akcentu.

Noslēgumā – Egles dzejas krājums droši vien nebūs no tiem, kurus var apsēsties uz izlasīt no vāka līdz vākam. Krājums arī apjomā ir pāri simtam lapaspusē. Tā ir dzeja, kuru nepieciešams vai vismaz vēlams lasīt nesteidzoties, lai Egles tēlotajā debesu telpā gūtu to grūti aprakstāmo un literatūrzinātniski nepamatojamo, bet pastāvošo labpatikas sajūtu, kas pārņem pēc lieliskas dzejas izlasīšanas.

Ingus Barovskis

**Gints Grinbergs. *Pienene*.
Nerūsējošs tērauds. 2016**

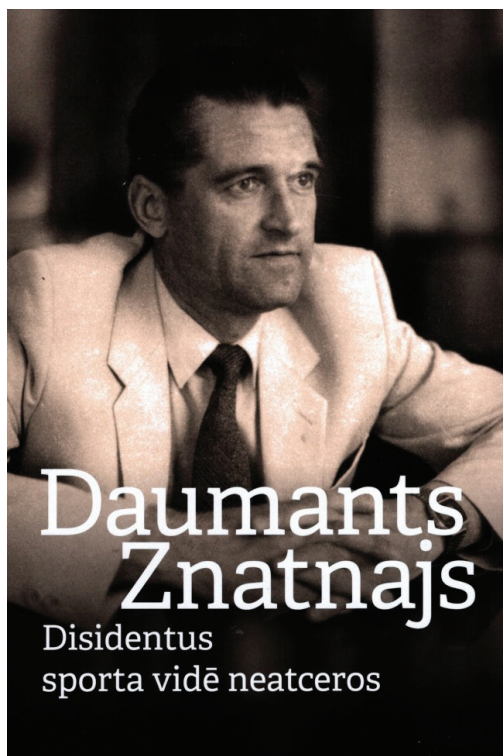
VAJAG SAPRAST SPĒLES NOTEIKUMUS!

Daumants Znatnajs, Guntis Keisels.
*Daumants Znatnajs. Disidentus sporta
vidē neatceros.* AS Latvijas Mediji,
2023., 287 lpp.

Iemīlota lasāmviela kopš seniem laikiem ir grāmata par sabiedrībā populāriem cilvēkiem, piemēram, talantīgiem skatuves māksliniekiem un leģendāriem sportistiem, kuru vārds komentārus neprasa. Ielūkoties kādas personības biogrāfijā, lai kopā ar viņu „izstaigātu ceļu” līdz panākumiem, atzišanai, vārdu sakot, slavas virsotnei, daļai lasītāju vienmēr šķitīs vilinoši. Šādu grāmatu autori to labi zina, tāpēc biogrāfiskas ievirzes darbu grāmatnīcās netrūkst. Nesen šis piedāvājums ticis papildināts ar sporta žurnālista Gunta Keisela grāmatu *Daumants Znatnajs. Disidentus sporta vidē neatceros*.

Šoreiz lasītāja uzmanības centrā ir nevis sportists, bet sporta funkcionārs – sākot no fizikultūriešu kolektīva priekšsēdētāja Grenčos, tad Latvijas Sporta biedrību un organizāciju savienības komitejas vadītājs, Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas Veselības aizsardzības un sociālās nodrošināšanas sektora vadītājs, kopš 1980. gada marta – Latvijas PSR Ministru Padomes Fiziskās kultūras un sporta komitejas (FKSK) priekšsēdētājs, kopš 1996. gada – Latvijas Sporta veterānu savienības prezidents un Lielupes Tenisa centra vadītājs. Daudz amatu, cits par citu daiļskanīgāks, līdz ar to arī daudz goda. Viens gan ir jāatzīst, proti, izlasot šo grāmatu, netop skaidrs, kāds bija mērķis, to izdodot. Vēl vairāk, ja jau bija nolūks vēstīt par sportu laikā, kad Latvija bija okupēta, Znatnajs varēja būt mazliet atklātāks. Izlikšanās par Nezinīti Saules pilsētā, turklāt pietiekami bieži, rada komisku iespaidu.

Par vienīgo šīs grāmatas vērtību varētu uzskatīt kaut paviršu, bet tomēr ieskatu Latvijas sporta vēsturē, sākot ar pirmās brīvvalsts laika sportistu panākumu

pieminēšanu (kaut garāmejot, bet tomēr), kas, pieļaujams, daļai lasītāju nav zināmi, un beidzot ar Siguldas kamaniņu un bobsleja trases būvniecību un nodošanu ekspluatācijā, kā arī LOK izveidošanu, Latvijai atgūstot neatkarību.

Darba galvenais varonis, kurš ir arī tās līdzautors, kā pats vairākkārt atzinis, kopš agras jaunības ielāgojis dažas likumsakarības, kas bija un dažkārt arī mūsdienās ir ceļš uz panākumiem, atzinību, veiksmīgu karjeras attīstību. Runa ir par zināmiem noteikumiem, kurus diemžēl līdz galam nav izdevies iznīdēt vēl joprojām. Viens no tiem – visu var dabūt par blatu. Ja nepatīk tik atklāta valoda, var izmantot svešvārdu „barters”, kas, būsīm godīgi, nozīmē to pašu. Daumants Znatnajs: „Man bija garš saraksts ar vēlmēm, kam ko vajag, un zināju, pret ko šos labumus var iemainīt. Tolaik ‘cietā valūta’ bija biļetes uz ‘Dinamo’ spēlēm, vēlāk arī ielūgumi uz ‘Sporta laureāta’ pasākumiem, kas astoņdesmitajos gados bija otri populārākie pēc ‘Mikrofona’ aptaujas noslēguma koncertiem. [...] Visu varēja sarunāt, vajadzēja tikai zināt, ar ko un kā. [...] Visi sapratām spēles noteikumus un pēc tiem arī darbojāmies.” (102. lpp.) Ko tur slēpt, prasme „šiverēt” arī Znatnajam pašam bijusi ļoti izdevīga. Atklāti

tas gan nav pausts, taču vērīgāks lasītājs to izlasīs starp rindām.

Viens no padomju sportistu lielākajiem motivētājiem startēt pēc iespējas labāk un gūt pēc iespējas augstāku vietu, bija iespēja tikt uz ārzemēm, tai skaitā pūstošā kapitālisma valstīm. Viens no lēmējiem, kuru sportistu drīkst palaist ārpus „dzelzs priekškara” un kuru ne, bija arī Daumants Znatnajs. Kļūst smieklīgi, lasot, kā darba galvenais varonis neaizmirst paslavēt arī pats sevi: „Katrā ziņā latviešu sportisti uz ārzemēm tika vairāk nekā Elsberga (Rihards Elsbergs – iepriekšējais FKSK priekšsēdētājs) laikā. Elsbergs necinījās, es cīnījos, turklāt cekā un čekā man uzticējās.” (145. lpp.)

Tiekot ārā no krātiņa, var rasties risks, ka pašsaprotamu iemeslu dēļ cilvēks tajā vairs nevēlēšies atgriezties. Gadījumu, tiesa – ne ar latviešiem, kad izcilnieks neatgriežas padomju dzimtenē, bijis vairāk nekā pietiekami. Znatnaja uzdevums bija rūpēties, lai ar Latvijas izlases sportistiem šādu gadījumu nebūtu. Un tomēr bez starpgadījumiem neiztika: Padomju Savienībā neatgriezās džudo tiesnesis Dzintars Rudzītis un 1989. gadā bobslejists Rodžers Lodziņš. Vēstijot par šo tematu, Znatnajs atklāj: „Spēlēju pēc tajā laikā pieņemtajiem noteikumiem. [...] Zinu, ka sportisti no manis baidījās.” (145. lpp.)

Viens no ļoti „kuteliģiem” tematiem sportā ir dopings. Pagājušā gadsimta 70. gados PSRS bija normāla prakse sporta veidu, kur nepieciešama liela izturība, kā, piemēram, ātrslidošanā, airēšanā un citās disciplīnās, pārstāvjiem tika izmantota asins pārlišana. To sauc par „asins doping”, un ir pētījumi, ka šāda rīcība ne vienam vien izlases sportistam palīdzējusi uzvarēt. Daumants Znatnajs: „Sportisti bija parakstījušies, ka zina, uz ko iet. Piemēram, lodes grūdejs Jānis Bojārs – saujām ēda tabletes un tikai atmeta ar roku: man divi bērni jau ir, vairāk nevajag, tāpēc veselību varu netaupīt. Jānis Lūsis gan neko nelietoja, jo bija tik augstas klases sportists, ka viņam nemaz nepiedāvāja.” (151. lpp.) Plašāka dopinga temata izklāsta grāmatā diemžēl neatrast.

Tāpat neatradīsiet arī iztīrājumu vairākiem ar Latvijas sporta dzīvi saistītiem skandāliem, kuru aizkulises sava ieņemamā amata dēļ

Znatnajs zināja ļoti labi, taču grāmatas tapšanas laikā izvēlējies pārtapt Nezinīti Saules pilsētā.

Lai vēstījums būtu daudzveidīgāks, izdevumā tiek citēti raksti un intervijas no dažādiem Latvijas laikrakstiem, piemēram, *Padomju Jaunatne*.

Pieļaujams, ka Daumanta Znatnaja grāmata pašam par sevi ir viens no neskaitāmi daudziem izdevumiem „viendienišiem”, ko lasītājs aizmirsīs uzreiz pēc tā nolikšanas plauktā.

Lāsma Gaitniece

**Gints Grinbergs. *Gailis*.
Atrasti priekšmeti, metināts tērauds. 1994**

Sakopojusi Vita Gaiķe:

Pirms dažiem gadiem iznāca **Mateja Kalna** pirmā grāmata *Beasts of the Night* un izpelnījās atzinīgu novērtējumu, piemēram, *Kirkus Reviews* raksturojot to kā „spilgti varoņi nervus kutinošā nolaupīšanas stāstā”. Grāmatā uzmanība vērsta uz vēl arvien pastāvošo cilvēktirdzniecību trešās pasaules valstīs

Nu Matejs ir pievērsies „tuvāk mājām”, un aprīlī klajā nākusi viņa otra grāmata *Baltic Shadows*. Autors atzīst: „To iedvesmojusi mana vēstures mīlestība, kā arī vēlme uzrakstīt kaut ko par savu kultūru. Būdam zēns, es vienmēr meklēju romānus ar 'latviešiem' kā galveno fokusu, bet neatradu. Līdz ar to, kā teiciens saka: 'Rakstnieki raksta to, ko viņi labprāt lasītu.'”

Grāmatas *Baltic Shadows* stāsts risinās pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados, Padomju Savienības sabrukuma laikā. Toronto latviešu sabiedrībā notiek slepkavība, kas rada arvien lielākas aizdomas par krieviem, kas darbojas Kanādā. Stāsts ir par parastajiem latviešu emigrantiem, kas nonākuši neparastos apstākļos, un galvenais varonis galu galā dodas uz padomju okupēto Latviju, lai atklātu nodevēju.

Matejs Kalns ir pazīstams Toronto latviešu kopienā. Viņa vecvecāki 1944. gadā no Latvijas devās bēgļu gaitās, beigās mājvietu atrodot Kanādā un Toronto.

21. aprīlī klajā nācis JVLMA lektores, starptautisko pianistu konkursu laureātes, pianistes **Dzintras Erlihas** digitālais albums SERENA, kuŗā ieskaņota 21. gadsimta amerikāņu un latviešu komponistu-sieviešu klaviermūzika.

Albumā ietvertie skaņdarbi: Leannas Primiani Variācijas, Šaronas Farberas (Sharon Farber) Pirmā un Otrā Balāde, Lolitas Ritmanes Cerībai, Daces Aperānes Trīs Pastorāles, Mārītes Dombrovskas Serena, Sabīnes Kezberes Divine Feminine un Ilonas Breģes Porcelāna sonāte. CD ietver divus pirmatskaņojumus: Šaronas Farberas Otro balādi un Ilonas Breģes Porcelāna sonāti.

Albums veltīts komponistei Dacei Aperānei, kurai šogad aprit skaista jubileja.

Atsevišķi CD SERENA skaņdarbu ieraksti digitālajās platformās jau saņēmuši starptautisku atzinību: Leannas Primiani Variācijas, Sharon Farber Balāde nr.2, Lolitas Ritmanes Cerībai un Daces Aperānes Jaunais mēness izvēlēti dažādās kategorijās Apple Music Playlist of the Week: „Contemporary Classic”, „New in Classical”, ierindojoties starp pasaulē atzinību guvušu mūziķu ierakstiem.

Par mākslu, kino, monētām Sakopojusi Linda Treija:

Pazīstamā animācijas filmu režisore un māksliniece **Signe Baumane** š.g. 26. aprīlī Štutgartes Starptautiskajā animācijas filmu festivālā Vācijā saņēma festivāla īpašo balvu „Honorary Trickstar” par izcilu radošo un māksliniecisko sniegumu animācijā. Īpaši izceļot Signes Baumanes nozīmīgo un iedvesmojošo darbu, Štutgartes festivāla programmā iekļauta režisores filmu izlase – virkne agrīno īsfilmu un arī abas režisores veidotās pilnmetrāžas animācijas filmas pieaugušajiem *Akmeņi manās kabatās* (2014) un *Mans laulību projekts* (2022). Viņas filma *Mans laulību projekts* ir saņēmis, un varam droši apgalvot, ka arī nākotnē saņems, godalgu un balvu birumu daudzos un dažādos festivālos. Par piešķirto atzinību Signe Baumane saka: „Balva tiek piešķirta par 'iedvesmojošu darbu', un nācās padomāt, ko tas man varētu nozīmēt. Manuprāt, korporatīvo filmu pasaulē mums, neatkarīgajiem māksliniekiem, ir misija – sniegt individuāla cilvēka vienreizēju redzējumu filmā, kas runā cilvēka balsī par cilvēka pieredzi.”

Piektais ikgadējais Baltijas filmu festivāls Bostonā trīs dienas prezentēja jaunākās godalgotās filmas no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas. To organizēja The Baltic Film Committee un The American National Latvian League sadarbībā ar ArtsEmerson. Klātienē, Emerson Paramount centrā festivāls norisēja no 3. līdz 5. martam, un tā virtuālā daļa, kurā interesenti varēja skatīties filmas interneta vietnē, – no 6. līdz 19. martam. Pasaules līmeņa spēlfilmās un dokumentālās filmās visām paaudzēm piedāvāja

unikālu iespēju iepazīt baltiešu dvēseli – radošu, reflektējošu un dumpīgu. Latviju festivālā pārstāvēja šī gada Nacionālā kino balvas laureāte kategorijā „Labākais režisors” Linda Olte ar sociālo drāmu *Māsas*, režisors Uģis Olte, producents Uldis Cekulis, operators Valdis Celmiņš un viņu kopdarbs, mitoloģiskais trilleris *Upurga*, Aigars Grauba ar ģimenes klapatu virknējumu *Circeniša Ziemassvētki* un „Lielā Kristapa” laureāte kā Labākā 2022. gada filma, Viestura Kairiša laikmeta drāma *Janvāris*. Tiešsaistes festivāla programmā bija iekļauta arī Elzas Gaujas melnā komēdija *Mamma vēl smaids* un Matīsa Kažas pieaugšanas stāsts ar sevis meklējumiem – *Neona pavasaris*.

Pirms piecpadsmit gadiem ALMA biedri ziedoja katrs pa vienam mākslas darbam, lai Latvijā izveidotu jaunu diasporas mākslas kolekciju – mākslas darbu kopu, kas kļūtu par Pasaules latviešu mākslas centra arhīva kodolu. Darbi pirmo reizi tika izstādīti Valmierā, pirms vēl PLMC atrada savu pastāvīgo mājvietu Cēsīs. Šo dāsnumu Pasaules Latviešu mākslas centrs plāno atzīmēt ar vēl vienu **ALMA biedru izstādi**, kas šovasar būs apskatāma **PLMC Ripas galerijā**. Izstādes atklāšana notiks 28. jūnijā.

No 1. februāra līdz 14. maijam Pīlera mākslas centra universitātes galerijā (Peeler Art Center, University Gallery, Greencastle, IN)

varēja apskatīt mākslinieces **Kristas Svalbonas** izstādi „**Pārpalikumi**” (**Remnants**), kas apvieno mākslinieces pēdējos divus darbu ciklus – „Kas paliek” (*What remains*) un „Pārvietošana” (*Displacement*). Viņas darbos redzama interese par arhitektūru un mājām kā piederības ideju. Mākslinieci fascinē telpisko attiecību valoda un arhitektūras formas, kā arī struktūru psiholoģiskā ietekme uz cilvēka stāvokli. Kristas māte ir latviete un tēvs – lietuvietis, kuru abu vecāki daudzus gadus pēc Otrā pasaules kara beigām pavadīja „dīpīšu” nometnēs Vācijā, pirms viņiem tika atļauts emigrēt uz ASV. Viņu bērnības atmiņas bija par pagaidu būvēm, kuras vēsturiski tika izmantotas citiem (bieži vien militāriem) mērķiem un kurās pēc kara izmitināja desmitiem tūkstošu bēgļu. Mākslinieces ciešā tuvība ar šo vēsturi ir likusi viņai skaidri apzināties politikas ietekmi uz arhitektūru un arī uz cilvēku ikdienas dzīvi. Viņas darbi pēta arhitektūras attiecības ar kultūras identitāti, sociālo hierarhiju un psiholoģisko telpu. Svalbona strādā dažādos medijos, tostarp fotogrāfijā, gleznošanā un instalācijā. Šo pašu tematiku Svalbonas turpina izstādē „**Papīra darbs**” (**Paperwork**, Klompching Gallery, Brooklyn, NY), kurā piedalījās arī māksliniece Dora Somosi. Izstāde bija apskatāma no 5. aprīļa līdz 27. maijam. Krista izstādīja darbus no cikla „Kas paliek”, kuros galvenokārt attēlotas Lietuvas un Latvijas arhitektūras celtnes, kas būvētas padomju okupācijas laikā Baltijas reģionā. Šo celtnu konstrukciju melnbaltās fotogrāfijas ir pretstatītas tautiskā tekstila dizaina lāzergrieztajiem rakstiem.

Edgar Jerins **Life in Charcoal**

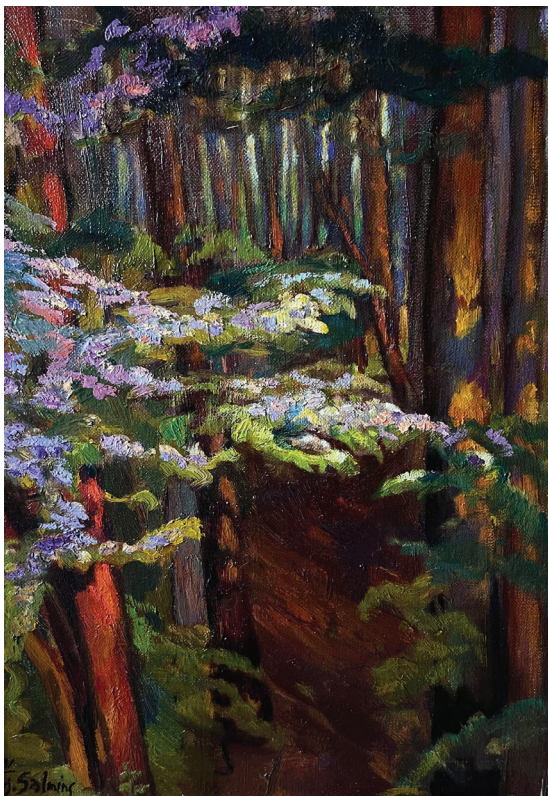
An exhibition of large-scale drawings portraying the personal relationships and lives of the artist's friends and family

2023

March 21: Open to the Public
Artist Talk: 2:30-3:30 pm, Reception: 3:30-6 pm

Mākslinieka **Edgara Jēriņa** izstāde „**Dzīve oglē**” („**Life in Charcoal**”, Loomis Gallery, Mansfield PA Allen Hall) bija aplūkojama no 20. februāra līdz 22. martam. Tā bija māksliniekam raksturīgo lielformāta zīmējumu izstāde, kurā 12 darbos attēlotas mākslinieka draugu un ģimenes personīgās attiecības un dzīves. **Edgars Jēriņš** dzimis Linkolnā, Nebraskas štatā 1958. gadā. Viņš absol-

vēja Pensilvānijas Tēlotājmākslas akadēmiju (1980). Viņu vienmēr ir interesējis cilvēka psiholoģiskais portrets. 2001. gadā viņš sāka virkni liela mēroga stāstījuma zīmējumu, kuros attēloja savu ģimeni, draugus krīzes situācijās. Patiesi atveidotie un dziļi izprastie cilvēku tēlojumi guva ievērojamu uzmanību gan skatītāju, gan kritiķu lokā. Izdevniecība „Goff Books” ir laidusi klajā grāmatu **Edgar Jerins: Life in Charcoal**, kura iznāks š.g. jūnijā. Tajā bez mākslinieka zīmējumiem ir arī trīs esejas. Pirmā ir kritiķa, mākslas kuratora Roberta Kozolino (Robert Cozzolino) analīze par **Edgara Covid** fotogrāfiju ciklu un mākslinieka zīmējumiem. Otrā eseja ar nosaukumu „No Rīgas līdz Omahai: Trīs mākslas paaudzes” stāsta par **Edgara ģimenes** traģēdijām un vēsturi, kas tieši atspoguļojas viņa darbos. Trešā – ir intervija ar mākslinieka tuviem draugiem – **Džonu un Džimu Torntoniem**, kuri bija vieni pirmajiem portretētajiem modeļiem **Edgara agrīnajos zīmējumos**. Ģimenes traģēdijas ietekmēti un virzīti, **Edgara Jēriņa** monumentālie ogle zīmējumi ir izcils mūsdienu amerikāņu reālās mākslas sasniegums.

Māris Salmiņš. Mežmalā ziedos
Eļļa uz audekla. 40,6 × 30,5 cm

Hjustonā dzīvojošā māksliniece **Māra Salmiņa** izstāde maija mēnesī bija skatāma Rotundas mākslas galerijā (Rotunda Gallery St. Luke's United Methodist Church, Houston, TX). Māris piederēja pazīstamās un legendārās latviešu mākslinieces **Birutas Delles** 70. un 80. gadu jauno mākslinieku grupai „Zemūdene”, kas padomju laika stagnācijas gados bija radošas mākslas un progresīvu ideju apmaiņas salīņa. 2001. gadā viņš pārcēlās uz ASV un pilnveidoja savu gleznošanas prasmī. Mārim ir unikāls veids, kā savās ainavās atspoguļot dabā esošās krāsu un gaismas attiecības. Otas pastozajos triepienos, kompozīcijās, vietām krāsu salikumos neizbēgami ir jaušams izcilās skolotājas ietekme, bet mākslinieks ir atradis sev raksturīgo glezniecības rokrakstu un stilu, kurā viņš var visbrīvāk izpausties. **M. Salmiņš** ar saviem darbiem ir izstādījies ASV, Eiropā, un protams visvairāk Latvijā. Viņa darbus var apskatīt: <www.marissalminsgallery.com>

Tradicionālajā Latvijas Bankas un portāla „Delfi.lv” rīkotajā sabiedrības aptaujā, kurā piedalījās vairāk nekā 9,3 tūkstoši cilvēku, par **Latvijas gada monētu 2022** atzīta monēta „**Vilhelms Purvītis**”. Tās grafisko dizainu veidojusi māksliniece, gleznotāja **Frančeska Kirke**, kura ir četru Latvijas Bankas izlaisto kolekcijas monētu autore – māksliniece veidojusi arī monētas „**Likteņdārzs**”, „**Baltars. Porcelāns**”, „**Basketbols**”. Monētas aversā ar krāsu uzdruku reproducēta viena no slavenākajām mākslinieka **Vilhelma Purviša** gleznām **Ziema**, savukārt monētas reverss veidots kā gleznas plastisks veidojums – dažādos augstumos un sudraba matējuma pakāpēs. LB šo kolekcijas monētu izlai-

da par godu Vilhelma Purviša (1872-1945) 150. gadadienai. Purvītis ir nacionālās ainavu glezniecības izveidotājs un modernizētājs. Viņa vārds Latvijas mākslas vēsturē kļuvis par vienu no nacionālās identitātes simboliem.

Marka Rotko mākslas centrā Daugavpilī izstādīti seši jauni Rotko oriģināldarbi no viņa mantinieku kolekcijām. Atjaunotās ekspozīcijas atklāšana 28. aprīlī bija galvenais notikums centra 10 gadu jubilejas programmā. Ciešā sadarbībā ar mākslinieka ģimeni, meitu Keitu Rotko Prizelu un dēlu Kristoferu Rotko centrs regulāri īsteno ekspozīcijas nomaiņu – ik pēc trim gadiem Daugavpilī skatāmi citi mākslinieka darbi. Tas paver apmeklētājiem iespēju skatīt miljoniem vērtus mākslinieka oriģināldarbus, kas atspoguļo dažādus Rotko radošās attīstības periodus. Aizvadīto 10 gadu laikā apmeklētāji varējuši skatīt kopskaitā 17 Rotko oriģināldarbus. Desmit gadu jubilejā Rotko centrs no mākslinieka ģimenes saņēmis dāvanā divus Marka Rotko zīmējumus. Mākslas centra apmeklētājiem jaunā ekspozīcija būs pieejama līdz 2026. gadam.

Viena no ievērojamākajām mūsdienu amerikāņu hiperreālisma virziena māksliniecēm **Vija Celmiņa (Vija Celmins)** saņēma **III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni** un tika iecelta par Triju Zvaigžņu ordeņa komandieri jau 2019. gada 18. oktobrī. Tā kā māksliniece vēlējās apbalvojumu saņemt Latvijā, tad Valsts prezidents Egils Levits Triju Zvaigžņu ordeni par izcilie nopelniem kultūrā un nozīmīgo ieguldījumu pasaules laikmetīgās mākslas procesa attīstībā un nacionālās piederības uzturēšanā pasniedza V. Celmiņai 19. maijā Rīgas pilī. Māksliniece dzimusi 1938. gada 25. oktobrī Rīgā. II pasaules kara beigās 1945. gadā viņa kopā ar vecākiem devās bēgļu gaitās uz Vāciju, bet 1948. gadā pārcēlās uz dzīvi Indianapolē ASV. Studējusi mākslu Indianā un Kalifornijā. 1980. gadā pārcēlās uz dzīvi Ņujorkā. Celmiņas mākslas pamatā ir ikdienišķu lietu un dabas redzējums. Savā vienkāršībā un savstarpējo attie-

cību mērogā šis lietu un it īpaši dabas redzējums ir latvisks – intīms. Celmiņa apveltīta ar izcilām darba spējām, kas izpaužas īsti profesionālā koncentrācijā, savus mākslinieciskos mērķus īstenojot. Nikolaja Bulmaņa rakstā par mākslinieci (JG 131) rakstīts: “Manī ir latviešu zemnieces stiprums”, ar pārliecību saka māksliniece, reizē norādot, ka viņas personīgo vērtību skalā visu ietverošs humanisms ir nozīmīgāks par šauru nacionālu orientāciju.”

Sestdien 13. maijā Rīgas Latviešu biedrības Zelta zālē, piedaloties 150 biedrības biedriem, notika Latvijas Rakstnieku savienības kongress. Tajā uz nākamiem četriem gadiem tika ievēlēta biedrības pārstāvju sapulce, revizijas komisija, valde un priekšsēdētājs.

Par biedrības priekšsēdētāju aizklātā balsojumā ievēlēts rakstnieks Arno Jundze. Valdē ievēlēti šādi biedrības biedri:

1. Arno Jundze – priekšsēdētājs
2. Džena Andersone
3. Guntis Berelis
4. Ronalds Briedis
5. Maija Burima
6. Ieva Kolmane
7. Laimdota Ločmele
8. Haralds Matulis
9. Sandra Ratniece
10. Dace Sparāne-Freimane
11. Mudīte Treimane
12. Linda Zulmane

Lienīte Medne-Spāre

(1956.18.I.- 2023.05.III)

Mjā. Tik truls un nežēlīgs šis nekrologa žanrs. Kad jāraksta – naktī uz šo citādi visnotaļ jauko svētdienu, 5. martu, pēc ļoti ilgā un smagas slimības mirusi proziste un redaktore Lienīte Medne-Spāre. Lai malā paliek tas, ka ar viņu un viņas vīru, rakstnieku Vladi Spāri, esam labi draugi jau trīsdesmit gadus. Viņu dzīvoklis, kura sienas nosētas ar Lienītes tēva, mākslinieka Oto Medņa darbiem. Un tas, ka viņa mani dēvēja par brāli, un laikam ne tikai tāpēc, ka esam dzimuši vienā datumā.

Prātoju par Lienīti. Visu mūžu būt it kā Vlada ēnā – man liekas, tā nebija Vlada dominance, tā bija liela mīlestība un viņas pašas

apzināta izvēle. Tomēr atstātās pēdas literatūrā ir būtiskas un neizdzēšamas. Līdzvērtīgā līdzautorībā ar Vladi Spāri un Juri Zvirgdiņu sarakstītais romāns *Odu laiks* (Skabarejs, 2009) – neprātīgi grotesks, aizkustinošs, daudzslāņains un vienlaikus vienkāršs kā zirgu deķis – man joprojām šķiet viens no lieliskākajiem, kādi vien latviešu literatūrā ir, un vismaz manā grāmatplauktā stāv līdzās tādām bieži pārlasītām grāmatām kā *Šveiks*, *Divpadsmit krēslī* un *Simts vientulības gadu*.

Lienītes vienīgā solo grāmata, stāstu krājums *Dziedošās smiltis* (Zvaigzne ABC, 2019), iznāca īsi pirms Vlada Spāres krājuma *Gājiens ar klibo zirdziņu* (Zvaigzne ABC, 2020). Redzam ļoti tuvu stilistisku radniecību. Tas skarba, lakonisks, reālistisks īsstāsts... Turklāt abas grāmatas tapušas vienā adresē un balstās, ja ne vienā un tai pašā, tad tuvu stāvošā pieredzē. Tomēr viena grāmata ir nepārprotami femīna, otra – maskulīna. Dzimtes pētniekiem varētu būt lielisks materiāls.

Ar Lienīti kā redaktori (ilgus gadus apgādā „Artava”, arī citviet) man nav nācies tieši saskarties. No malas man radies iespaids, ka viņa bija no tā sauktajiem neredzamajiem redaktoriem – kas nelien virsū ar saviem uzskatiem un interpretācijām, bet – kā ilggadīgs lasītājs varu apliecināt: ja tekstam ir pieskārusies Lienīte Medne-Spāre, tad ar latviešu valodas pareizību un stilistisko precizitāti tur viss būs kārtībā.

Zaudējums ir liels un sāpīgs. Atliek pēdējais, neizbēgamais teikums. Latvijas Rakstnieku savienības vārdā izsaku dziļu līdzjūtību Vladim Spārem, Lienītes dēlam Robertam, viņiem tuviniekiem, draugiem, kolēģiem.

Jānis Elsbergs

Tulkotājai Elgai Saksei aizejot

(1930.11.VII- 2023.03.V)

Maija sākums diemžēl nesis sēru vēsti. 3. maija rītā pārstāja pukstēt tulkotājas Elgas Sakses sirds. Dažkārt tautā saka: vakarā aizējot gulēt, no rīta aizmirst pamosties. Karaliska nāve, taču Latvijai tas ir liels zaudējums – ilgus gadus Elga Sakse bija vienīgā tulkotāja no ungāru valodas. Citu mums nav jau gadu desmitiem ilgi, kaut Elga pati ļoti vēlējās, lai kāds viņas mūža darbu turpinātu. Tas tāpēc, ka absolūti lielākajai daļai latviešu ungāru valoda šķiet bezgala sarežģīta savas atšķirīgās struktūras dēļ. Lai to iemācītos, jābūt lielai apdāvinātībai, un Elgai tāda bija. „Ungārija – mana loterijā izvilktā laimīgā loze!” - tie bija ne tikai tulkotājas vārdi, tā bija viņas pārlicība, ko Elga Sakse pierādīja ar savu darbu – vairāk nekā 70 grāmatu tulkojumu latviešu valodā.

Bijusī Ungārijas ārkārtējā un pilnvarotā vēstniece Latvijā Dr. Adriena Millere (*Dr. Adrien Müller*) bija pat izskaitījusi, ka 39 no darbiem, kurus Elga Sakse iztulkojusi latviski, oriģinālvalodā kaut reizi ir izlasījis ikviens ungārs!

Elga piedzima tulkotājas Annas Ozolas-Sakses un žurnālista Aleksandra Saksa ģimenē, taču tā kā bērnību pavadīja pie dabas, savu dzīvi izvēlējās saistīt ar zemes kopšanu. Šī iemesla dēļ viņa iestājās Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā un to absolvēja ar agronoma diplomu. Vairākus gadus šajā profesijā Elga arī strādāja, taču, sākot no 1964. vai 1965. gada, kardināli mainīja savu dzīvi, nolemjot to veltīt tulkošanai. Reiz viņa jautājusi savai Latvijas Rakstnieku savienības (LRS) „krustmātei” - tulkotājai Annai Baugai (1905.13.III.-1991.16.I), kādas valodas tulkotāju mums Latvijā trūkst. Atbildē viņa saņēmusi vienu vārdu: „Ungāru.» Ar to pieticis, lai Elga pieņemtu vienu no svarīgākajiem lēmumiem savā dzīvē. Tēva grāmatplauktā sameklējusi ungāru valodas vārdnīcu un sākusī mācīties. Tieši tik vienkārši. Reiz kādā sarunā Elga atcerējās, ka ik dienu uz lapiņas izrakstījusi piecus vai desmit vārdus un dienas garumā tos apguvusi. Viņu jau kā pilntiesīgu tulkotāju prestižajā organizācijā uzņēma 1979. gadā. Savukārt, pabeidzot par LRS „krustmātēm», piebilstams, ka Elga Sak-

Foto: Ariana Župika

se par „krustmāti” uzskatāma šo rindu autorei, kurai rakstīja ieteikumu, lūdzot uzņemt tās biedru rindās.

Kaut arī aptuveni 50 gadus tulkotāja veltījusi savam sirdsdarbam, nekur pārāk tālu no savas pirmās izvēlētās profesijas viņa tomēr neaizgāja. Reiz, jautāta, kas būtu darāms, lai Alpu vijolītes pēc iespējas ilgāk „izdzīvotu” podiņā uz palodzes, viņa kā pašu par sevi saprotamu atbildēja: „Vajag skābu augsni!” Kādā citā reizē, ciemojoties pie Elgas viņas lauku mājās Birzgalas pagastā, tulkotāja rādīja, cik veiksmīgi viņai padevušies ķirši. Vēl atmiņā no Elgas stāstītā palicis, ka reiz, ciemojoties Budapeštā, viņai radās vajadzība paārstēties slimnīcā. Laiku īsinādama, pa palātas logu vērojusi, kā pārielas pagalmā kāda sieviete rušīnās dobē. Tai brīdī Elga esot ļoti sailgojusies, kaut pati varētu tikt pie dārza darbiem. Tāpat viņa bija uzzinājusi, ka arī Ungārijā esot viens tulkotājs, kurš jaunībā apguvis agronoma profesiju.

Elga Sakse ražīgi strādāja visu sev atvēlēto laiku. Viņa tulkoja pat īsi pēc pamošanās no smagas operācijas – tikko bija skaidra galva un ciešama jušanās. Ja būtu jānosauc tie ungāru autori, kuru darbus, pateicoties Elgas Sakses tulkojumam, varam lasīt latviski, sanāktu vairākas lapas, tāpēc minēsim vien nedaudzus. Tie ir Ferencs Molnārs, Ištivāns Fekete, Ištivāns Erķēns, Guļa Iļešs, Šandors

Mārai, Žuža Rakovska, Lāslo Ģurko. Ar rakstnieci Magdu Sabo (1917.-2007.) tulkotājam bija ne tikai lietišķas, bet arī draudzīgas attiecības – abas daudzu gadu garumā apmaiņušas vēstulēm. Kad Sabo nomirusi, Elga Sakse literatūras žurnālā *Karogs* rakstīja atvadvārdus.

Elgas Sakses devumu pirmie pamanīja un novērtēja nevis latvieši, bet gan ungāri, 1988. gadā viņai piešķirot Ungārijas Republikas literāro prēmiju, 1993. gadā – Ungārijas valdības balvu jeb medaļu „Pro cultura Hungarica», 1997. gadā – Ungārijas Republikas prezidenta zelta piemiņas medaļu. Un tikai 2012. gadā mēs, toreizējie Rietumungārijas Universitātes (NYME SEK) Filoloģijas fakultātes Urālu (somungru) valodu katedras

mācībspēki ar tās vadītāju profesoru Jānošu Pustai (*Pusztay János*) priekšgalā, attapāmies un Ordeņu kapitulam sagatavojām iesniegumu. Kad pēc vairākiem mēnešiem saņēmām ziņu, ka Elgai Saksei piešķirts Atzinības krusts, bijām tik priecīgi, it kā tas būtu piešķirts mums. Protams, pavisam drīz no Sombathejas pilsētas Ungārijā, kur atrodas universitāte, uz Birzgales pagastu, kur Elga tolaik dzīvoja, tika nosūtīta apsveikuma vēstule.

Šogad tulkotāja Elga Sakse saņēma Latvijas Literatūras mūža balvu par nozīmīgu ieguldījumu Latvijas literatūrā.

Lai tulkotājam gaišs ceļš Mūžībā!

Lāsma Gaitniece

Gints Grinbergs. *Dūjas atpūta. Lāpstu dālija. Detaļa.*
Metināts tērauds, atrasti priekšmeti – lāpstas. 2021

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
juris.zagarins@gmail.com
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Uldis Matīss, Maija Meirāne,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Nota Bene!

Turpmāk *Jauno Gaitu* izdodam tikai e-formātā, vairs neapdrukāta papīra formātā.

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

Atsevišķus *JG* drukātos numurus no *JG287* (ziema 2016) līdz *JG311* (ziema 2022) var pasūtīt no redakcijas. Cena ar piegādi visās zemēs: USD 10 jeb tas pats attiecīgā valūtā.

MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna
S-170 78 Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

Jaunā Gaita is longer printed and mailed to subscribers. In future our magazine will be e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it. It will also be available for downloading on our website <jaunagaita.net>, and the contents will be available there also in HTM format.

LITERATURE

This issue contains selections of recent poetry from seven authors: Dagnija Dreika, Kristīne Locika, Alise Mētra, Evelīna Mūrniece, Elīna Vendija Rībena, Aija Rozena, and Kaspars Zalāns.

Prose is from Džena Andersone, Gunīta Lagzdīņa, Elīna Līce and Sergejs Moreino. Also, we feature five award winners of a short story competition in the town of Tukums last year – Ināra Bezmere, Gvido Drage, Maija Laugale, Guna Roze and Guntis Tālers.

REVIEWS

Writer, critic, and head of the Latvian Writers' Union Arno Jundze contributes an article he wrote 24 years ago, titled "Karogs 1940-1949. *The first decade*". The monthly literary magazine *Karogs* (Banner) was published in Latvia from 1940 to 2010.

Our art editor Linda Treija, head of the American Latvian Artists Association (ALMA), delivers an encomium to the life and achievements of Eleonora Šturma on her 95th birthday. Šturma is one of the most influential contemporary art critics in the Latvian émigré community.

VISUAL ART

Linda Treija introduces our featured artist, sculptor Gints Grinbergs, who resides in Boston, Massachusetts. His sculptures in metal, stone and wood can be seen exhibited both indoors and outdoors in museums, galleries and parks in North America as well as in Latvia. The cover of this issue is adorned with his illuminated dandelion.

ABOUT BOOKS

Sanita Dāboliņa reviews Gundega Repše's book of poetry, *Ekstāzes un metastāzes* (Ecstasies and Metastasis);

Agija Ābiķe-Kondrāte – Kristaps Vecgrāvis' book of poetry *Vaska ezers* (Lake of Wax);

Ingus Barovskis – Jana Egle's book of poetry *Ledus debesis* (Sky of Ice); and

Lāsma Gaitniece – Daumants Znatnajs, Guntis Keisels. *Daumants Znatnajs. Disidentus sporta vidē neatceros* (I Remember No Dissidents Among Athletes), a memoir.

BRIEFLY NOTED

JG editors Vita Gaiķe and Linda Treija distill some news in the world of Latvian culture.

IN MEMORIAM

Poet Jānis Elsbergs bids farewell to one of our editors, writer Lienīte Medne-Spāre (1956-2023).

Lāsma Gaitniece pays homage to Elga Sakse (1930-2023), a prolific translator from the Hungarian language.